

Suksessrike distriktskommuner anno 2018

KNUT VAREIDE, SOLVEIG SVARDAL, HANNA NYBORG STORM OG SONDRÉ GROVEN

TF-rapport nr. 442

2018

Tittel: Suksessrike distriktskommuner anno 2018
Undertittel:
TF-rapport nr.: 442
Forfatter(e): Knut Vareide, Solveig Svardal, Hanna N. Storm, Sondre Groven
Dato: 20 august 2018
ISBN: 978-82-336-0153-9
ISSN: 1501-9918
Pris: 250-, (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: iStock
Prosjekt: Suksessrike distriktskommuner
Prosjektnr.: 20180450
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver: Distriktssenteret

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf.: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Rapporten handler om distriktskommuner som har hatt suksess når det gjelder å skape vekst i befolkning og arbeidsplasser mot alle odds. Arbeidet bygger på rapporten «suksessrike distriktskommuner» fra 2012 og ser på hvordan det har gått med de 15 suksessrike distriktskommunene fra denne studien. I tillegg er det gjort casestudier av tre nye suksessrike distriktskommuner med gode resultat fra de siste årene.

Knut Vareide

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand. oecon.) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Hanna Nyborg Storm

Hanna N. Storm har master i Økonomi og ressursforvaltning fra Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås og er doktorgradsstudent ved Copenhagen Business School (CBS). Hun har jobbet i Telemarksforskning siden 2008.

Solveig Svardal

Solveig Svardal er dr. scient. fra Norges Landbrukshøgskole (nå NMBU) og har jobbet ved Telemarksforskning siden 2004.

Sondre Groven

Sondre Groven er utdannet statsviter fra NTNU, og har vært ansatt som forsker ved Telemarksforskning siden 2015.

Forord

Telemarksforskning utarbeidet rapporten «Suksessrike distriktskommuner» i 2012 på oppdrag fra Distriktssenteret. Da undersøkte vi 15 distriktskommuner som hadde oppnådd høy arbeidsplassvekst og befolkningsvekst ut fra sine forutsetninger. Nå, i 2018, fikk vi anledning til å rekapitulere hva som hadde skjedd med disse 15 kommunene. Samtidig har vi også gjort nye statistiske analyser av attraktivitet for bosetting og næringsliv i distriktskommunene i perioden 2011-2017, og til slutt sett nærmere på tre nye suksessrike distriktskommuner: Gamvik, Aurland og Bø.

Bø, 20. august 2018

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning.....	10
2 Drivkrefter og attraktivitet	11
2.1 Hva er distrikt?	12
2.2 Fødselsbalanse og flytting	14
2.3 Attraktivitetsmodellen – nettoflytting og bostedsattraktivitet.....	15
2.4 Attraktivitetsmodellen – arbeidsplassvekst i næringslivet	21
2.5 Statlige arbeidsplasser	27
2.6 Hva skaper sentraliseringen?.....	28
2.7 Samlet attraktivitet	30
3 De 15 suksessrike kommunene fra 2012.....	31
3.1 Oppsummering statistisk analyse.....	33
3.2 Oppsummering av plangjennomgang og intervjuer	35
3.3 Omtale av de fem utvalgte kommunene	38
4 Tre nye case: Gamvik, Aurland og Bø	59
4.1 Metode.....	60
4.2 Gamvik	61
4.3 Aurland	68
4.4 Bø i Telemark	75
5 Oppsummering og konklusjoner	82
6 Dokumentasjon fra de øvrige suksessrike distriktskommunene	88
6.1 Hitra.....	89
6.2 Austevoll	92
6.3 Lyngdal	95
6.4 Evje og Hornnes	98
6.5 Bykle.....	101
6.6 Sirdal	104
6.7 Vikna.....	107
6.8 Gol.....	110

6.9 Sandøy	113
6.10 Seljord	116
Referanser	119

Sammendrag

Den strukturelle utviklingen og sentraliseringen

Distriktskommuner har lavere vekst i befolkning og arbeidsplasser enn kommuner i sentrale strøk. Det er flere parallelle strukturelle utviklingstrekk som er årsak til denne sentraliseringen. Unge mennesker har et flyttemønster der de flytter fra periferi til sentrum. Denne tendensen ser ikke ut til å være et resultat av økonomisk vekst eller arbeidsplassvekst, men snarere et resultat av de unges bostedspreferanser. Kommunene i distriktene har i tillegg en svakere arbeidsplassutvikling enn sentrale strøk. Noe av dette skyldes sentralisering av arbeidsplasser i statlig sektor. Arbeidsplassveksten i næringslivet er også sterkere i sentrale kommuner enn i distriktskommunene. Dette skyldes dels at næringslivet i de mest sentrale kommunene er konsentrert til bransjer som vokser, mens næringslivet i distriktskommunene i større grad er konsentrert til bransjer med nedgang. Næringslivet i sentrale strøk drar også nytte av at befolkningsveksten er større. Det gir gradvis større etterspørsel og vekst i den delen av næringslivet som har et lokalt marked. Distriktskommunene har i sum en svakere befolkningsvekst og får ikke de samme stimuli til det lokale næringslivet.

Endringer i de strukturelle sentraliseringskreftene

De siste tre årene har mange distriktskommuner fått en mer gunstig strukturell utvikling som følge av gode tider og vekst i fiskeri og havbruk. Dette har gitt bedre strukturelle betingelser for mange distriktskommuner langs kysten. Distriktskommuner i innlandet eller kommuner som har leverandørindustri til oljesektoren har ikke hatt denne strukturelle fordelene. Sentraliseringen av statlige arbeidsplasser har blitt sterkere de siste fem årene.

Befolkningsveksten i Norge har blitt lavere de siste årene. Det har blitt lavere innvandring og fruktbarhet. Befolkningsutviklingen i hele landet vil sannsynligvis bli lavere de neste årene enn hva vi har vært vant til de siste 10-15 årene. Dette vil gjøre at mange distriktskommuner som har hatt litt befolkningsvekst i stedet vil få litt befolkningsnedgang. Det kan skape en viktig psykologisk forskjell som kan gi økt pessimisme. De fleste trendene trekker mot at sentraliseringskreftene har blitt sterkere og at de kommer til å bli enda sterkere i de neste årene.

De 15 suksessrike distriktskommunene fra studien i 2012

Til tross for at distriktskommunene har strukturelle ulemper når det gjelder vekst, er det mange eksempler på distriktskommuner som har klart å skape sterk vekst likevel. I den forrige studien fra 2012 plukket vi ut 15 distriktskommuner som hadde klart å skape sterk vekst i forhold til sine forutsetninger, enten i basisnæringer, besøksnæringer eller gjennom innflytting. Vi har analysert hvordan disse 15 kommunene har utviklet seg i perioden etter analysen fra 2012, det vil si i perioden 2011-2017. Noen av disse 15 suksessfulle distriktskommunene er fremdeles blant de mest attraktive kommunene i landet. Frøya, Flå, Austevoll, Hemsedal, Hitra, Lyngdal og Evje og Hornnes har fortsatt å være attraktive kommuner. Træna og Meløy har vært lite attraktive i den siste perioden. Felles for både Træna og Meløy var at de hadde hatt suksess i forbindelse med vekst i sine basisnæringer, og at denne veksten i stor grad var knyttet til en hjørnesteinsbedrift. De siste åtte årene har de samme hjørnesteinsbedriftene som skapte veksten, blitt lagt ned eller kraftig redusert.

Tre nye suksessrike distriktskommuner

I denne studien har vi sett på tre nye case av distriktskommuner som har vært spesielt attraktive i perioden 2011-2017: Gamvik, Aurland og Bø i Telemark. Dette er suksessfulle distriktskommuner fra tre ulike landsdeler med helt ulike historier.

Gamvik er en kommune som i utgangspunktet hadde svært ugunstige strukturelle betingelser for vekst. Det er en liten kommune, langt fra alternative arbeidsmarkeder med et ensidig næringsliv. Likevel har Gamvik fått høy netto innflytting, sterk befolkningsvekst og sterk vekst i arbeidsplasser i næringslivet de siste årene. Arbeidsplassveksten har skjedd innen hjørnesteinsnæringene fiskeri og fiskeindustri og har blitt muliggjort med høy arbeidsinnvandring. Gamvik har hatt et omstillingsprogram som har satt inn ressurser i nærings- og samfunnsutvikling siden 2009. Samtidig har kommunen aktivt satset på rekruttering og integrering av arbeidsinnvandrere i minst 20 år. Siden Gamvik hadde en lengre periode med nedgang i både befolkning og næringsliv forut for den nye vekstperioden, hadde kommunen mange ledige boliger og næringslokaler. Dermed kunne det bli sterk vekst uten behov for nybygging.

Aurland er også en utpreget distriktskommune gjennom å være forholdsvis liten og lokalisert langt fra større arbeidsmarkeder. Ut fra de strukturelle betingelsene lå det an til nedgang i både i antall arbeidsplasser og folketall, men kommunen har likevel oppnådd vekst i både befolkning og arbeidsplasser siden 2011. Aurland er en kommune med lang historie som reiselivskommune, hvor mye av veksten i næringslivet har skjedd innenfor reiselivet. Da Nærøyfjorden ble skrevet inn i UNESCOs Verdensarvliste 14. juli 2005 ga det støtet til ny satsing på reiseliv i kommunen. Aurland er en kraftkommune med forholdsvis mye økonomiske ressurser som har muliggjort en relativt sterk innsats. I likhet med Gamvik hadde også Aurland en periode med nedgang forut for vekstperioden.

Bø i Telemark har bedre strukturelle betingelser for vekst enn Gamvik og Aurland. Kommunen er større, har mer variert næringsliv, universitet og har kortere vei til alternative arbeidsmarkeder. Veksten i Bø har vært usedvanlig sterk de siste årene, spesielt befolkningsveksten. Bø er en av kommunene i landet med aller høyest innflytting. Mens Gamvik og Aurland hadde nedgang før vekstperioden etter 2011, har Bø vært en vekstkommune i flere tiår. En del av veksten i Bø kan tilskrives at kommunen fikk etablert en distriktshøgskole i 1970, nå en del av Universitetet i Sørøst-Norge. Bø har imidlertid hatt langt sterkere vekst enn andre høgskolekommuner. Kommunen synes å ha utnyttet det å være vertskap for en høgskole bedre enn andre. Bø har etter hvert også blitt en reiselivskommune, etter etableringen av Bø Sommarland i 1985. Etableringen av Bø Sommarland var i stor grad et kommunalt næringsprosjekt i starten. I Bø har det vært en høy boligbyggingstakt, noe som har vært en betingelse for den høye nettoinnflyttingen. Kommunen er sterkt engasjert i sentrumsutvikling og har hatt et godt samarbeid med næringsliv og gårdeiere. På grunn av relativt høye boligpriser blir det bygget mange nye boliger for salg i kommunen. Den høye veksten har også ført til nyetableringer innen handel og servering. Utviklingen i Bø har kommet inn i en positiv spiral, på samme måte som vi kan se i kommuner som Frøya, Hitra, Lyngdal, Austevoll og Vikna.

Oppsummering

Når vi ser på de 18 distriktskommunene som har vært attraktive i en eller flere perioder, er det mange av disse som har blitt spesielt attraktive næringskommuner som følge av mer eller mindre tilfeldige heldige hendelser. Slike tilfeldige hendelser kan være at nye større bedrifter flytter til kommunen. Hadde vi sett på de aller minst attraktive kommunene for næringslivet, hadde vi sett at mange av disse har hatt samme type tilfeldige hendelser med motsatt fortegn, i form av nedleggelser og konkurser i større bedrifter. Flaks og tilfeldigheter spiller altså en stor rolle for kommunenes næringsattraktivitet. Det betyr slettes ikke at kommunens næringsutviklingsarbeid ikke er viktig, men at resultatene kan være lite synlige på kort sikt. Det betyr også at kommunens evne til å reagere for mer eller mindre tilfeldige hendelser blir viktig. Det gjelder å ha beredskap både ved flaks og beredskap for uhell. For mange av de attraktive kommunene vi har studert, finner vi hendelser og forklaringer langt tilbake i tid for perioden 2011-2017 som vi har studert. Det å skape en attraktiv kommune tar som regel lang tid og skjer svært sjelden som følge at kortsiktige satsinger.

Distriktskommunene er mer avhengig av næringsutviklingen i egen kommune enn sentrale kommuner. Det er fordi pendlingsmulighetene er langt dårligere i distriktskommunene enn i sentrale strøk. Likevel er distriktskommunenes bostedsattraktivitet viktig. Hvis næringslivet har medvind og vekst, er kommunens bostedsattraktivitet viktig for at de skal kunne rekruttere arbeidskraft. I de siste 10-12 årene har arbeidsinnvandring blitt viktig for distriktskommuner med arbeidsplassvekst. Mange av de suksessrike distriktskommunene er attraktive kommuner for folk fra andre land i Europa. Flere av de suksessrike distriktskommunene har tatt konsekvensene av dette og satset på arbeidsinnvandring og god integrering i mange år.

For distriktskommuner der næringslivet har arbeidsplassvekst må kommunene skape bostedsattraktivitet for at denne veksten skal gi samfunnsutvikling og befolkningsvekst. Samspillet mellom kommunen og næringslivet blir dermed svært viktig. Samspill mellom kommune og frivillig sektor er også viktig for å skape bostedsattraktivitet. Kommunens evne til å være en katalysator og mobilisere aktørene i lokalsamfunnet blir da viktigere enn å lage gode planer. Det krever at det er god tillit i mellom aktørene og særlig at kommunen selv har legitimitet og tillit i samfunnsutviklingen.

Hvordan skape en attraktiv kommune

De 18 kommunene har hatt svært ulike veier til sin attraktivitet. Historiene er helt forskjellige når det gjelder hva de har satset på, hvilke tiltak de har gjort, hvordan arbeidet er organisert, hvordan planene ser ut (eller om de har planer i det hele tatt) etc. Den forrige studien fra 2012 konkluderte med at den stedlige kulturen var viktigst for å forklare hvorfor noen lykkes. Etter denne nye studien tror vi fortsatt at den stedlige kulturen er det viktigste felles-trekket for attraktive kommuner.

Vi oppsummerer med hva som bør kjennetegne en utviklingskultur for å skape en attraktiv kommune:

- Kommunen kan ikke skape attraktivitet alene. Attraktivitet skapes i samspill mellom kommune, næringsliv, frivillig sektor og andre.
- Attraktivitetsforbedring krever stor innsats og tar lang tid. Det gjør at skippertak ikke fungerer godt. Kommunen må ha fokus på attraktivitet kontinuerlig over lang tid sammen med resten av samfunnet.
- Godt samspill mellom kommunen og de andre viktige samfunnsaktørene krever høy tillit. Kommunen har ansvar for å skape denne tilliten gjennom åpenhet, god dialog og vedvarende prosesser.
- Kommunen må ha evne til å reagere raskt og utnytte positive muligheter i næringslivet (ha beredskap for flaks),
- men bør som hovedstrategi arbeide langsiktig for å stimulere til vekst i det næringslivet de har i dag. Veksten i næringslivet kommer i de bransjene og i den typen næringsliv som kommunen har forutsetninger for og derfor stort sett i de bransjene som er der fra før. Det er lite fruktbart å ønske seg en annen næringsstruktur enn det en har.
- Kommunene må sikre seg at mangelfulle arealplaner og byggesaksbehandling ikke stopper investeringer i næringsliv eller boligbygging. Dette inngår også i å ha beredskap for flaks. Det må bygges nye boliger og næringsbygg i kommunen for at ikke bygningssmassen gradvis forringes.

1 Innledning

Denne rapporten er en oppfølging av studien «Suksessrike distriktskommuner» fra 2012 (Kobro et al. 2012), som Telemarksforskning utarbeidet på oppdrag fra Distriktssenteret. I den studien ble det identifisert 15 distriktskommuner som hadde hatt suksess når det gjaldt nærings- eller befolkningsutvikling. Derne ble det gjennomført case-studier av disse 15 suksessrike distriktskommunene, og vi analyserte hva som kjennetegnet disse.

I denne rapporten har vi oppsummert resultatene av en ny studie, som i oppdragsbeskrivelsen har tre ulike deler:

1. Hva har skjedd med de 15 suksessrike distriktskommunene fra 2012-studien?
2. Hva har endret seg i de ytre faktorene og som er vesentlig for å forstå og forklare suksess for distriktskommuner?
3. Hva kjennetegner de kommunene som har vært suksessrike i perioden etter den forrige studien?

Vi vil starte med del 2, der vi beskriver de ytre faktorene som er vesentlige for å forklare utviklingen i folketall og arbeidsplasser i distriktskommunene. Dette er en statistisk analyse basert på Telemarksforskings attraktivitetsmodell. Denne statistiske analysen ligger også til grunn for å identifisere hvilke distriktskommuner som har vært spesielt attraktive i denne perioden.

I neste kapittel går vi gjennom fem av de 15 suksessrike distriktskommunene fra 2012-studien. Vi har plukket ut fem spesielt interessante case blant de 15 i dette kapitlet. En beskrivelse av de 10 øvrige kommunene som var med i 2012-studien, har vi plassert sist i rapporten.

Derne har vi et kapittel der vi undersøker tre spesielt suksessrike distriktskommuner i perioden 2011-2017, Gamvik, Aurland og Bø.

Til slutt oppsummerer vi og forsøker å trekke konklusjoner i det siste kapitlet.

2 Drivkrefter og attraktivitet

De største byene og deres omland, det vil si sentrale strøk, har hatt sterkere vekst i folketall og arbeidsplasser enn kommuner i distriktene. Dette har ført til en sentralisering av befolkning og arbeidsplasser i flere tiår.

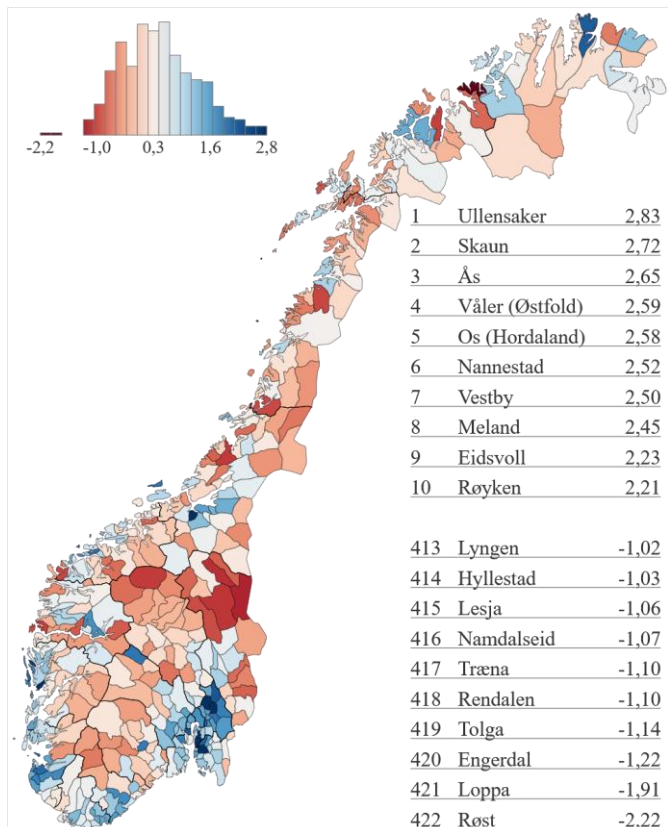
Vi kan se av kartet at kommuner med størst vekst de siste årene er konsentrert til områdene rundt de store byene. De ti kommunene med høyest befolkningsvekst ligger alle i nærheten av Oslo, Bergen eller Trondheim. De ti kommunene med størst nedgang er alle distriktskommuner. Sentraliseringsmønsteret er tydelig, men en kan se at det finnes unntak blant distriktskommunene.

Vi ønsker imidlertid å identifisere de drivkreftene og de mekanismene som skaper denne sentraliseringen. Dette skal vi gjøre med en generell modell som predikerer utviklingen i antall innbyggere og arbeidsplasser i kommunene ut fra et sett med strukturelle faktorer.

Disse strukturelle faktorene er forhold som kommunene ikke kan påvirke selv, men som påvirker utviklingen. De strukturelle faktorene vil da bestemme hva som er forventet, eller normal, utvikling i hver enkelt kommune.

Det å ha en modell som forteller hva som er forventet vekst, er svært nyttig. Vi kan da sammenlikne denne forventede veksten med den faktiske. Da vil vi kunne identifisere kommuner som har oppnådd sterkere vekst enn forventet ut fra deres egne vekstbetingelser. Dette er kommuner som har vært attraktive, eller suksessfulle. Ett blick på kartet gir et hint om hvilke kommuner det kan være snakk om. Det er de blå kommunene i områder som er dominert av røde. De som er kjent med Norges geografi kan se at Gamvik, Hemsedal, Bø og Hitra er slike kommuner.

Modellen, som vi skal beskrive i mer detalj i løpet av dette kapitlet, bestemmer hva som er forventet vekst i en kommune. Mange kommuner har imidlertid oppnådd langt sterkere vekst enn den forventede. Siden vi ikke har noen strukturelle, eller ytre, forklaringer til denne veksten, antar vi at denne veksten skyldes forhold internt i kommunen. Hva er det som gjør at noen kommuner oppnår sterkere vekst enn «normalt»? Dette er det store spørsmålet vi ønsker å gi svar på i denne rapporten. Men først skal vi redegjøre for hvordan vi beregner den forventede veksten og gjennom dette identifisere kommuner som har hatt overraskende vekst i forhold til sine egne strukturelle vekstbetingelser. Modellene har grunnlag i en metodikk som er utviklet over mange år og grundig beskrevet i boken *Hvorfor vokser steder?* (Vareide 2018a)

Figur 1: Befolkningsvekst i kommunene i perioden fra 2011 til 2018. I tabellen er den gjennomsnittlige årlige veksten i befolkningen angitt for de ti kommunene med høyest og lavest befolkningsvekst. Befolkningsstatistikk fra SSB, bearbejdet at Telemarksforsking.

2.1 Hva er distrikt?

Definisjonen på hva som er distrikt og hva som er sentralt, har variert, alt ettersom hvilket formål som ligger til grunn for definisjonen. Den i praksis viktigste definisjonen er nok den som ligger til grunn for myndighetenes fastsettelse av økonomiske virkemidler og som brukes i det kommunale inntektssystemet. Denne definisjonen får dermed direkte økonomisk betydning for kommunene.

I løpet av de siste to årene har definisjonene av distrikt blitt forandret igjen. SSB har laget en ny sentralitetsindeks (Høydahl 2017) og KMD har laget en ny distriktsindeks (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2018).

SSBs sentralitetsindeks for kommuner er en indeks basert på bare to indikatorer. Den første er antall arbeidsplasser som kan nås fra kommunen. Her har SSB gradert arbeidsplassene etter reisetid, slik at arbeidsplasser som nås innen 20 minutters reisetid teller mer enn arbeidsplasser som ligger 40, 60 eller 90 minutter unna. Denne indikatoren sier altså noe om hvor mange jobbmuligheter en innbygger i kommunen har. Den andre indikatoren er tilgang på tjenestetilbud. Her er også tilbudene gradert etter avstand. Den indikatoren forteller dermed hvor lett det er å nå ulike tjenestetilbud fra den aktuelle kommunen. SSBs definisjon på sentralitet er dermed: At en kan nå mange jobber og mange tjenestetilbud i eller med kort reisetid fra kommunen. Definisjonen på distrikt blir da at en når få jobber og tjenestetilbud innenfor en rimelig avstand fra kommunen.

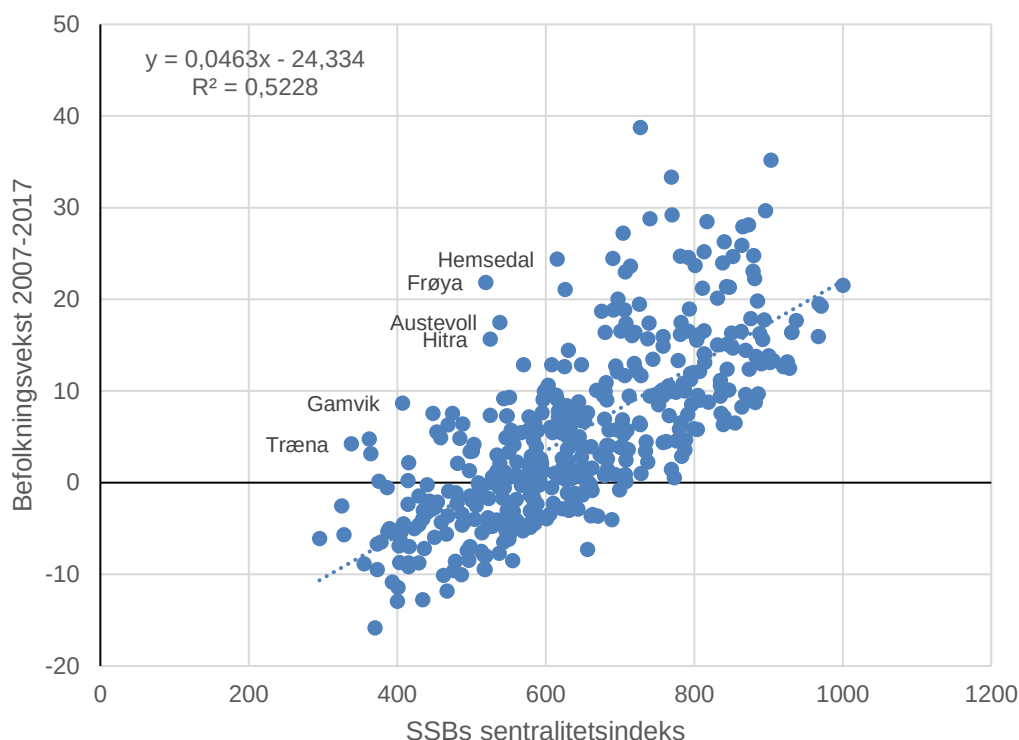
I KMDs distriktsindeks er SSBs sentralitetsindeks en av tre indikatorer. Den andre indikatoren er befolkningsvekst siste ti år og den tredje indikatoren er sysselsettingsvekst siste ti år. Sysselsetting er da «sysselsetting etter arbeidssted», det vil si hvor mange arbeidsplasser som finnes i kommunen, uavhengig av om det pendles inn til disse arbeidsplassene fra andre kommuner. Sysselsetting kan også bety «sysselsetting etter bosted», og betyr da hvor mange innbyggere i kommunen som faktisk har jobb, enten de jobber i egen kommune eller pendler ut av kommunen.

I KMDs distriktsindeks blir altså definisjonen av en distriktskommune at det er en kommune hvor en kan nå få arbeidsplasser og tjenestetilbud innenfor kort reisetid og at kommunen samtidig har nedgang i befolkning og arbeidsplasser i kommunen.

I KMDs distriktsindeks er begrepet «suksessrik distriktskommune» en selvmotsigelse, hvis suksessrik betyr å oppnå vekst i befolkning og arbeidsplasser. Kommuner med høy vekst i befolkning og arbeidsplasser vil rykke opp i rangeringen og bli definert som «mindre distrikt». Sentrale kommuner (etter SSBs sentralitetsindeks) vil kunne bli distrikt dersom de har stor nok nedgang i befolkning og arbeidsplasser. Dette er naturligvis KMD fullt klar over. Et viktig formål med distriktsindeksen er at den skal brukes i det kommunale inntektssystemet. Da er det relevant å bruke vekst i befolkning og sysselsetting, fordi kommuner med stor nedgang kan ha behov for mere midler for å kompensere for denne nedgangen.

Til vårt formål, som er å identifisere suksessrike distriktskommuner, vil KMDs distriktsindeks ikke være brukbar. Vi er ute etter kommuner som blir definert som lite sentrale etter SSBs sentralitetsindeks, men som likevel klarer å oppnå vekst i befolkning og sysselsetting.

Vi kan illustrere dette med nettopp å bruke data fra KMDs distriktsindeks.

Figur 2: Kommunene i Norge (2018-inndeling) ordnet etter deres verdi på SSBs sentralitetsindeks og befolkningsveksten 2007-2017.

Figuren forteller flere ting:

For det første har ingen av de 144 mest sentrale kommunene hatt nedgang i befolkningen de siste ti årene. Alle de 133 kommunene som har hatt befolkningsnedgang i denne perioden, er blant de 278 minst sentrale kommunene. Det er altså en sterk positiv samvariasjon mellom sentralitet og befolkningsutvikling.

Det er enkelte uteliggere blant kommunene med lav sentralitet. Det er kommuner som, som til tross for at de er lite sentrale, har oppnådd befolkningsvekst i denne perioden. Vi har satt inn navnene til disse kommunene i diagrammet. Hemsedal, Frøya, Austevoll, Hitra og Træna er blant disse. De er alle med blant de 15 suksessrike distriktskommunene fra studien i 2012. Gamvik vil være blant tre nye suksessrike distriktskommuner vi skal se nærmere på i denne studien.

Når vi ser den sterke sammenhengen mellom sentralitet og befolkningsvekst, kunne det være fristende å bare se på disse to faktorene. Da kunne vi definere kommuner som har høyere vekst enn forventet ut fra sin sentralitet, til å være suksessfulle. Men gjennom å ha en modell med flere variabler enn sentralitet, vil vi for det første kunne ha en mer treffsikker modell, og for det andre vil vi kunne få fram mer kunnskap om drivkrefter og sammenhenger.

2.2 Fødselsbalanse og flytting

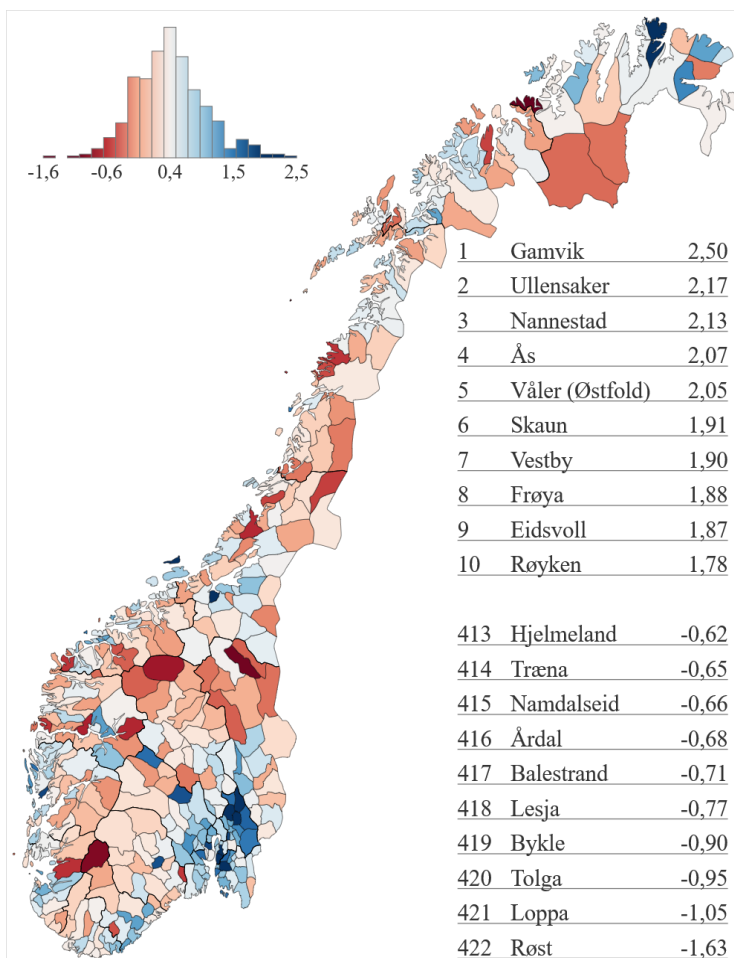
Befolkningsendringen i en kommune er summen av fødselsbalansen og nettoflyttingen. Fødselsbalansen, det vil si antall fødte fratrasket antall døde, påvirkes i stor grad av befolkningens fordeling på alder og kjønn. Hvis det er en stor andel eldre i befolkningen, vil det bli flere døde. Hvis det er lav andel kvinner i fruktbar alder, blir det færre fødte. Aldersfordelingen vil derfor i stor grad bestemme fødselsbalansen. Hvis vi skal se på utviklingen i en bestemt periode, vil fødselsbalansen i stor grad bli bestemt av hvordan aldersfordelingen var i begynnelsen av perioden.

Aldersfordelingen blir påvirket av nettoflyttingen. Unge flytter i langt større grad enn eldre. Kommuner som har netto innflytting, vil derfor få en yngre befolkning og forbedre sin fødselsbalanse. Kommuner med netto utflytting vil sitte igjen med en større andel eldre og en mindre andel kvinner i fruktbar alder og dermed få en mer negativ fødselsbalanse. Det er noen få kommuner, som Hvaler og Tjøme, som har en viss innflytting av eldre. Det er også regionale forskjeller i fruktbarhet. Men hovedregelen er at en kommunes fødselsbalanse bestemmes av nettoflyttingen til kommunen i ti-årene forut for den perioden vi ser på. Hvis vi skal se på befolkningsutviklingen i perioden 2011-2018, vil fødselsbalansen i liten grad bli endret som følge av forhold i denne perioden, men være bestemt av nettoflyttingen i ti-årene forut for 2011.

Det betyr at det er flyttetallene i perioden som er interessant å studere. Fødselsbalansen er i stor grad forutbestemt av alders- og kjønnsfordelingen forut for perioden. Nettoflyttingen er i langt mindre grad forutbestemt og vil derfor kunne påvirkes i den aktuelle perioden.

I kartet ser vi de ti kommunene med henholdsvis lavest og høyest nettoflytting i forhold til folketallet i årene 2011-2017. Nå kan vi se at distriktskommuner som Gamvik og Frøya har kommet med blant de ti kommunene med høyest netto innflytting. Kommuner som Bø, Flå og Hemsedal har også hatt svært høy netto innflytting i denne perioden og er rangert som henholdsvis nummer 13, 14 og 19 av 422 kommuner.

Nå har vi resonnert oss til at nettoflyttingen er mer interessant å studere enn befolkningsendringene og vist hovedtrekkene i nettoflyttingen. Vi skal nå introdusere en modell som forklarer nettoflyttingen til kommunene.

Figur 3: Gjennomsnittlig nettoflytting i prosent av folketallet i perioden 2011-2017. Befolkningsstatistikk fra SSB, bearbejdet at Telemarksforsking.

2.3 Attraktivitetsmodellen – nettoflytting og bostedsattraktivitet

Et attraktivt bosted har egenskaper som gjør at innbyggerne trives og ønsker å bli i kommunen samtidig som at det er attraktivt å flytte dit. Et attraktivt bosted vil derfor har bedre nettoflytting enn et mindre attraktivt bosted. Det er en del faktorer som påvirker kommunenes nettoflytting, men som vi ikke ønsker å definere som en del av bostedsattraktiviteten. Vekst i arbeidsplasser er en av disse. Kommuner som har vekst å antall arbeidsplasser i næringslivet, vil få bedre nettoflytting. Men vi ønsker å se spesielt på denne type vekst i forbindelse med analyser av næringsattraktivitet senere. Kommunenes sentralitet har også direkte betydning for nettoflyttingen, men vi ønsker et attraktivitetsmål som er uavhengig av kommunenes sentralitet. Norges innvandring påvirker også nettoflyttingen til kommunene. Det vi ønsker at bostedsattraktiviteten skal vise, kan formuleres slik:

Gitt kommunens arbeidsplassvekst, sentralitet og Norges innvandring i perioden, er nettoflyttingen til kommunen bedre eller dårligere enn forventet?

Dersom nettoflyttingen er bedre enn forventet, vil vi lete etter egenskaper og kvaliteter i kommunen som har skapt denne ekstra innflyttingen.

For å måle bostedsattraktiviteten til en kommune trenger vi derfor en modell som kan svare på hva som er forventet nettoflytting.

Forventet nettoflytting til en kommune i et bestemt år kan beregnes ut fra fire variabler:

- Norges innvandring i det aktuelle året
- Arbeidsplassvekst i egen kommune de tre siste årene
- Arbeidsplassvekst i kommuner som det pendles til de tre siste årene
- Kommunens sentralitet

Den første variabelen, Norges innvandring, er lik for alle kommuner innenfor en bestemt tidsperiode, men varierer fra periode til periode. I år med høy nettoinnvandring til Norge forventer vi høyere netto innflytting til alle kommuner enn i år med lav innvandring. Arbeidsplassveksten påvirker nettoflyttingen direkte, både i samme år og i de påfølgende årene. Kommunens sentralitet påvirker også nettoflyttingen til kommunene. Alt annet likt, vil sentrale kommuner har bedre nettoflytting enn mindre sentrale kommuner.

Vi skal nå vise hvordan disse forholdene har påvirket flyttetallene til kommunene de siste årene, hva som er forventet nettoflytting til kommunene og til slutt hvilke kommuner som har hatt høyest bostedsattraktivitet.

2.3.1 Arbeidsplassvekstens betydning for flytting

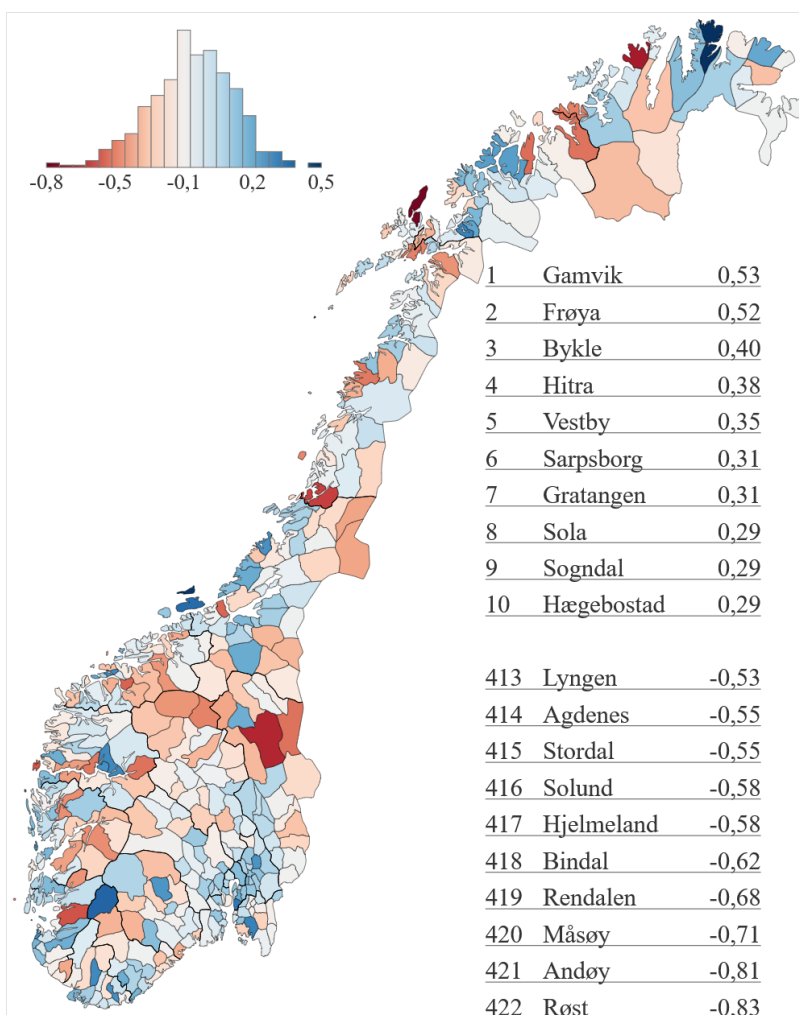
Arbeidsplassveksten påvirker nettoflyttingen til kommunene. Hvis en kommune har høyere arbeidsplassvekst i egen kommune enn landsgjennomsnittet, vil nettoflyttingen bli påvirket positivt. Samtidig vil arbeidsplassvekst i kommuner som befolkningen pendler til, ha samme positive effekt på nettoflyttingen. Arbeidsplassveksten i ett år påvirker nettoflyttingen både samme år og de neste årene. Effekten av arbeidsplassvekst avtar etter hvert og etter tre år er den neglisjerbar.

I kartet til høyre har vi illustrert hvordan arbeidsplassveksten i egen kommune har påvirket nettoflyttingen til kommunene i perioden 2011 til 2017. Det er ikke noe sterkt mønster når det gjelder sentrum-periferi.

Mange av de ti kommunene som har hatt sterk arbeidsplassvekst, er lokalisert i periferien, som Gamvik, Frøya, Bykle, Hitra, Gratangen, Sogndal og Hægebostad. Det er bare tre utpregede sentrale kommuner blant disse ti, Vestby, Sola og Sarpsborg.

Alle de ti kommunene som har fått påvirket nettoflyttingen mest negativt, er lokalisert i distriktene.

Siden distriktskommunene er små, vil det lett bli store prosentvis utslag i arbeidsplassveksten. Derfor vil distriktskommunene dominere blant de som har aller størst eller aller minst vekst. Distriktskommunene blir også sterkest påvirket av arbeidsplassvekst i egen kommune, fordi de i mindre grad pendler til andre kommuner. De mest sentrale kommunene har mye større andel som pendler til andre kommuner. Derfor vil de sentrale kommunene i større grad bli påvirket av arbeidsplassvekst i nabokommuner og i mindre grad arbeidsplassvekst i egen kommune.

Figur 4: Effekt på nettoflyttingen på grunn av arbeidsplassvekst i egen kommune i perioden 2011-2017. Tallene viser årlig bidrag til nettoflytting i prosent av folketallet.

2.3.2 Arbeidsplassveksten i nabokommuner

I kartet til høyre har vi vist hvordan nettoflyttingen blir påvirket av arbeidsplassveksten i nabokommuner, eller mer presist: kommuner hvor befolkningen pendler til.

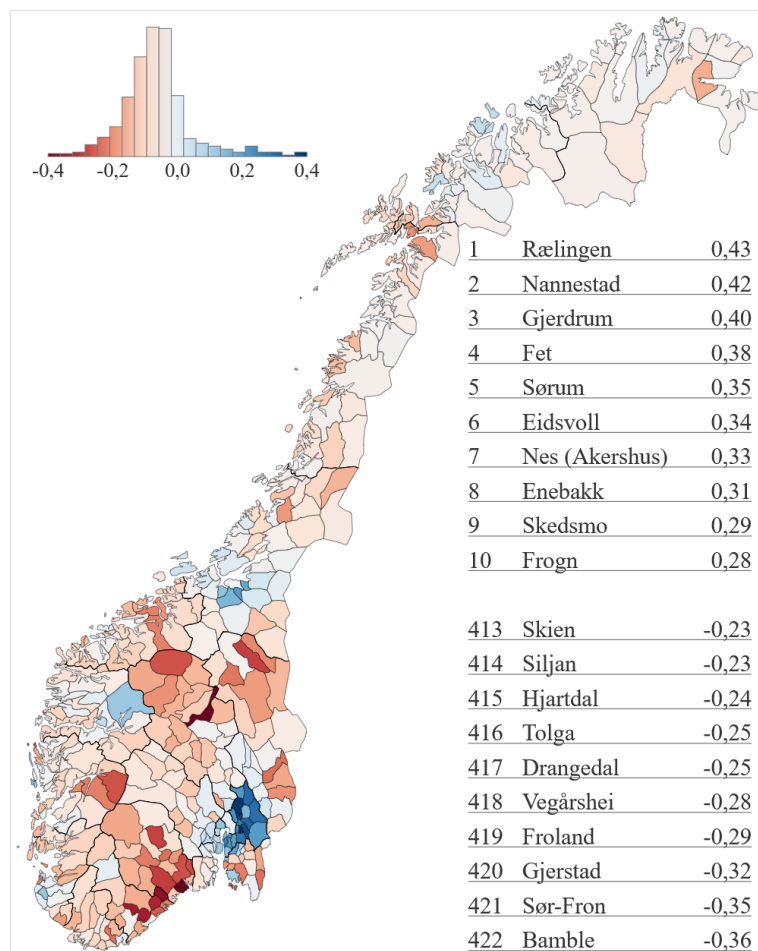
I perioden 2011 til 2017 har denne faktoren virket sentraliserende, i den forstand at kommunene nær Oslo har fått drevet opp nettoflyttingen betydelig. Alle de ti kommunene med størst positiv bidrag er lokalisert i Akershus.

Blant de ti kommunene med størst negativt bidrag finner vi fem kommuner i Telemark. Ikke alle disse er distriktskommuner. Skien, Siljan og Bamble er forholdsvis sentrale kommuner.

For at arbeidsplassveksten i nabokommuner skal få stor betydning, må kommunen ha en betydelig pendling til nabokommunene. Dersom det er en liten andel som pendler, vil arbeidsplassveksten i nabokommunene ha forholdsvis liten betydning. Mange av kommunene i distriktene har liten pendling til andre kommuner. Det gjelder spesielt kommunene i de tre nordligste fylkene. Derfor blir også effektene av naboveksten ganske svak i Nord-Norge.

Effekten av naboveksten blir stor dersom alle kommunene i omlandet har svak arbeidsplassutvikling og sterk dersom alle kommunene har sterk arbeidsplassvekst.

De regionale mønstrene når det gjelder nabovekst varierer mye etter hvilken tidsperiode vi ser på. Mellom 2000 og 2014 hadde kommunene i Vest-Agder, Rogaland og Hordaland et betydelig positivt bidrag fra naboveksten. Da var det vekst i oljenæringene, som disse fylkene hadde mye av. Fra 2001 til 2004 ble kommunene i Akershus sterkt negativt påvirket av naboveksten fordi Oslo hadde en svak arbeidsplassutvikling i denne perioden, blant annet som følge av sterk nedgang i IT-næringene (dot-com-krisa).

Figur 5: Effekt på nettoflyttingen på grunn av arbeidsplassvekst i kommuner det pendles til i perioden 2011-2017. Tallene viser årlig bidrag til nettoflytting i prosent av folketallet.

2.3.3 Sentralitet og flytting

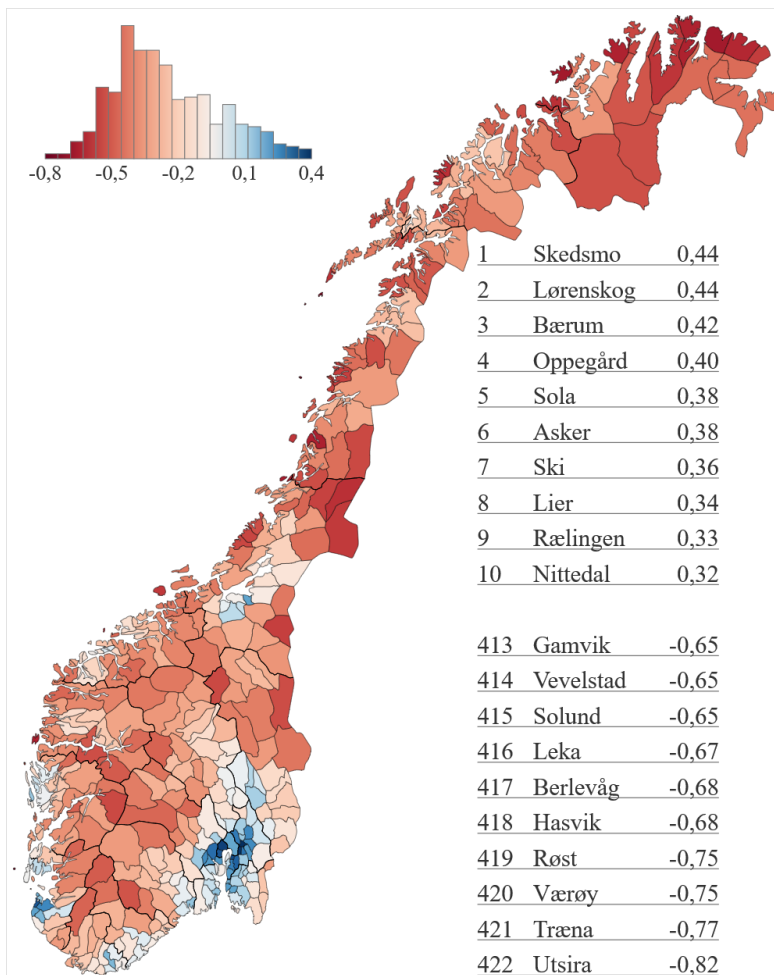
Sentraliteten til kommunene synes å påvirke flyttestrømmene direkte. Det vil si at det er en klar tendens til at folk flytter fra distriktskommuner til sentrale kommuner selv om arbeidsplassveksten er den samme. En sentralt lokalisert kommune vil sannsynligvis få høyere nettoinnflytting enn en distriktskommune selv om arbeidsplassveksten er den samme.

I kartet kan vi se hvordan kommunens sentralitet påvirker nettoutflyttingen.

Kartet er kalibrert slik at kommuner som «tjener» på sin lokalisering i den forstand at lokaliseringen tilsier ekstra innflytting, er blå. Kommunene som taper innbyggere på grunn av lav sentralitet, er røde. Det er et mindretall av kommuner som får ekstra innflytting på grunn av sin sentralitet. Mange av disse er lokalisert i Osloregionen.

Skedsmo og Lørenskog har høyest sentralitet og kan forventes å få en ekstra årlig innflytting tilsvarende 0,44 prosent av folketallet. De ti minst sentrale kommunene kan forventes å tape mellom 0,65 og 0,82 prosent av folketallet hvert år på grunn av ekstra nettoutflytting.

Sentralitetseffekten virker uavhengig av arbeidsplassveksten. Den viser hva som er forventet innflytting til kommunene dersom arbeidsplassveksten er den samme i alle kommunene og hvis det ikke er netto innvandring til Norge.

Figur 6: Effekt på nettoutflyttingen fra sentralitet 2011-2017. Tallene viser årlig bidrag til nettoutflytting i prosent av folketallet.

2.3.4 Forventet nettoflytting

Forventet nettoflytting til en kommune i en bestemt periode vil være summen av bidraget fra de fire faktorene: Nasjonal innvandring, arbeidsplassvekst i egen kommune og i kommuner det pendles til og kommunens sentralitet.

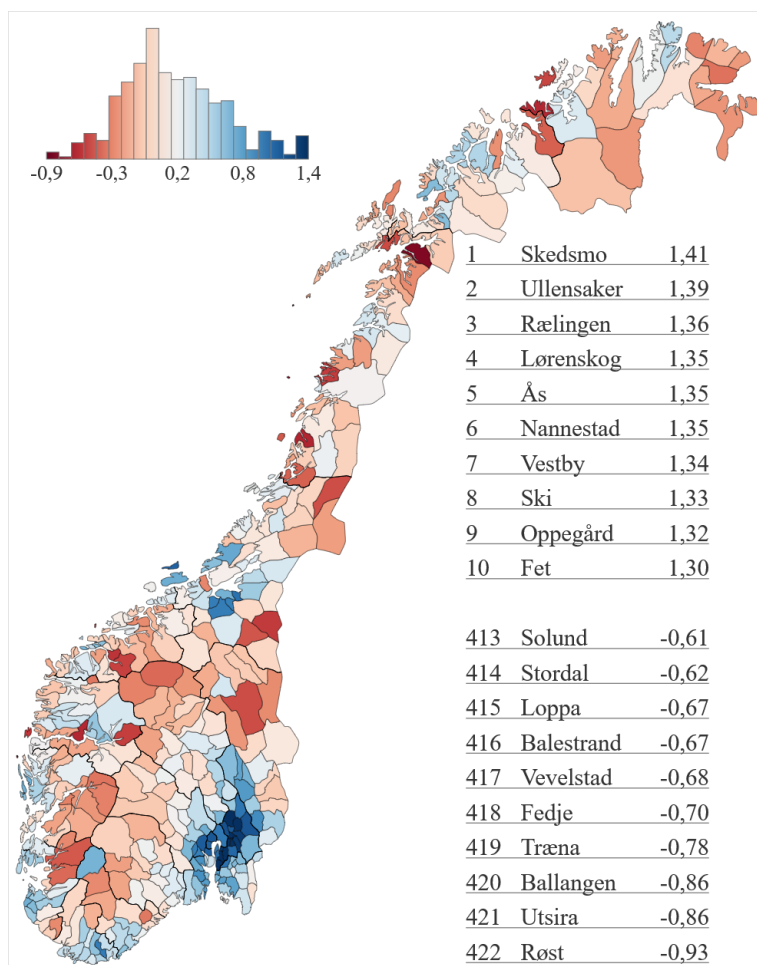
Som vi har sett, virker bidraget fra nasjonal innvandring og arbeidsplassvekst i egen kommune i liten grad sentraliserende, mens bidraget fra vekst i nabokommuner og sentralitet virker sterkt sentraliserende. Summen av disse faktorene vil da bli et ganske sterkt sentraliserende flyttemønster.

Vi kan se forventet nettoflytting i kommunene i perioden 2011-2017 i kartet. Kommunene på det sentrale Østlandsområdet er forventet å få sterk innflytting. Alle de ti kommunene med høyest forventet innflytting er lokalisert i Akershus. Det er også forventet innflytting til Kristiansand, Stavanger og Trondheim og deres nabokommuner.

Det fleste typiske distriktskommunene har forventet utflytting, men ikke alle. Noen distriktskommuner har forventet innflytting på grunn av at de har oppnådd høy arbeidsplassvekst i egen kommune.

Vi så tidligere at distriktskommuner som Gamvik, Frøya, Hitra og Bykle hadde det sterkeste bidraget til innflytting fra arbeidsplassutviklingen. De har dermed hatt en forventet innflytting i denne perioden på grunn av høy arbeidsplassvekst.

Når vi beregner arbeidsplassutviklingens effekt på flyttingen, tar vi med både offentlige og private arbeidsplasser. Arbeidsplassveksten i disse fire kommunene er imidlertid drevet fram av sterk arbeidsplassvekst i næringslivet. Det finnes dermed eksempler på distriktskommuner som har oppnådd innflytting og befolkningsvekst gjennom å skape arbeidsplassvekst i næringslivet. Det skal vi se nærmere på senere, når vi skal analysere næringsutviklingen. Først skal vi se på bostedsattraktiviteten til kommunene.

Figur 7: Forventet årlig nettoflytting i prosent av folketallet i perioden 2011-2017.

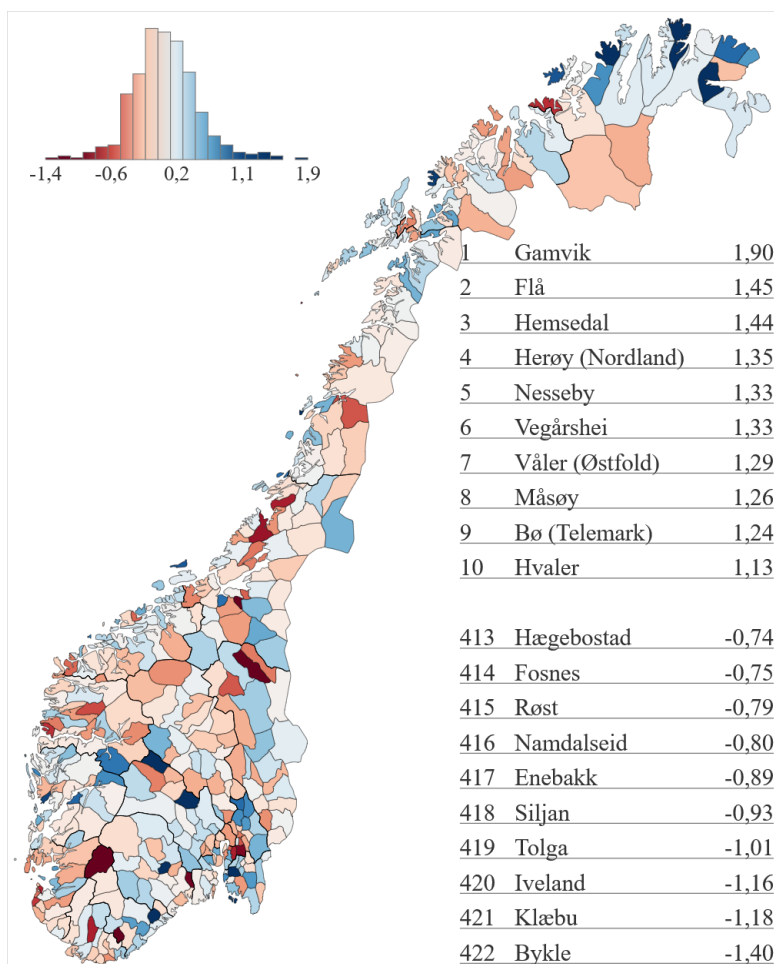
2.3.5 Bostedsattraktivitet

Bostedsattraktivitet handler om at en kommune kan trekke til seg mer innflytting enn forventet ut fra de strukturelle betingelsene og arbeidsplassveksten. En distriktskommune med lav arbeidsplassvekst vil da kunne være en attraktiv bostedskommune selv om det er netto utflytting, hvis det er mindre utflytting enn forventet. Vi måler da bostedsattraktiviteten gjennom differansen mellom faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting.

I kartet kan vi se hvilke kommuner som hadde høyest og lavest bostedsattraktivitet i perioden 2011 til 2017.

Kommunene Gamvik, Flå og Hemsedal har hatt høyest bostedsattraktivitet av kommunene i Norge i denne perioden.

Kartet over bostedsattraktivitet viser ingen regionale mønstre. De finnes attraktive og lite attraktive bostedskommuner i alle landsdeler. De regionale mønstrene er tydelige når det gjelder de strukturelle drivkreftene, men disse strukturelle drivkreftene er eliminert når vi måler bostedsattraktiviteten.

Figur 8: Bostedsattraktivitet, målt ved gjennomsnittlig differanse mellom faktisk og forventet nettoflytting i perioden 2011-2017.

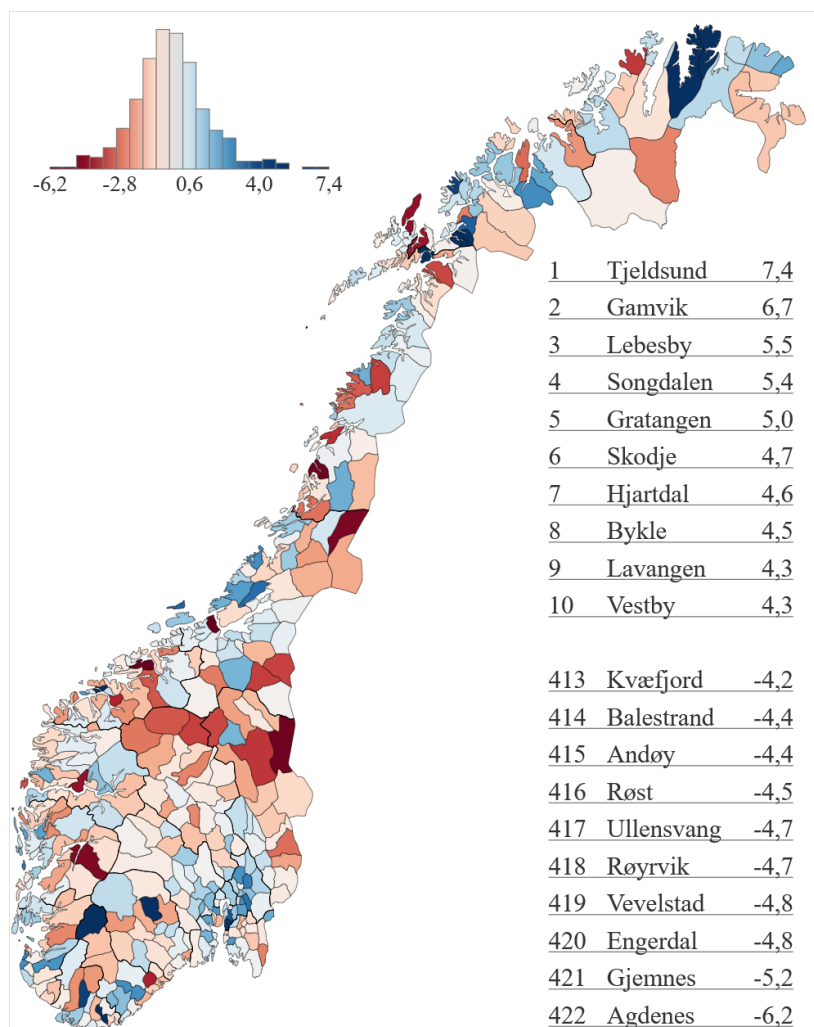
2.4 Attraktivitetsmodellen – arbeidsplassvekst i næringslivet

Arbeidsplasser kan være i offentlig eller privat sektor (næringslivet). Kommuner som ønsker å stimulere til arbeidsplassvekst i sin kommune, forsøker på ulike måter å drive opp veksten i næringslivet. En vellykket lokal næringspolitikk vil da føre til at arbeidsplassveksten blir sterkere enn den ellers ville blitt.

Den faktiske arbeidsplassveksten i næringslivet i perioden 2011 til 2017 er vist i kartet.

Arbeidsplassutviklingen i næringslivet er overraskende lite sentralisert. Distriktskommunene er godt representert blant kommuner med sterkest arbeidsplassvekst i næringslivet. Distriktskommunene fyller imidlertid også hele lista over kommuner med størst nedgang. Kommunene på det sentrale Østlandet har i stor grad over gjennomsnittlig arbeidsplassvekst i næringslivet. Det er nok en viss tendens til at kommuners sentralitet påvirker veksten i næringslivet positivt, men denne tendensen er langt svakere enn hva vi fant for flyttemønstre og befolkningsvekst.

Kommuner har imidlertid ulike forutsetninger for å skape arbeidsplassvekst, eller for å si det med andre ord: De strukturelle betingelsene for vekst i næringslivet er forskjellige. Det er derfor interessant å identifisere de strukturelle betingelsene for vekst i næringslivet slik at vi har et tall for forventet arbeidsplassvekst i næringslivet. Vi skal derfor gjøre rede for de strukturelle betingelsene vi har avdekket, for å delvis forklare variasjonene i arbeidsplassutviklingen i næringslivet

Figur 9: Gjennomsnittlig årlig arbeidsplassvekst, prosent, i næringslivet i perioden 2011-2017. Registerbasert sysselsettingsstatistikk, etter arbeidssted, fra SSB, bearbejdet av Telemarksforsking.

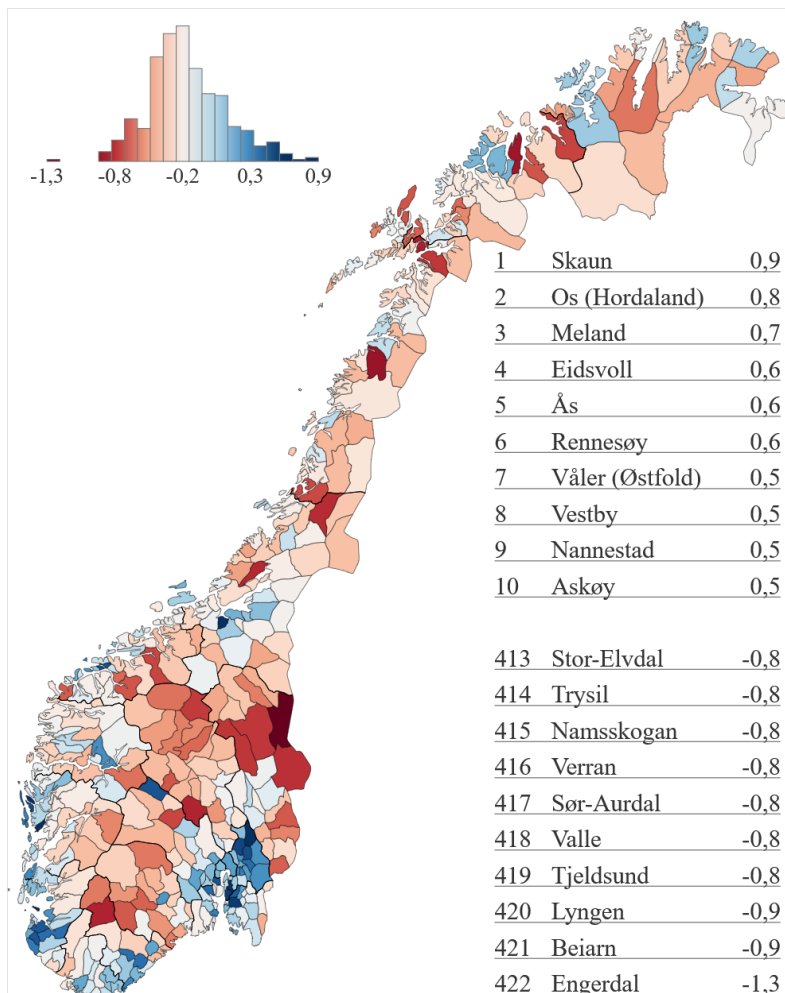
2.4.1 Befolkningseffekten

Kommuner som har høyere befolkningsvekst enn gjennomsnittet, får stimulert arbeidsplassveksten i næringslivet. Befolkningsveksten gir høyere lokal etterspørsel til bedrifter som har et lokalt marked, som butikker, personlige tjenester og bygg og anlegg. Denne effekten har vi beregnet i kartet under.

Befolkningseffekten virker sentraliserende. De kommunene som har størst positiv befolkningseffekt, er alle lokalisert i nærheten av Oslo, Bergen, Stavanger eller Trondheim.

For Skaun, som har høyest positiv befolkningseffekt, har arbeidsplassveksten i næringslivet blitt økt med 0,9 prosentpoeng hvert år i denne perioden. Engerdal, som har størst negativ befolkningseffekt, har fått redusert arbeidsplassveksten med 1,3 prosentpoeng årlig i den samme perioden.

Vi så i forrige kapittel at det er sterke sentraliseringsmekanismer som påvirker flyttestrømmene. Det sentraliserende bopettingsmønsteret smitter over på næringsutviklingen gjennom at sentrale kommuner får stimulert etterspørselen til bedrifter mer et lokalt marked.

Figur 10: Befolkningsvekstens effekt på arbeidsplassveksten i privat sektor, prosentvis årlig vekst, i perioden 2011-2017.

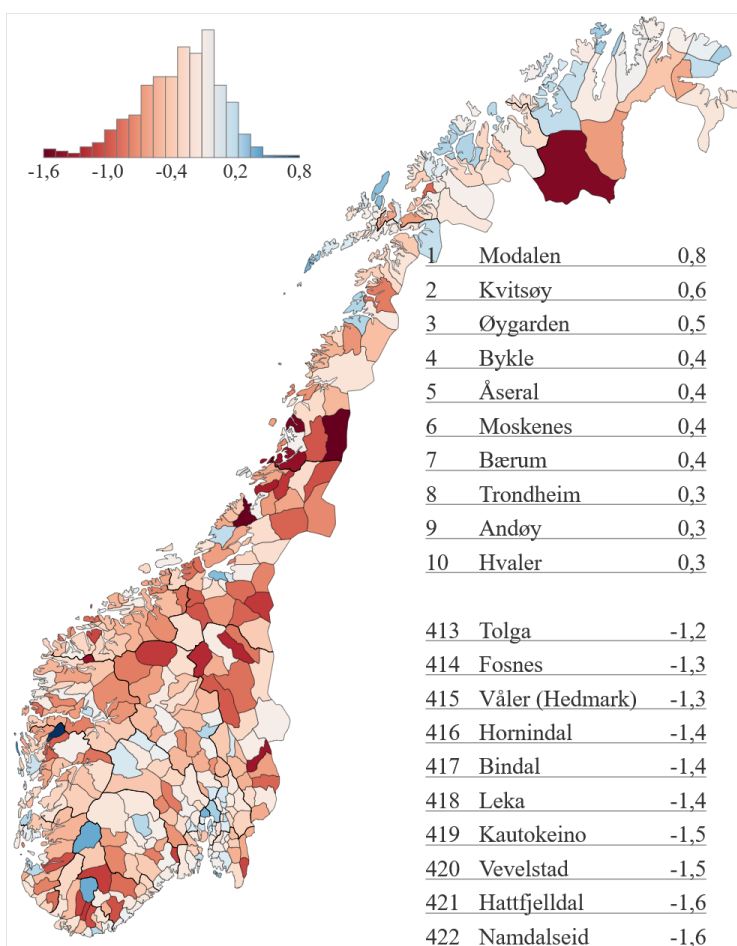
2.4.2 Bransjeeffekten

Næringslivet deles opp i ulike bransjer, og utviklingen i de ulike bransjene er ulik. Ser vi på utviklingen i et langt tidsperspektiv, kan vi se at primærnæringene sysselsatte en stor andel av befolkningen for 100 år siden. Mekanisering og rasjonalisering har gjort at primærnæringene bare sysselsetter en liten andel av befolkningen i dag. I stedet skjedde det en industrialisering fram til 1950 eller 1960-tallet da industrien vokste fram og sysselsatte mange. De siste 50 årene har også industrien blitt mekanisert og rasjonalisert slik at antall arbeidere har blitt stadig færre. Endringer i internasjonale konkurranseforhold har gjort at noen industribransjer nesten har forsvunnet. Fra 1970 har i stedet oljesektoren gjort sitt inntog, med vekst i arbeidsplasser innen oljeutvinning og en stor leverandørsektor inntil 2014. Tjenestesektoren har fått stadig større andel av sysselsettingen. Digitaliseringen har gjort at enkelte tjenestebransjer har blitt rasjonalisert, som for eksempel finansnæringen. Denne utviklingen vil fortsette, og vi kan komme til å se at andre tjenestebransjer blir rasjonalisert, slik at det blir nedgang i antall arbeidsplasser. Vi har altså langsiktige trender som påvirker hvilke bransjer som vokser og hvilke som synker. Samtidig har vi mer kortsiktige svingninger som skyldes endringer i verdensøkonomien. Vi hadde en finanskrisen i 2009, og vi fikk oljekrise i 2014.

Når vi skal se på arbeidsplassveksten i et område i en bestemt periode, har det derfor svært stor betydning hvilke bransjer næringslivet består av i dette området. Hvis det aktuelle området har en stor andel av bedrifter og arbeidsplasser i en bransje som har vokst i Norge i den aktuelle perioden, vil vi forvente at næringslivet vokser. Dersom området har en konsentrasjon av arbeidsplasser i en bransje med nedgang, vil vi i stedet forvente en nedgang.

Bransjestrurens betydning for arbeidsplassveksten i næringslivet i kommunene i Norge i perioden 2011-2017 er vist i kartet. Det er ikke et veldig tydelig sentrum-periferimønster. Det er mange distriktskommuner som har hatt en bransjestruktur som har bidratt positivt.

Mønstrene i næringsstrukturens betydning blir mer tydelige dersom vi bruker et kart hvor kommunene er samlet i regioner.

Figur 11: Bransjestrurens betydning for arbeidsplassveksten i næringslivet i perioden 2011-2017. Prosentvis årlig vekst.

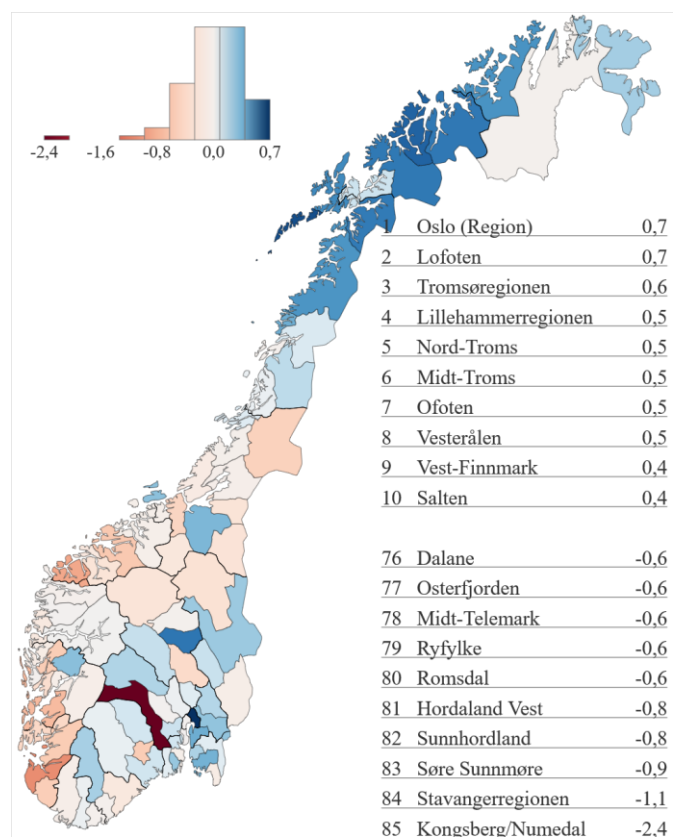
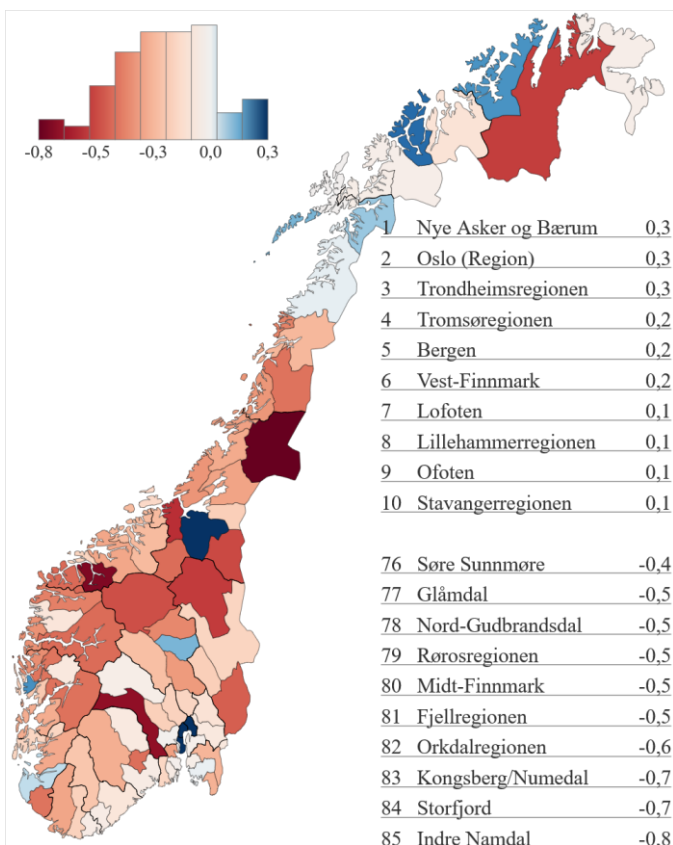
I regionkartet øverst til høyre kan vi se at sentrale regioner som Oslo, Trondheimsregionen, Bergen og Stavangerregionen har hatt en bransjestruktur med overvekt av arbeidsplasser i vekstnæringer i perioden 2011-2017. I denne perioden har også regioner som Lofoten, Vest-Finnmark og Ofoten hatt en bransjestruktur som har gitt ekstra vekst. Det skyldes at det har vært vekst innen fiske og havbruk i denne perioden, bransjer som disse regionene har mye av.

Siden de største og mest sentrale regionene har hatt en strukturgevinst i denne perioden, har flertallet av regionene fått en strukturtap.

Distriktsregionene har i stor grad hatt en strukturell ulempe, med unntak av de distriktsregionene hvor fiske og havbruk utgjør en stor andel av sysselsettingen.

I det nederste kartet ser vi effekten av den strukturelle utviklingen på arbeidsplassveksten i næringslivet de siste tre årene, 2015, 2016 og 2017. Vi kan se effektene av oljekrisen i 2014. Regionene på vekstlandet har blitt rammet av nedgangen i oljesektoren, sammen med Kongsberg/Numedal som har mange arbeidsplasser i leverandørnæringen til oljesektoren. Samtidig har det blitt enda flere strukturelle vinnere i Nord-Norge, som stort sett har lite leverandørbedrifter til oljesektoren, men mye av næringsliv innen havbruk og fiske.

Oslo er den strukturelle vinneren i de siste tre årene. Over et litt lengre tidsperspektiv har de største byregionene vært vinnere. Distriktsregionene har hatt noe ulik utvikling i forskjellige perioder, avhengig av sin næringsstruktur. De tre siste årene har vært uvanlig gunstig for distriktsregionene på grunn av gode tider for fiske og havbruk.

Figur 12: Bransjeeffekten i regionene. Øverst for perioden 2011-2017, nederst for perioden 2015-2017. Fargene er satt slik at hvit = 0. Prosentvis årlig vekst.

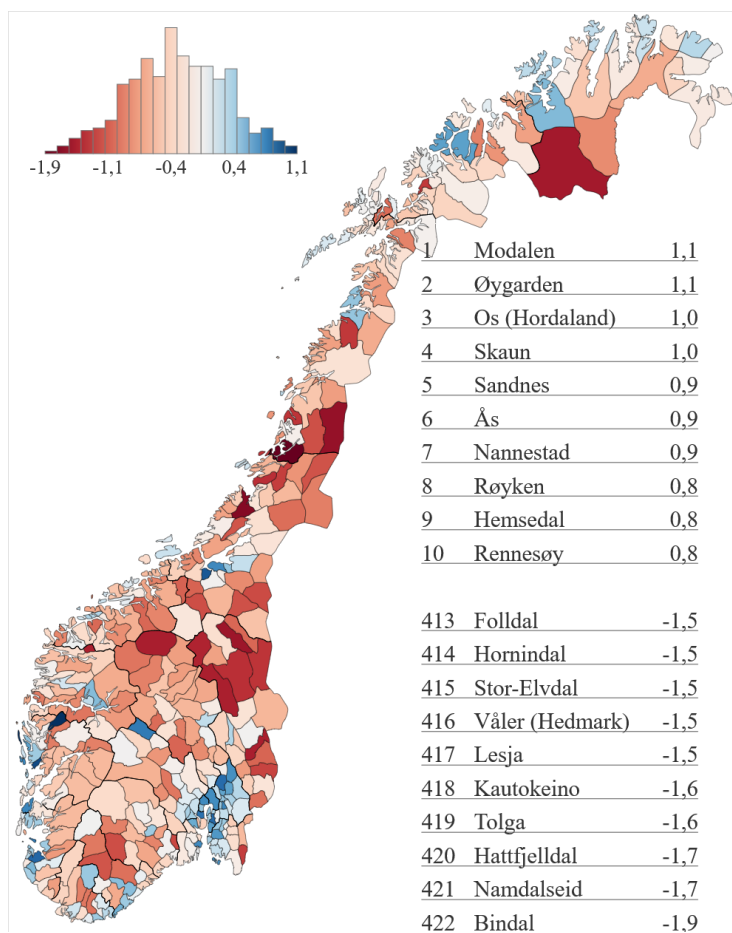
2.4.3 Forventet vekst i næringslivet

Forventet vekst i en kommune vil være summen av befolkningseffekten, bransjeeffekten og den nasjonale veksten i næringslivet (som er lik for alle kommuner, men som varierer fra år til år).

Som vi har sett, har befolkningseffekten virket klart sentraliserende. Bransjeeffekten har også vært sentraliserende, men i mindre grad.

I sum har de strukturelle betingelsene for vekst i næringslivet vært tydelig sentraliserende i denne perioden. Kommunene på det sentrale Østlandet har hatt en sterk forventet vekst, sammen med kommunene i og tett på landsdels-sentrene Bergen, Stavanger, Trondheim og Tromsø.

Noen kommuner i distriktene har hatt forventet vekst, enten gjennom at de har hatt en gunstig bransjestruktur, eller ved at de har hatt sterk befolkningsvekst. De aller fleste av kommunene har imidlertid hatt forventet nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet.

Figur 13: Forventet årlig vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i perioden 2011-2017.

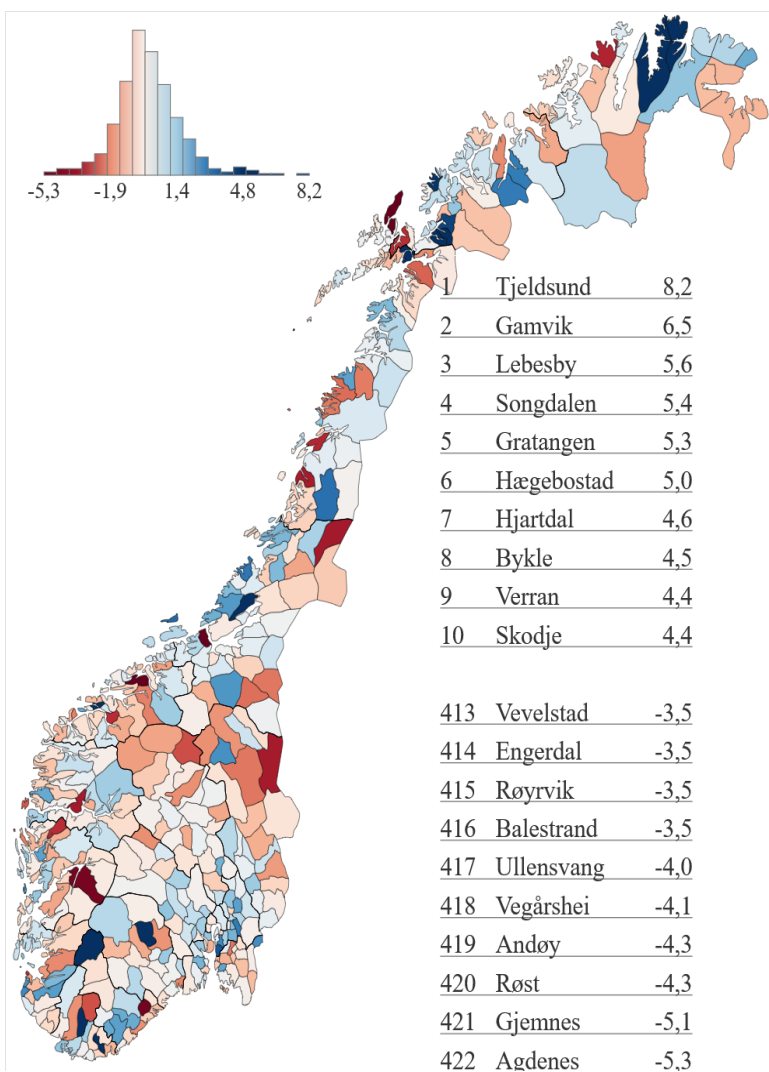
2.4.4 Næringsattraktivitet

Vi finner næringsattraktiviteten gjennom differansen mellom faktisk arbeidsplassvekst og forventet vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet.

Både lista over kommuner med høyst og lavest næringsattraktivitet domineres av distriktskommuner. Distriktskommunene er typisk små og har få arbeidsplasser i næringslivet. Da trengs det ikke så stor endring i antall arbeidsplasser før det prosentvise utslaget blir stort. I store kommuner, med mange arbeidsplasser i næringslivet, skal det mye til før det blir store prosentvise utslag.

Det er noen enkeltbransjer som ofte har registrerte arbeidsplasser som i liten grad er stedbundne. Det er blant annet utleie av arbeidskraft, anleggsarbeid og langtransport. Av og til finner vi at kommuner i distriktene med spesielt høy vekst har hatt sterk vekst i bedrifter i slike bransjer. I slike tilfeller vil ikke denne veksten være så interessant og vil heller ikke få særlig stor betydning for flytting og samfunnsutvikling. Dette gjelder mange av de ti kommunene som har høyest næringsattraktivitet, som Lebesby, Songdalen, Hægebostad, Hjartdal, Bykle, Verran og Skodje. I noen små kommuner har det blitt etablert private skoler som erstatter kommunale. Det skjer gjerne etter at kommunen har vedtatt nedleggelse av en kommunal skole. I slike tilfeller oppstår det nye private arbeidsplasser, men disse erstatter bare de kommunale arbeidsplassene. Det forklarer den høye plasseringen til Gratangen. I Tjeldsund og Gamvik har veksten vært reell. Tjeldsund har mesteparten av veksten i en privat helsebedrift som ble etablert i 2011, altså i det første året i perioden. Gamvik har sin vekst knyttet til fiske og foredling av fisk.

Når vi skal identifisere kommuner som har vært spesielt vellykket når det gjelder næringsutvikling gjennom å bruke statistiske indikatorer for vekst, må vi tolke statistikken med omtanke. Det er nødvendig å gå bak de aggregerte tallene for å se nøyaktig hvilke bransjer og i noen tilfeller hvilke enkeltbedrifter som har stått for denne veksten.

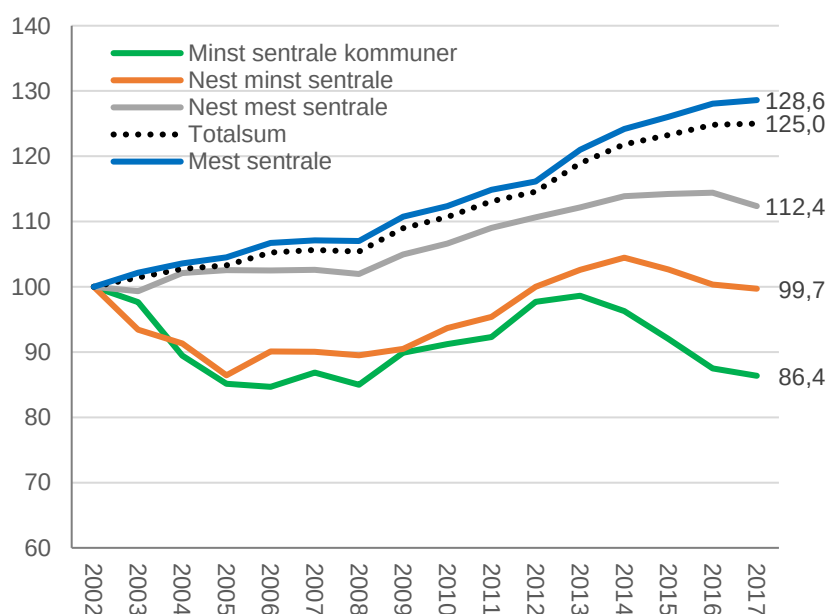

Figur 14: Næringsattraktivitet, beregnet som prosentpoeng avvik mellom faktisk og forventet vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet, årlige vekstrater, i perioden 2011-2017.

2.5 Statlige arbeidsplasser

I denne rapporten retter vi oppmerksomheten mot arbeidsplassutviklingen i næringslivet. Det er fordi kommuner som ønsker å stimulere til vekst i kommunen, oftest forsøker å stimulere til vekst i næringslivet. Arbeidsplasser i det offentlige er naturligvis like verdifulle for kommunen, og endringer i antall offentlige arbeidsplasser påvirker flytting og befolkningsvekst på samme måte som arbeidsplassene i næringslivet. Kommuner er derfor svært ivrige etter å få statlige arbeidsplasser. Det kan være interessant å se hvordan utviklingen har vært når det gjelder lokalisering av statlige arbeidsplasser.

I figuren under kan vi se utviklingen i antall statlige arbeidsplasser etter kommunenes sentralitet. Kommunene er delt opp i fire grupper med omtrent like mange kommuner i hver gruppe etter deres sentralitet. Startåret er satt til 2002, fordi det var det første året etter helsereformen, da staten overtok ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene.

Figur 15: Utviklingen i antall statlige arbeidsplasser etter sentralitet, indeksert slik at nivået i 2002=100. Registerbasert sysselsettingsstatistikk, etter arbeidssted, fra SSB, bearbeidet av Telemarksforskning.

I gruppen av de mest sentrale kommunene har antall statlige arbeidsplasser økt med 28,8 prosent siden 2002. I de minst sentrale kommunene har antall statlige arbeidsplasser blitt redusert med 13,6. Det har altså skjedd en sterk sentralisering av statlige arbeidsplasser. Sentraliseringen av statlige arbeidsplasser har vært spesielt sterk etter 2013. Siden 2013 har antall statlige arbeidsplasser økt med 14 515. I gruppen av de mest sentrale kommunene har antall statlige arbeidsplasser økt med 15 184. De mindre sentrale kommuner har hatt nedgang i antall statlige arbeidsplasser.

Lokaliseringen av statlige arbeidsplasser har dermed hatt en klar og sterk sentraliserende effekt på bosettingsmønsteret etter 2013.

2.6 Hva skaper sentraliseringen?

Vi har så langt gjort rede for hvordan vi identifiserer strukturelle betingelser for kommuners nettoflytting og arbeidsplassvekst i næringslivet og hvordan vi måler kommuners attraktivitet for bosetting og næringsliv. Samtidig har vi fått vist hvordan de strukturelle betingelsene skaper sentraliseringen. Sentrale strøk får sterkere befolkningsvekst enn mindre sentrale strøk av flere strukturelle årsaker:

- Bostedspreferanser: Folk – og spesielt de unge – flytter i retning av sentrale strøk uavhengig av arbeidsplassutviklingen.
- Sentrale strøk har høyere vekst i antall arbeidsplasser enn mindre sentrale strøk fordi bransjesammensetningen er mer gunstig – det vil si større andel av næringslivet er i bransjer med vekst. Samtidig blir det lokalt baserte næringslivet i sentrale strøk positivt stimulert av at befolkningsveksten er sterkere.
- De sentrale kommunene har en tendens til høyere vekst i sitt pendlingsomland og får derfor mer pendlingsbasert innflytting.
- De statlige arbeidsplassene har blitt sentralisert.
- De sentrale kommunene har en mindre andel eldre og flere kvinner i fødealder i utgangspunktet og får som resultat av det en bedre fødselsbalanse.

Har de strukturelle betingelsene for vekst i distriktskommunene blitt endret de siste årene? Her er det flere forhold som kan trekkes inn.

Vi har vist hvordan den strukturelle utviklingen i næringslivet har påvirket utviklingen. På lang sikt har de mest sentrale kommunene fått økt vekst på bekostning av de minst sentrale fordi de har en bransjestruktur med overvekt av vekstbransjer, mens de minst sentrale kommunene har en overvekt av bransjer med nedgang. Den strukturelle utviklingen de siste tre-fire årene har imidlertid vært til gunst for mange distriktskommuner, særlig i nord, fordi det har vært høy vekst i fiske og havbruk. Det er ikke mulig å si noe sikkert om den strukturelle utviklingen de neste årene. Den langsiktige trenden er imidlertid ganske klar: De mest sentrale kommunene har den mest gunstige bransjestrukturen. Ut fra det er det kanskje mest sannsynlig at dette fortsetter, men vi kan ikke se helt bort fra at det kan snu.

Det sentraliserende flyttemønsteret fører til at unge flytter fra distrikt til sentrum. Det fører gradvis til en mer gunstig aldersfordeling i sentrale strøk og en mer ugunstig aldersfordeling i distriktene. Dette forverrer de strukturelle betingelsene for vekst i distriktene gradvis.

Det har blitt en sterk nedgang i antall asylsøkere og flyktningeinnvandrere de siste årene. Siden mange distriktskommuner har tatt imot mange flyktninger, har dette påvirket befolkningsutviklingen i slike kommuner negativt. Dette er antakelig en kortsiktig effekt som kanskje ikke betyr så mye for den langsiktige utviklingen. Distriktskommuner som tar imot mange flyktninger, opplever ofte at de flytter til sentrale strøk etter kort botid, med mindre de kan få arbeid på stedet. Det å øke folketallet gjennom mottak av flyktninger gir derfor uansett bare en kortsiktig effekt på befolkningsutviklingen.

Sentralisering av statlige arbeidsplasser har blitt sterkere de siste årene. Det er en klar forverring av de strukturelle betingelsene for vekst i distriktskommunene.

Den nasjonale veksten har blitt lavere, både som følge av lavere fruktbarhet og lavere innvandring. Dette skaper lavere vekst i både distriktskommuner og i sentrale kommuner. Men de mest sentrale kommunene får fortsatt vekst i folketall, mens mange distriktskommuner skifter fra litt vekst til nedgang i folketallet. Mange distriktskommuner har klart å ha vekst i folketallet de siste ti årene. Med den nedgangen i den nasjonale befolkningsveksten som vi har sett de siste tre årene, har mange distriktskommuner begynt å få nedgang i folketallet. I 2011 var det 117 kommuner med nedgang i folketallet i Norge. I 2017 har det blitt 232 kommuner med nedgang i folketallet. Med fortsatt nedgang i den nasjonale befolkningsveksten

vil enda flere distriktskommuner oppleve nedgang i folketallet. For mange distriktskommuner vil det oppleves som urealistisk å unngå befolkningsnedgang, mens det tidligere var mulig å ha en økende befolkning. Det vil kunne skape økt pessimisme, noe som vil kunne forsterke utflytting og redusere investeringsvilje i næringslivet.

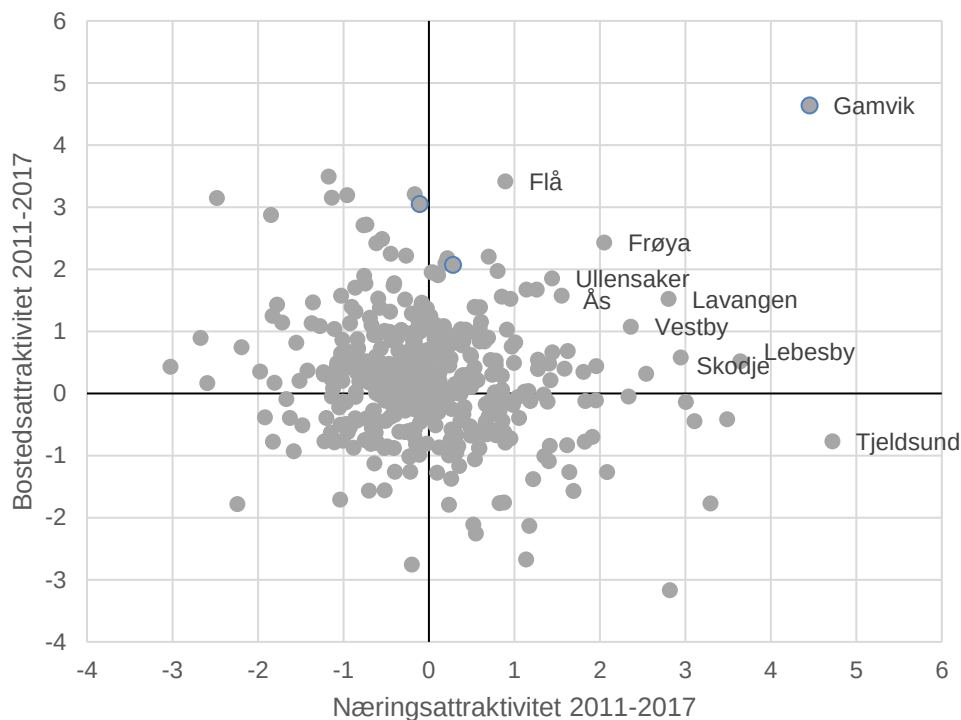
Det er altså flere forhold som har utviklet seg lite gunstig for distriktskommunene for distriktskommunene de siste årene. Den strukturelle utviklingen i næringslivet, med vekst i fiske og havbruk, er et forhold som har vært til gunst for distriktskommunene, men denne utviklingen kan vise seg å bli kortvarig. De mer langsiktige trendene er til ugunst for distriktskommunene. Det vil bli vanskeligere for distriktskommuner å unngå befolkningsnedgang de neste ti årene enn det var i de ti foregående årene.

Med mindre det blir satt i gang en nasjonal distriktspolitikk som er langt mer kraftfull enn tidligere, noe som virker lite sannsynlig, må distriktskommuner som ønsker å unngå befolkningsnedgang kompensere for de strukturelle ulempene med en lokal vekstpolitikk. Kommunene kan gjøre dette på to måter: De kan øke sin attraktivitet som bosted og de kan bli mer attraktiv for næringslivet. Det er den samlede attraktiviteten, det vil si summen av deres attraktivitet for bosetting og næringsliv, som til slutt vil avgjøre deres befolkningsutvikling.

2.7 Samlet attraktivitet

Den samlede attraktiviteten er summen av kommunens næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet. Attraktive kommuner vil da være de som både har oppnådd en høyere arbeidsplassvekst enn forventet og samtidig fått mer innflytting enn forventet. For en del distriktskommuner vil det være nødvendig å ha en positiv samlet attraktivitet for å unngå befolkningsnedgang. Sentrale kommuner kan oppnå befolkningsvekst selv om den samlede attraktiviteten er lav, fordi de har gunstige strukturelle betingelser for vekst.

Når vi skal legge sammen næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet for å få et mål for samlet attraktivitet, må vi finne en egnet måte og veie disse attraktivitetsdimensjonene. I denne rapporten har vi brukt standardavviket som enhet. Da får vi den samme skalaen på dimensjonene, og begge attraktivitetsdimensjonene vil telle likt.

Figur 16: Kommunenes attraktivitet for næringsliv og bosetting i perioden 2011-2017. Skalaen er antall standardavviks avstand til gjennomsnittet.

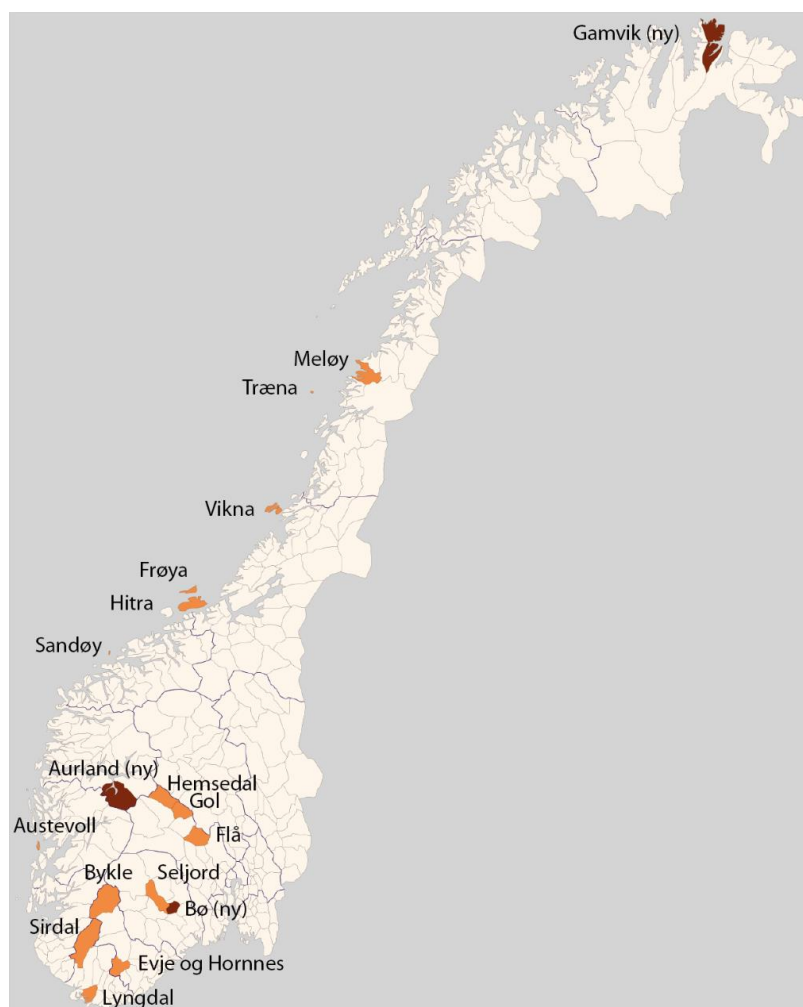
I figuren over har vi vist hvordan kommunene har plassert seg i forhold til sine verdier for næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet i perioden 2011-2017. De mest attraktive kommunene er da de som er nærmest det øvre hjørnet til høyre. Gamvik kommune har hatt suverent høyest samlet attraktivitet i denne perioden. De ti mest attraktive kommunene i landet er navngitt i figuren.

Det er ingen sammenheng mellom verdiene for bosteds- og næringsattraktivitet når vi måler det på denne måten. Det er en klar gjensidig positiv sammenheng mellom arbeidsplassvekst og befolkningsvekst, men når vi måler bostedsattraktivitet trekker vi fra forventet effekt av arbeidsplassutviklingen. Samtidig trekker vi fra befolkningsutviklingens effekt på arbeidsplassveksten i næringslivet når vi beregner næringsattraktiviteten. Det er fordi vi ønsker å rendyrke disse to dimensjonene.

3 De 15 suksessrike kommunene fra 2012

I studien av suksessrike distriktskommuner fra 2012 ble det valgt ut 15 distriktskommuner som hadde hatt en spesielt god utvikling gitt sine vekstbetingelser. Det var tre kategorier av suksess: Kommuner med spesielt høy nettoflytting, kommuner med spesielt sterk vekst i besøksnæringene og kommuner med spesielt høy vekst i basisnæringer. Det var også en betingelse at kommunene som ble valgt ut hadde god befolknings- og arbeidsplassvekst samlet sett.

Figur 17 viser hvor de 15 kommunene er lokalisert i landet. Kommunene som i 2012-rapporten ble valgt ut på bakgrunn av høy vekst i basisnæringer, var: Vikna, Austevoll, Sirdal, Meløy og Sandøy. Kommunene som ble valgt ut på bakgrunn av å ha hatt høy vekst i besøksnæringer var: Lyngdal, Hemsedal, Evje og Hornnes, Flå og Seljord. De som ble valgt ut på bakgrunn av høy vekst i bostedsattraktivitet var: Bykle, Hitra, Træna, Frøya og Gol.

Figur 17: De 15 kommunene fra suksessrike distriktskommuner 2012.

I dette prosjektet har vi ønsket å se på hvordan det har gått i de 15 suksessrike distriktskommune de siste årene, og spesielt i årene etter 2011. Rapporten fra 2012 hadde 2011 som siste analyseår. Vi har sett på utviklingen i befolkning og arbeidsplasser i alle de 15

kommunene, analysert hvordan drivkreftene for vekst har påvirket utviklingen i kommunene og målt utviklingen i attraktivitet for bedrifter og bosetting.

Vi har deretter sett nærmere på nærings- og samfunnsplaner og gjennomført en samtale med en nøkkelperson i samtlige av de 15 kommunene. De vi snakket med, var rådmenn, ordførere, næringssjefer, næringskonsulenter, osv. Bakgrunnen for disse samtalene var å få et inntrykk av kommunens egne erfaringer og oppfatninger av utviklingen. Det vi ønsket å få belyst, var blant annet:

- Hvordan de selv opplevde at utviklingen hadde vært de siste årene.
- Hva de mente var grunnen til de siste års utvikling.
- Om det hadde vært noen viktige hendelser som forklarer kommunens utvikling og/eller dagens posisjon.
- Om utviklingen har vært i tråd med kommunenes ambisjoner og planer.

Vi ønsket videre å høre om hva de mente var kommunens rolle i å forklare denne utviklingen, og om kommunen hadde tilrettelagt eller jobbet målrettet for dette. Vi ønsket også å vite om de hadde brukt noe av innsikten fra det første prosjektet om suksessrike distriktskommuner i deres arbeid, og eventuelt på hvilken måte.

Vi har valg ut tre kommuner som har hatt høy vekst i årene etter 2011 der vi har ønsket å studere deres historie nærmere: Frøya, Flå og Hemsedal. Disse ble valgt ut på bakgrunn av at de er blant kommunene med aller høyest attraktivitet de siste årene blant de 15, men også i hele landet. Austevoll er også blant kommunene med høyest vekst, men her har deler veksten kommet på bakgrunn av at deler av omsorgssektoren har blitt privatisert. Austevoll har i samme periode hatt høy nedgang i offentlige arbeidsplasser, og dermed har den totale veksten ikke vært så stor som det kan se ut som når vi bare ser på vekst i privat sektor. Hemsedal ble på sin side valgt ut på grunn av de har hatt spesielt høy bostedsattraktivitet, samtidig som de har hatt nedgang i næringslivet. Dette er en uvanlig kombinasjon til å være en distriktskommune, og vi ønsket å studere grunnen til dette nærmere.

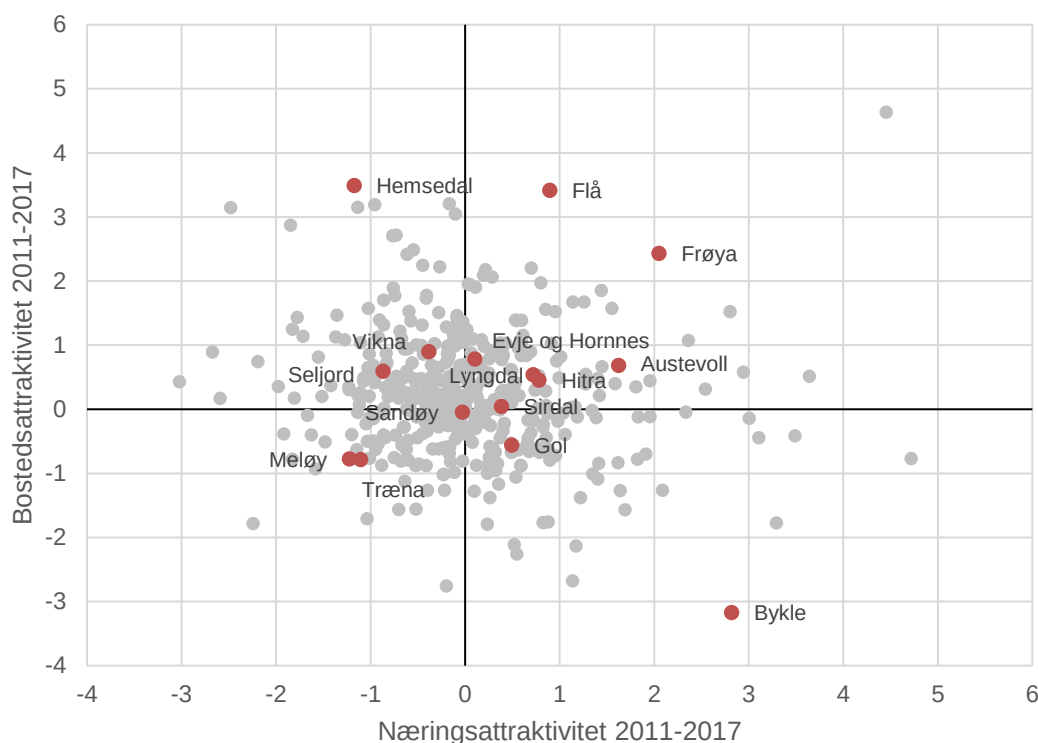
Vi har også sett nærmere på utviklingen i de to kommunene som har opplevd høyest nedgang av de 15 kommunene: Træna og Meløy. Disse to kommunene er blant de med lavest attraktivitet i hele landet de siste årene.

Metoden har vært lik for alle 15 kommuner, inkludert omfanget av intervjuer, som har begrenset seg til én samtale per kommune, men vi har brukt noe mer tid på å studere historiene til de fem spesielt utvalgte, og også hentet inn supplerende informasjon fra offentlig statistikk om blant annet boligbygging, og brukt kilder som gamle avisartikler som omtaler nedleggelser og evalueringer av omstillingsprogram etc. De fem utvalgte kommunene er omtalt i kapittel 3.3, mens de øvrige kommunene er omtalt i kapittel 6. Dokumentasjon fra de øvrige suksessrike distriktskommunene.

3.1 Oppsummering statistisk analyse

Hvordan har det gått med de 15 kommunene i årene etter 2011?

I figur 18 har vi plassert de 15 suksessrike distriktskommunene etter deres attraktivitet for bosetting og næringsliv i perioden 2011 til 2017.

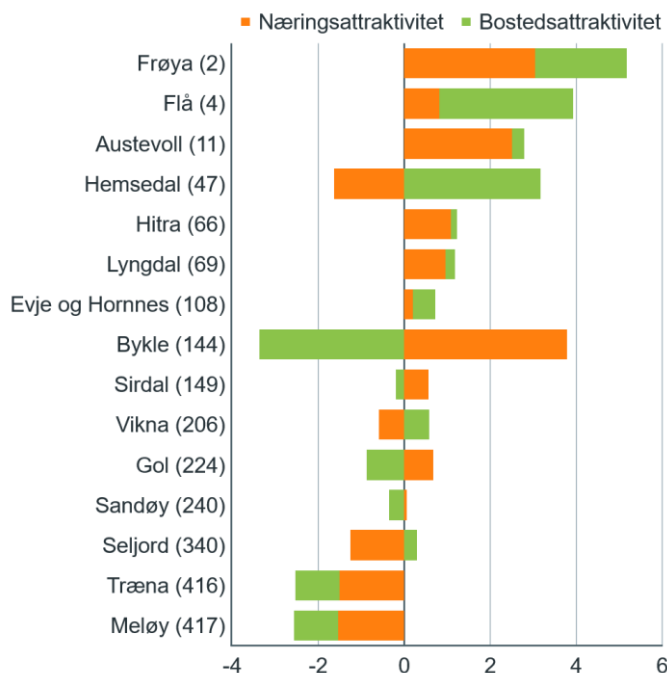

Figur 18: Bosteds- og næringsattraktivitet i perioden 2011-2017 for de 15 suksessrike distriktskommunene. Akseverdiene er antall standardavvik fra gjennomsnitt.

Seks av disse kommunene har hatt positiv attraktivitet for både næringslivet og bosetting i denne perioden. To av kommunene, Meløy og Træna, har hatt negativ attraktivitet for både næringsliv og bostedsattraktivitet. I både Meløy og Træna var deres næringsattraktivitet i den foregående perioden i stor grad knyttet til sterk vekst i hjørnesteinsbedriftene.

Av de 15 suksessrike distriktskommunene har Frøya, Flå og Austevoll hatt en svært høy samlet attraktivitet i de siste åtte årene. Frøya har den nest høyeste samlede attraktiviteten av alle kommunene i denne perioden, Flå er nummer fire, mens Austevoll er nummer 11. Dette er kommuner som har hatt svært høy attraktivitet også i de siste årene. Hemsedal har hatt svært høy bostedsattraktivitet, men har hatt forholdsvis svak næringsattraktivitet. Hitra, Lyngdal og Evje og Hornnes har også hatt positiv attraktivitet de siste årene. Andre tidligere suksessrike kommuner har ikke hatt høy samlet attraktivitet de siste årene. For noen av de suksessrike distriktskommunene har altså den positive attraktiviteten blitt opprettholdt, mens andre har hatt en svakere utvikling. Sju av de 15 kommunene kan sies å ha hatt en klart positiv samlet attraktivitet i den siste åtteårsperioden, fem har vært omtrent middels attraktive samlet sett, mens tre har hatt en negativ samlet attraktivitet.

Vi kan vise verdiene for bosteds- og næringsattraktivitet for de 15 suksessfulle distriktskommunene fra figur 17 i en ny figur, der vi tar med deres rangering for samlet attraktivitet i perioden 2011-2017.

Figur 19: Verdier for nærings- og bostedsattraktivitet i antall standardavvik fra gjennomsnittet i perioden 2011-2017 for de 15 suksessrike distriktskommunene. Tallet til høyre for kommunenavnet angir rangeringen for samlet attraktivitet for de 426 (kommunestruktur 2017).

Fire av de 15 kommunene, Frøya, Flå, Austevoll og Hemsedal er blant de 50 mest attraktive i landet samlet sett. Hitra og Lyngdal er med blant de 100 mest attraktive kommunene.

Som gruppe har de 15 suksessrike kommunene fra 2012 fortsatt vært attraktive. Det er imidlertid ikke alle som har klart å oppnå en positiv attraktivitet. Meløy, Træna og Seljord har vært blant de lite attraktive kommunene i denne perioden. Vikna, Gol og Sandøy har vært middels attraktive.

Som vi skal se senere i denne rapporten, vil kommuner med høy attraktivitet i en periode ofte ha oppnådd denne attraktiviteten gjennom mer og mindre tilfeldige hendelser i form av sterk vekst i en bedrift eller en ny større bedriftsetablering. Lav attraktivitet kan likeledes skyldes det motsatte, at en enkelt bedrift får en brå nedgang i antall arbeidsplasser. Dermed kan det være kort vei fra å være en attraktiv kommune til å bli en lite attraktiv kommune. Dette har vært tilfelle i både Træna og Meløy.

3.2 Oppsummering av plangjennomgang og intervjuer

Etter å gått gjennom de 15 kommunenes planer og gjennomført samtaler med representanter fra alle kommunene, sitter vi igjen med et inntrykk av at mange av planene og refleksjonene rundt sin egen innsats har mange fellestrekk, til tross for at utviklingen har vært ulik i de enkelte kommunene. Mange av kommunene har hatt en offensiv næringspolitikk, og har relativt høye ambisjoner. Alle har imidlertid ikke lyktes i like stor grad.

Enkelte ting går igjen hos mange av kommunene:

- Mange er opptatt av å utnytte sine fortrinn relatert til eksisterende næringer, kompetansemiljø og/eller geografi. Dette gjelder for eksempel fortrinn for havbruksnæringer eller mulighet for hytteområder i høyfjellet. Flå bruker nærhet til Oslo som salgsargument for sine hyttetomter, og at de har en praktisk beliggenhet for en pause for reisende gjennom Hallingdal.
- Mange har relativt spesialiserte næringer, noe som både oppleves som en fordel og ulempe. Ulempen er at et spesialisert og ensidig næringsliv vil være spesielt sårbar for eksterne hendelser som markedssvikt. Mange av kommunene er derfor opptatt av å trekke til seg flere type bedrifter og næringer. Flere av kommunene ser potensielt i å utvikle tilgrensende næringer og klynger i sammenheng med de næringene de allerede har. Et sterkt næringsliv innen for eksempel marine og maritime næringer kan gi muligheter for utvikling av nye produkter og etablering av nye virksomheter.
- Økt kompetanse, innovasjon og næringsklynger er klare mål for mange av kommunene. Flere av turistkommunene er også opptatt av å utvikle næringer som kan gi helårsarbeidsplasser.
- Nesten samtlige av kommunene er opptatt av å tilrettelegge for etableringer, blant annet gjennom næringsareal og næringshus. Mange av kommunene har investert betydelig i infrastruktur. Dette gjelder blant annet næringsareal, vannutbygging, bredbånd og havner. Flere av kommunene har også gitt lån og tilskudd til bedrifter som ønsker å etablere seg i kommunen.
- Flere av kommunene vektlegger viktighet av god infrastruktur som veier, havner og bredbånd. Øykommunene er spesielt opptatt gode fastlandsforbindelser.
- Mange fremhever viktigheten av å være en god tilrettelegger og å ha mulighet for å «kaste seg rundt» på kort varsel. Kort saksbehandlingstid blir fremhevet som et viktig fortrinn og ambisjon og mange av kommunene har et stort ønske om å fremstå som serviceinnstilt og lite byråkratisk. Dette var også noe som kom fram i rapporten fra 2012.
- Et godt samarbeid med blant annet næringsliv, utdanningsinstitusjoner og nabokommuner er noe mange kommuner trekker fram. Når det gjelder nabokommuner, blir det imidlertid også vist til at det er en konkurranse om tiltrekke seg innbyggere, bedrifter og kunder til handelsnæringen.
- Som i 2012-rapporten peker enkelte av kommunene på viktige aktører i lokalsamfunnet. Som en av informantene sier: «Hadde de tenkt maks profitt, så hadde ikke de lagt bedriftene her». Private bedrifter bidrar til samfunnsutviklingen blant annet gjennom etablering av fritidsarenaer. Enkelte av kommunene peker på viktigheten av gjensidig velvilje og en god fellesskapsfølelse, og det vises også til eksempler på negative konsekvenser når disse verdiene har blitt svekket.
- Mange av kommunene peker på et spesielt behov for kompetanse og å beholde folk. De er derfor opptatt av å være attraktive for bosetting. Dette ser ut til å være en utfordring for mange. Enkelte av dem peker på utfordringer med å holde på og integrere arbeidskraft som kommer utenfra. Flere av kommunene har hatt betydelig arbeidsinnvandring, og er spesielt opptatt av å integrere disse.

- I mange av kommunene ser det ut til å være et behov for boliger. Mange av kommunene har jobbet målrettet med å utvikle nye boligområder, og har hatt en klar tanke om hvordan dette skal gjøres, mens andre har måttet ta tak i problemstillingen etter at det har blitt tydelig at mangel på attraktive boliger har vært en hindring for bosetting.
- Mange av kommunene er videre opptatt av sentrumutvikling, offentlige tjenester, sosiale møteplasser etc.
- Mange av de vi snakket med, kjenner til rapporten *Suksessrike distriktskommuner* fra 2012. Flere har også brukt denne aktivt i planarbeid og som utgangspunkt for strategidiskusjoner. Statusen ved å ha vært en av de mest suksessrike distriktskommunene er også av enkelte brukt i profileringen av kommunen.

Det er vanskelig ut fra vårt datamateriale å peke på hva kommunene som har opplevd videre vekst, har gjort «riktig» og hva de som har opplevd nedgang, har gjort «feil». Ofte kan det handle om tilfeldigheter eller hendelser som kommunen ikke direkte har kontroll over.

Det kan være spesielt vanskelig å si hva de kommunene som har hatt høy vekst, har gjort annerledes enn de andre kommuner har forsøkt å gjøre. I Frøya har den høye veksten i fiskerinæringen fortsatt med nærmest uforminsket stryke. Dette til tross for at næringen ikke har hatt særlig sterk vekst på landsbasis. Flere andre kommuner har mistet arbeidsplasser i fiskerinæringen i samme periode, inkludert Træna, som er en av de andre kommunene fra 2012-studien. Frøya peker selv blant annet på viktigheten av investeringer i infrastruktur og et aktivt næringsliv som også bidrar i lokalsamfunnet utover det man kan forvente. De har også satset på å tilrettelegge for næringslivet, rekruttere kompetent arbeidskraft og tiltrekke seg innflyttere. Dette er imidlertid satsinger som mange av de andre kommunene også har, så det er fremdeles ett litt åpent spørsmål hvorfor man har lyktes bedre med dette i Frøya enn i de andre kommunene. Statistikken viser videre at Frøya har hatt høy boligbygging de siste årene, noe som sannsynligvis har vært nødvendig for å oppnå den høye befolkningsveksten kommunen har hatt. Mye kan tyde på at Frøya har kommet inn i en positiv spiral med høy arbeidsplassvekst, høy boligbygging og innflytting.

Suksessen i Flå tilskrives i stor grad investeringen som Olav Thon har gjort for å bygge opp blant annet Bjørnepark, hotell, kjøpesenter og McDonalds. I tillegg har det vært en stor utbygging av hytter og en utbygging av riksvei 7 i retning Oslo, samt etablering av en rekke andre relaterte virksomheter og prosjekt. Flå legger selv vekt på at de legger til rette for næringslivet og har kort saksbehandlingstid. Kommunen er svært opptatt av at de kan hive seg rundt dersom det oppstår noen muligheter. De er videre opptatt av å spille på lag med næringsaktørene. Flå har hatt høy vekst i besøksnæringer spesielt, men har ikke hatt den befolkningsveksten som de hadde håpet på å ha. De peker selv på at det er få boliger tilgjengelig, og at det er langt mer lukrativt for utbyggere å satse på hyttemarkedet enn boligutbygging. Mangel på helårsarbeidsplasser er også i næringsplanen nevnt som en svakhet.

Hemsedal er en turistkommune, og er først og fremst kjent som en vinterdestinasjon. Mye av turismen er knyttet til alpinanlegget, og det var også her en stor del av omsetningen ble konsentrert. Men da det ble laget en nedfart fra alpinanlegget til sentrum, ga det en markant omsetning i sentrum, og spesielt for restaurantbransjen. Det som imidlertid er spesielt interessant med kommunen, er at de har lyktes med å være attraktive for bosetting, noe som er svært uvanlig for en kommune såpass langt fra større arbeidsmarked. Enda mer uvanlig er det at det er mange unge voksne som flytter inn i kommunen. Disse omtales som livsstils-tilflyttere som er tiltrukket av friluftslivstilbudet og aktivitetene kommunen har å tilby. Flere av de som bosetter seg i kommunen, pendler til nabokommuner, Oslo eller Nordsjøen. Kommunen tilbyr diverse aktiviteter til denne gruppen, som for eksempel visningsturer. De har videre tatt et stort ansvar for eiendomsutviklingen, og selger boligtomter til selvkost.

Historien om Flå og Hemsedal illustrerer viktigheten av å ha boliger og tomter tilgjengelig. Uten at man kan vite hvordan bosettingen i Flå ville ha vært hvis tilgangen på boliger hadde

vært bedre, blir mangel på boliger av kommunen selv trukket fram som en hindring for økt bosetting. Der hvor Flå peker på problemet med at private utbyggere ser mindre økonomisk interesse av å satse på boligbygging kontra hyttebygging, har Hemsedal selv tatt ansvar for at det skal være tomter tilgjengelig for salg. Dette kan vise at det kan være nødvendig for kommunene å selv ta direkte grep for å sikre boligutbygging.

I de tilfellene hvor kommunen har opplevd sterk nedgang i antall arbeidsplasser, skyldes dette i stor grad hendelser som kommunen kanskje ikke har hatt så stor mulighet for å gjøre noe med. I Meløy mistet mange sin arbeidsplass da solenergiselskapet REC la ned sin fabrikk i kommunen. De fikk i etterkant av dette omstillingsmidler og satte i gang en rekke prosjekter for å snu utviklingen.

Træna opplevde stor usikkerhet i fiskerinæringen på grunn av reduserte kvoter. Kommunen satte i gang et utviklingsprosjekt og har klart å snu nedgangen i arbeidsplasser til vekst. Utviklingsprosjektet Tenk Træna har vekket stor oppmerksomhet, og kommunen har profilert seg sterkt gjennom kulturarrangement som Trænafestivalen. I midtveisevalueringen av utviklingsprosjektet konkluderes det med at arbeidet har vært *meget godt* og at prosjektet har generert betydelig aktivitet og gitt konkrete resultater i form av arbeidsplasser og tilflytting, til tross for at prosjektet hadde blitt drevet i kort tid og med begrensede midler (Oxford Research 2017). Arbeidet har til og med blitt tildelt Innovasjonsprisen 2018 av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (Difi 2018). Uten dette arbeidet kunne kanskje situasjonen vært enda verre i kommunen. Det er likevel langt fra sikkert at tiltakene er tilstrekkelig for å kunne kompensere for arbeidsplassene som har forsvunnet i fiskerinæringen. Midtveisevalueringen viser for eksempel til at tilflytting av syv personer og etablering av 12,6 årsverk kan knyttes til etablering og prosjekter støttet av utviklingsprosjektet. I samme periode har nedgangen i befolkning fortsatt, men arbeidsplassveksten har de siste to årene vært positiv.

Det er viktig å ha i bakhodet at prosjektets omfang og antall kommuner som var gjenstand for denne delen av studien, har ikke tillatt å gå dypt inn i hvert enkelt case. For å kunne danne seg et godt bilde av hvordan kommunen har jobbet burde man ha snakket med flere aktører i kommunen, både fra næringsliv og øvrige samfunnsliv, og ikke bare kommunens næringssjef eller tilsvarende. Empirien er derfor ikke tilstrekkelig for å kunne slå fast hvordan prosessene i kommunen har vært og eventuelle suksesskriterier.

Man kan stille spørsmål om hvor mye informasjon man får ut av å se på kommunens planer. For det første er det ikke sikkert at planverket gjenspeiler hvordan kommunen faktisk jobber. For det andre er det ikke sikkert at kommunenes planverk er forankret i samfunnet og næringslivet forøvrig. På samme måte er det ikke sikkert at våre informanter i kommunene gir et riktig bilde av hvordan kommunen og aktørene ellers jobber og tenker. De 15 historiene kan likevel gi oss en indikasjon på hvilke faktorer som er viktig for utviklingen av distriktskommuner. Dette blir nærmere omtalt i oppsummeringen i kapittel 5.

3.3 Omtale av de fem utvalgte kommunene

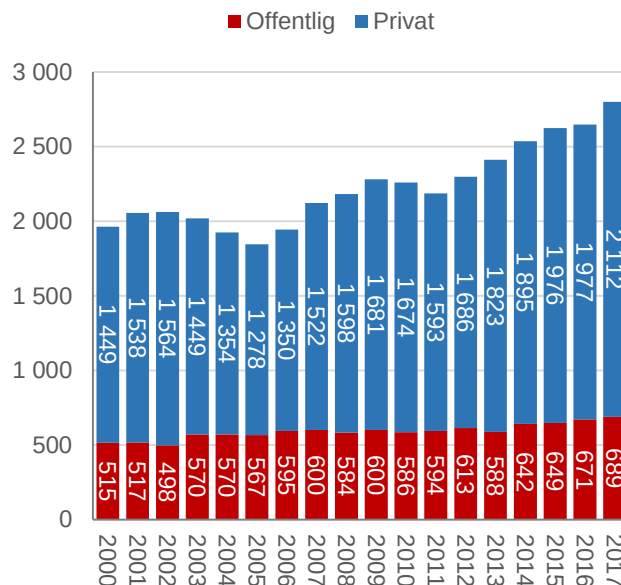
3.3.1 Frøya

Frøya var en av de 15 suksessrike kommunene i undersøkelsen fra 2012. Framgangen i Frøya har fortsatt siden da med uforminsket styrke.

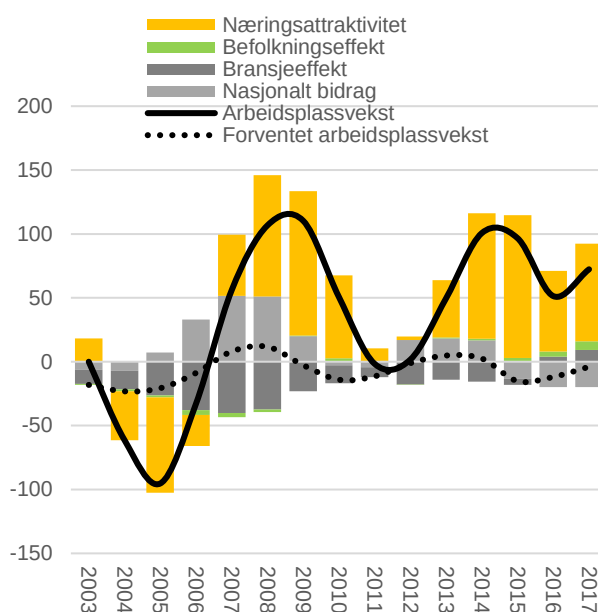
Antall arbeidsplasser i næringslivet i Frøya har økt fra 1 593 på slutten av 2011 til 2 112 i 2017. Det er i en periode hvor det ikke har vært vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i Norge.

Frøya har en næringsstruktur med mange arbeidsplasser i fiskeri, havbruk, næringsmiddelindustri og transport. Dette er ikke bransjer som har hatt særlig sterk vekst i Norge i denne perioden. Arbeidsplassveksten har dermed vært langt over forventet. Frøya har hatt vekst over forventet både i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer. Veksten i hjørnesteinsbransjene fisk, næringsmiddelindustri og transport har imidlertid fortsatt, slik at Frøya har fått en enda mer spesialisert bransjestruktur enn tidligere. Dermed har også Frøya blitt mer sårbar i den forstand at de har blitt mer avhengig av utviklingen i en eller et fåtall bransjer.

Frøya var ikke spesielt framgangsrik fram til 2005. Det var nedgang i antall arbeidsplasser mellom 2002 og 2005.

Figur 20: Antall arbeidsplasser i Frøya.

Figur 21: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Frøya. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

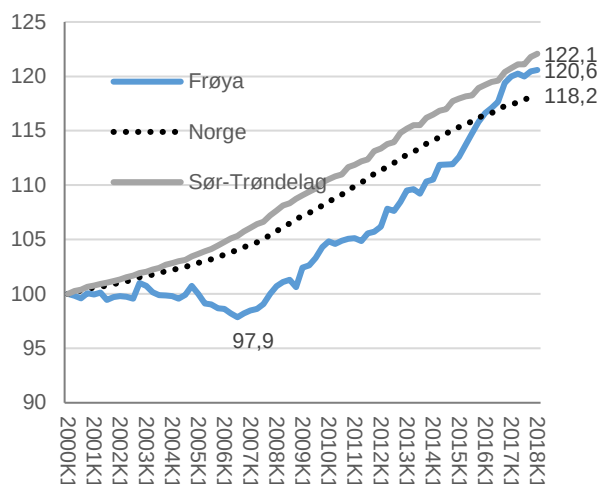
Frøya hadde nedgang i folketallet mellom 2000 og 2007. Da startet en periode med vekst i folketallet som har vart fram til i dag, og som har ført til at folketallet har vokst med 20,6 prosent fra 2000 til 2018. I samme periode har veksten i folketallet i Norge vært 18,2 prosent, mens veksten i Sør-Trøndelag har vært 22,1 prosent. Hvis vi hadde startet perioden i 2007, hadde vi sett at Frøya har hatt vesentlig sterkere befolkningsvekst enn både Norge og Sør-Trøndelag i denne perioden.

I den nederste figuren kan vi se at Frøya med sin beliggenhet forventes å ha lavere nettoflytting enn gjennomsnittet i Norge, i likhet med de aller fleste distriktskommunene. En sterk arbeidsplassvekst i egen kommune har bidratt til å øke nettoflyttingen i årene etter 2007. Samtidig har også veksten i nabokommunene bidratt litt positivt. Frøya var forventet å få netto innflytting fra 2008. Nettoflyttingen har imidlertid vært langt bedre enn forventet. Frøya har altså vært svært attraktiv som bosted, i tillegg til å være svært attraktiv for næringsliv.

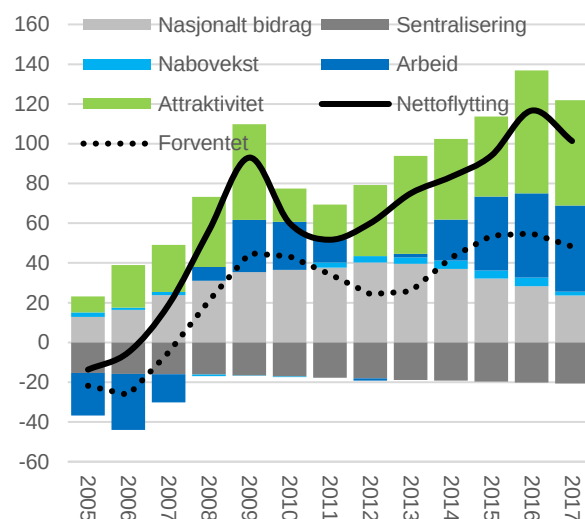
Legger vi sammen nærings- og bostedsattraktiviteten for perioden fra 2007 til og med 2017, har Frøya vært den mest attraktive kommunen i landet i denne perioden.

Frøya har hatt mye boligbygging de siste årene. Siden 2013 har antall nye boliger per 1000 innbyggere vært langt større enn landsgjennomsnittet. Denne høye boligbyggingen har antakelig vært nødvendig for å gi rom til den høye innflyttingen. Samtidig reflekterer den høye boligbyggingen at etterspørselen etter boliger har vært så høy at boligprisene har blitt høyere enn byggekostnadene. Dermed bygger entreprenører og investorer nye boliger for salg.

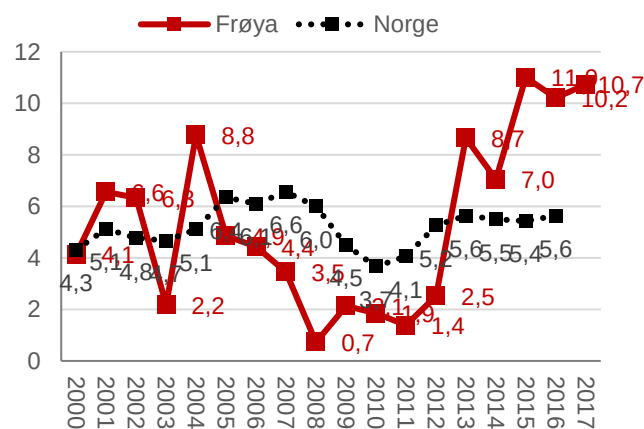
Dette viser at Frøya har kommet inn i den «positive spiralen» som vi omtaler andre steder i denne rapporten. Frøya har vært en attraktiv kommune i mange år og fått sterk vekst i arbeidsplasser og folketall. Det har gitt optimisme og investeringslyst.

Figur 22: Utvikling i folketall i Frøya 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 23: Analyse av drivkrefter for flytting i Frøya. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 24: Boligbygging i Frøya og Norge, antall fullførte boliger per 1000 innbyggere.

Telemarksforsking har sett nærmere på Frøya kommune sin strategiske næringsplan for perioden 2014 – 2018 (Frøya kommune 2014). Frøya kommune sin visjon er «kraft og mangfold» og kommunen ønsker med sin næringsplan å legge godt til rette for videre utvikling av kommunen. Næringsplanen viser til seks satsingsområder for kommunen:

- Kommunen har et fokus på å utnytte kommunens eksisterende fortrinn. For Frøya er disse fortrinnene særlig knyttet til de marine og maritime næringene. Kommunen ønsker også å satse på kultur- og naturbasert verdiskaping, utnytte lokal fornybar energi og satse på kompetansesenteret. Kommunen uttrykker gjennom næringsplanen en tydelig vilje til å prøve å satse på disse områdene.
- Det andre satsingsområdet til Frøya er at kommunen skal bli internasjonalt ledende på marine næringer. Havbruksnæringen er selve motoren i kommunen. Det er dermed sentralt at det tilrettelegges for bedrifter både med tanke på areal, rammebetingelser, arbeidskraft, kunnskap og kompetanse, profilering og marked.
- Et tredje satsingsområde er på kunnskap og kompetanse. Dette er både knyttet opp mot kompetanseheving, utdanning og forskningsaktivitet. Dette gjelder utdanning (fra vgs. nivå) rettet mot de maritime næringene, men også samarbeid med høyskoler og universiteter.
- Rekruttering er det fjerde fokusområdet til kommunen. Frøya kommune ønsker å gjøre seg attraktive for tilflyttere, samtidig som man ønsker at utflytta Frøyværinger skal komme tilbake til kommunen. Dette kan eksempelvis gjelde de som har dratt ut for å gjennomføre høyere utdanning.
- Det femte satsingsområdet er å gi attraktive og konkurransedyktige rammevilkår for næringslivet. Dette skal gjelde både for potensielle nyetableringer, og for eksisterende bedrifter. Et sentralt område er knyttet mot infrastrukturen, slik at den tilfredsstiller næringslivets behov.
- Det sjette fokusområdet til kommunen er å utvikle Sistranda sentrum. Dette gjøres både ved å ha et fokus på sentrumsnære boliger, tiltrekke seg nye butikker, og ha fokus på uteområdene i sentrum.

Frøya kommune var kjent med den tidligere rapporten angående suksessfulle distriktskommuner, både gjennom en dialog med Distriktsenteret, og gjennom bruk av selve rapporten. Blant annet har rapporten blitt benyttet i flere diskusjoner og prosesser. Den strategiske næringsplanen for kommunen er et eksempel på en slik prosess.

Gjennom samtalen med kommunen kom det fram at det var flere årsaker til den positive utviklingen man har sett på Frøya. Enkelte av disse hendelsene er fra tilbake i tid, som fastlandsforbindelsen som kom på 90-tallet, satsingen på vann og vannkvalitet og lokale næringsaktører. Sistnevnte er aktører som satser på Frøyasamfunnet og gjør investeringer i lokalmiljøet. Disse investeringene gjelder særlig på havbruk og oppdrett. Næringslivet er også engasjert i fritidsarealer. Både i kommunens kulturhus, basishall og fotballhall har næringslivet bidratt med kapital. Slike investeringer kan være viktige for trivselen og gjøre kommunen attraktiv for innflyttere, jfr. rekrutteringsmålet i den strategiske næringsplanen.

I 2014 kom «Frøyapakken» som er rekrutteringstiltak for nye fast ansatte med minimum 3 års høyskoleutdanning. Denne pakken inneholder bidrag til nedbetaling av studielån, økt ansiennitet, treningsavgift, m.m. Frøyapakken er et tiltak fra kommunen for å gjøre seg mer attraktiv for tilflyttere, samt sørge for at Frøyværinger som har flyttet ut for å ta utdanning, kommer tilbake til kommunen.

Kommunen forsøker på best mulig måte å tilrettelegge for næringslivet. Dette gjelder administrativt, men også politisk. Et eksempel på en slik tilrettelegging er kompetansesenteret som ble åpnet i 2014. Kompetansesenteret huser det meste av det store næringslivet og kunnskapsak-

tører, slik som SINTEF og NTNU. I den strategiske næringsplanen kommer det fram at kunnskap og kompetanse er et satsingsmål for kommunen. Kompetansesenteret er et grep som bidrar til å øke kompetansen i kommunen. Gjennom samtalen med kommunen kom det fram at rekruttering av kompetent personell kunne være en utfordring for kommunen og næringslivet. Derfor er kompetansesenteret, men også arbeidet med en fagskole rettet mot havbruk, sentrale grep. Sistnevnte gjør at man kan få lokalt utdannede som er attraktive for næringslivet i kommunen. Kompetanseutviklingen ble også trukket fram av kommunen som et sentralt mål for framtiden.

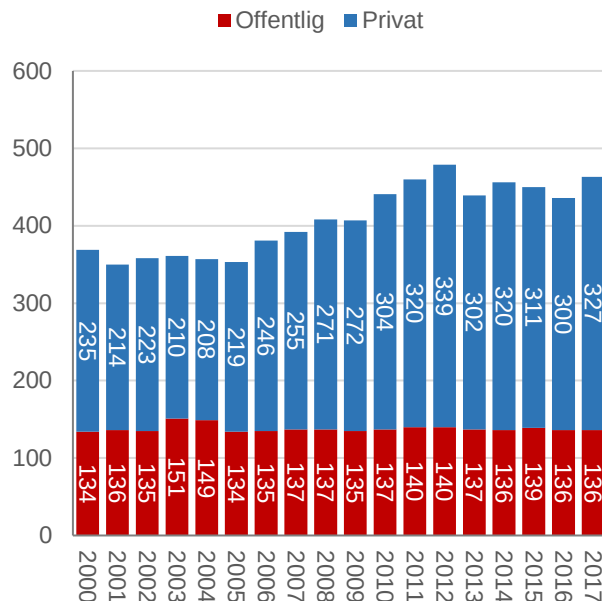
3.3.2 Flå

Flå ligger lengst sør i Hallingdal i Buskerud, og er en liten kommune med 1 068 innbyggere i andre kvartal 2018 og 463 arbeidsplasser 1. kvartal 2017.

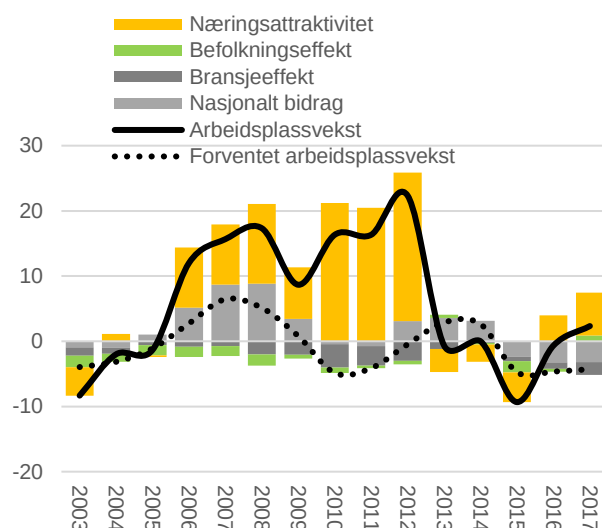
Antall arbeidsplasser i næringslivet i Flå hadde en sterk vekst mellom 2005 og 2012. Etter 2012 var det nedgang fram til 2016, men vekst i 2017.

Flå har en næringsstruktur med mange arbeidsplasser i besøksnæringene.

Veksten i næringslivet var spesielt høy mellom 2006 og 2012. Fra 2013 til 2015 kom en periode med negativ næringsattraktivitet. I 2016 og 2017 har veksten i næringslivet igjen blitt bedre enn forventet.

Figur 25: Antall arbeidsplasser i Flå.

Figur 26: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Flå. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

Flå hadde nedgang i folketallet mellom 2000 og 2008. I den perioden sank folketallet i kommunen med 11,6 prosent.

Etter 2008 har utviklingen gått i bølger, men med en positiv trend. Det er likevel fremdeles færre innbyggere i Flå i 2018 enn i begynnelsen av 2000, men det er omtrent ti prosent flere enn i begynnelsen av 2008.

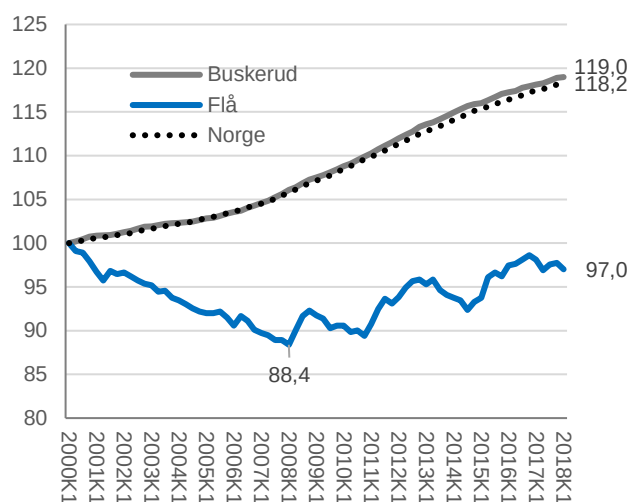
I den nederste figuren kan vi se at Flå har lavere nettoflytting enn gjennomsnittet, i likhet med de aller fleste distriktskommunene. En sterk arbeidsplassvekst i egen kommune bidro til å øke nettoflyttingen i årene fra 2008 til 2013. Etter 2013 har ikke arbeidsplassveksten i egen kommune vært bedre enn landsgjennomsnittet.

Veksten i nabokommunene bidro negativt til nettoflyttingen mellom 2008 og 2016, men fikk en positiv betydning i 2017.

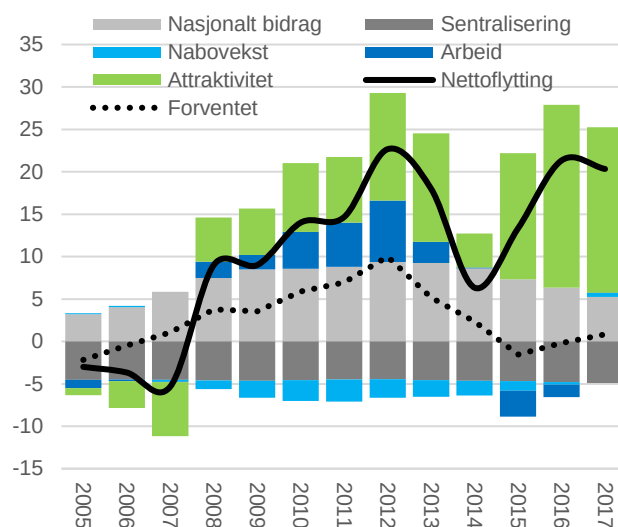
Nettoflyttingen til Flå har vært langt bedre enn forventet i alle periodene fra 2008 til i dag.

Legger vi sammen nærings- og bostedsattraktiviteten for perioden fra 2008 til og med 2017 har Flå vært den tredje mest attraktive kommunen i landet i denne perioden.

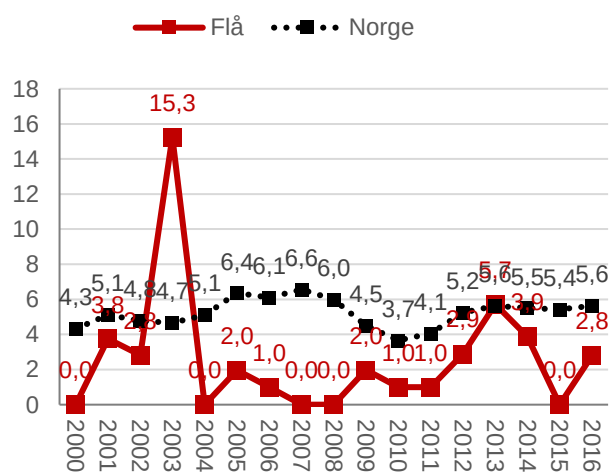
Til tross for den høye bostedsattraktiviteten i Flå, her det ikke blitt bygget særlig mange nye boliger i Flå. Med unntak av årene 2003 og 2013, har antall nye boliger per 1000 innbyggere vært langt lavere enn landsgjennomsnittet. Flå har færre innbyggere i 2018 enn de hadde i 2000. Behovet for nye boliger har derfor kanskje ikke vært så stort. Men hvis innflyttingen og veksten skal fortsette, må boligbyggingen bli større.

Figur 27: Utvikling i folketall i Flå 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 28: Analyse av drivkrefter for flytting i Flå. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 29: Boligbygging i Flå og Norge, antall fullførte boliger per 1000 innbyggere.

Flå utvikling skriver på sin hjemmeside om Eventyret Flå (Flå utvikling 2018):

For ikke mange årene siden var Flå en liten, stille bygd uten de store fremtidsutsiktene. Mange som bodde her vurderte å flytte, og de fleste som kom hit skyndte seg videre. En ikke helt uvanlig historie om norske bygdesamfunn. I dag derimot, møter du en bygd full av fremtidstro og pågangsmot. Flå er bygda som snudde utviklingen. I dag flytter folk til Flå, ikke fra. Befolkning, næringsliv, handel og turisme vokser år for år.

I Flå kommune bygges det hytter i høyfjellet i rekordfart, og du befinner deg bare to timer fra hovedstaden. Utsikten fra hyttene og fjellene rundt er fantastisk, og noen steder kan du se helt til Jotunheimen, Valdres eller til og med Rondane.

[...] Landbruk og skogbruk er fremdeles viktig og Flå er den største og mest aktive skogkommunen i hele Hallingdal. I tillegg til skogen er kornproduksjon og sauehold viktige næringer.

Bygda har lange tradisjoner for service, turisme og handel. Den første bensinstasjonen kom så tidlig som i 1922. Og byfolk har kommet til bygda i årtier for å fiske og jakte.

Bjørneparken slo an en ny tone for bygda. Fokus begynte for alvor å dreie fra tradisjonelle næringer til servicenæring. I 2010 ble Bjørneparken kjøpesenter med tilliggende hotell åpnet midt i Flå sentrum. I tillegg ble det nasjonale Jakt- og Fiskesenteret etablert her i 2012, og Rovdyrsenteret åpnet i 2014, noe som har bidratt til at Flå i dag er et kraftsentrum for naturbaserte opplevelser.

I dag er Flå en moderne servicebygd med et bredt tilbud for både besøkende og bygdas egen befolkning. En stadig voksende hyttebefolkning ser også på Flå som sitt naturlige servicesentrum.

Dagens næringsliv hadde i 2012 en artikkel om utviklingen i Flå (Bjerknes 2012). Her beskrives en dyster situasjon i 2007, med synkende innbyggertall og liten optimisme. *Vendepunktet kom da Olav Thon ble stoppet i fartskontroll og bestemte seg for å investere 350 millioner i bygda.*

Investeringsene startet med at Olav Thon ga 300 000 kroner til Bjørneparken for å lage et vannhull til bjørnene, men siden den gang har Thon investert nærmere 100 millioner kroner i parken. I tillegg har han bygd kjøpesenter, hotell, McDonald's restaurant, jakt- og fiskesenter og et nytt leilighetskompleks.

– *De totale investeringene på Flå er nå på over 350 millioner kroner, og vi har allerede skapt over 100 nye arbeidsplasser i kommunen, forteller Håvard Staff Brenno, eiendomssjef i Thon Eiendom.*

Ordfører i Flå, Tor Egil Buøen, beskriver hvordan Thons investeringer har vært helt avgjørende for å snu den negative utviklingen i kommunen. Thon beskriver på sin side at kommunen har vært svært samarbeidsvillig og lagt til rette for Thon sine planer. – *Jeg fikk inntrykk av at Flå var en kommune der folk ville noe. Det var en vilje der til å utvikle næringslivet i kommunen. Det er godt å slippe det verste byråkratiet, sier Thon. [...] I tillegg er Flå geografisk sett bedre plassert, nederst i Hallingdalen på hovedveien mellom Oslo og Bergen. Alle må jo kjøre gjennom Flå, slår Olav Thon fast.*

Thon jobbet lenge for å overtale McDonald's til å etablere seg i Flå. *Den erfarne eiendomsinvestoren Olav Thon visste at dersom investeringene på Flå skulle bli en suksess, trengte han et trekkplaster som kunne stoppe trafikken langs riksvei 7, hovedfartsåren mellom Oslo og Bergen.*

Som et eksempel på den kommunale velviljen viser Thon eiendom til at McDonald's-restauranten sto ferdig to måneder etter innsendt byggesøknad, og *slår fast at det må være verdensrekord.*

Selv i næringsplanen (Flå kommune 2017) nevnes Thon som avgjørende for utviklingen:

Veksten startet i hovedsak etter Olav Thons investeringer i Bjørneparken, hotell, kjøpesenter mv. I tillegg har hytteutbygging i Høgevarde og i øvrige hyttestedestinasjoner i kommunen samt i Hallingdal for øvrig bidratt til sysselsetting og økt etterspørsel etter både håndverkstjenester, handels – og opplevelsestilbud m.m.

I Flå har det også vært en stor utbygging av hytter og en utbygging av ny trase av riksvei 7, som gir en reisetid på 40 minutter til Hønefoss og 90 minutter til Oslo.

Hovedmålet til Flå i er i næringsplanen definert som følgende: *Flå skal ha et mangfoldig, livskraftig og bærekraftig næringsliv. Det er et overordnet mål om at kommunens innbyggertall skal økes og at alders- og kjønns sammensetningen bedres ved å få flere til å bosette seg i kommunen.*

Kommuneplanens arealdel for 2015-2027 gir åpning for en kraftig utvikling i hytteturisme, handel og annen næringsutvikling. Det er i dag i underkant av 2000 fritidsboliger i Flå, og vedtatte planer åpner for ytterligere 3-4000 fritidsboliger. Flå kommune har som mål å bli en betydelig hyttekommune.

Av betydning for kommunens attraktivitet nevnes en god fritidsboligutvikling, videreutvikling av eksisterende og nye aktivitets- og opplevelsestilbud, overnattings-, handels- og servicenæring, håndverkere og entreprenører, skogsdrift og treindustri, jakt, fiske og naturguiding, et levende landbruk med pleie av kulturlandskapet, lokal matproduksjon og gårdsturisme.

Av Flå sine styrker blir det blant annet framhevet at Flå er en positiv kommune som legger forholdene til rette og hvor det er rask behandlingstid. Av svakheter nevnes blant annet at det er få ledige boliger, begrenset mulighet for nye arbeidstakere/få ledige arbeidsplasser for de som ikke vil etablere egen bedrift og krevende å få til helårsarbeidsplasser.

Den nevnte evnen til å legge til rette for næringslivet på kort tid kommer også fram gjennom samtalen med kommunen. Informanten poengterer at det er svært viktig at kommunen kan hive seg rundt dersom det oppstår noen muligheter. Her er Flå, ifølge informanten, gode og tilpasningsdyktige. Videre er kommunen dyktig til å spille på lag med næringsaktørene. Dette kom blant annet fram i forbindelse med Bjørneparken. Før Bjørneparken ble den suksesshistorien den er i dag, hadde parken en tøff periode, hvor det ble snakket om nedleggelse. Kommunen tok i denne forbindelse initiativet til et nytt driftsselskap, noe som har vært et viktig grunnlag for utviklingen til Bjørneparken. Kommunen søker også å være lydhør ovenfor det private næringslivet i forbindelse med utarbeidelse av planer og strategier.

Utviklingen i senere tid har delvis vært i tråd med kommunens ambisjoner og planer. Flå kommune ønsket en utvikling innen handel, noe de også har fått til. Gjennom samtalen med kommunen kom det også fram at Bjørneparken kjøpesenter skal utvides enda mer. Ifølge informanten var omsetningen til kjøpesenteret på ca. 100 mill. kroner i 2011, mens den i dag er på om lag 250 mill. kroner. Dette viser en tydelig utvikling. Videre ønsket kommunen å være en fritidsdestinasjon, og det har de også lyktes med. I år 2000 var det ca. 970 hytter i kommunen, mot dagens ca. 2000 hytter. I tillegg har kommunen godkjent 4000 tomter til utbygging av hytter. For Flå kommune vil dette kunne føre til en betydelig vekst som fritidsdestinasjon. Utviklingen i kommunen har også ført til at flere tar yrkesfag, ettersom man ser fremtidige arbeidsmuligheter innen disse bransjene.

Når det gjelder befolkningsveksten, har ikke denne gått like fort som ønsket. Kommunen hadde i mange år en nedgang i folketallet, men som tidligere nevnt har det vært en vekst siden 2008. Når det gjelder boligbygging, har det også vært en positiv utvikling, men ifølge informanten er det mer gunstig for entreprenører med hyttebygging.

Når det gjelder hendelser i kommunen, er det liten tvil om at involveringen til Olav Thon har vært sentral for kommunen. Dette er nærmere omtalt ovenfor.

Når det gjelder den tidligere rapporten om suksessfulle distriktskommuner, har Flå kommune benyttet seg av denne. Dette er både i forbindelse med planarbeidet og videre utvikling av kommunen, men også til å informere andre om Flå og den utviklingen kommunen opplever.

3.3.3 Hemsedal

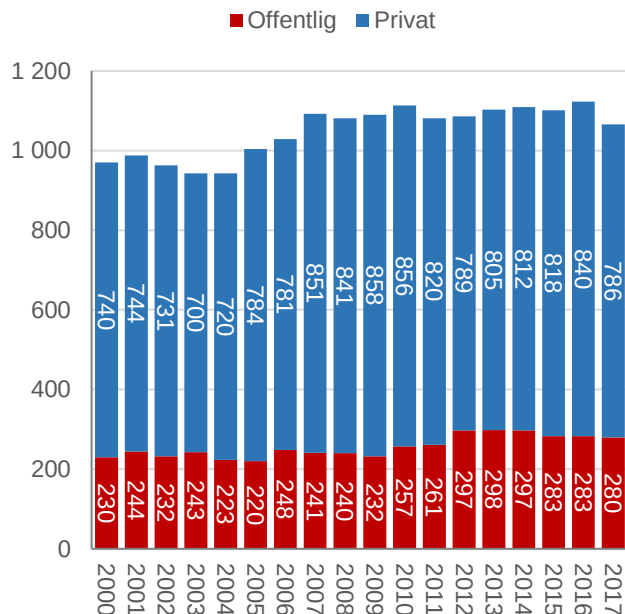
Hemsedal ligger lengst nord i Hallingdal, og hadde 2 453 innbyggere i andre kvartal 2018 og 1 066 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet i Hemsedal hadde sterk vekst mellom 2004 og 2007. Etter 2007 har det ikke vært særlig vekst i næringslivet. I 2017 var det ganske sterk nedgang.

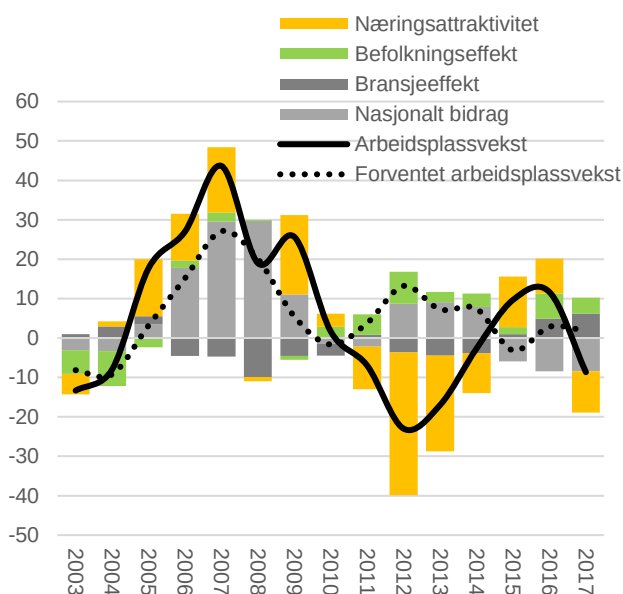
Hemsedal har en næringsstruktur med mange arbeidsplasser i besøksnæringene.

Veksten i næringslivet var bedre enn forventet mellom 2004 og 2010. Etter 2010 har næringsattraktiviteten blitt svakere enn forventet i de fleste årene.

Veksten i næringslivet i Hemsedal har imidlertid blitt positivt stimulert av at befolkningsveksten har vært bedre enn gjennomsnittet.

Figur 30: Antall arbeidsplasser i Hemsedal.

Figur 31: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Hemsedal. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

Hemsedal har hatt en vekst i folketallet på 25,5 prosent fra 2000 til 2018. Det er betydelig sterkere vekst enn Norge og Buskerud. Det var nedgang mellom 2000 og 2003.

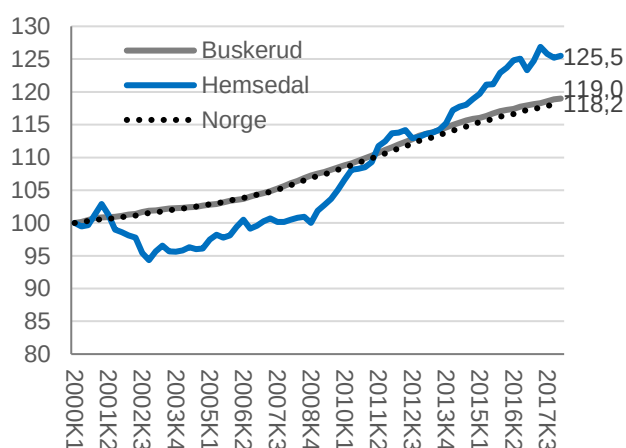
I den nederste figuren kan vi se at Hemsedal har lavere forventet nettoflytting enn gjennomsnittet, i likhet med de aller fleste distriktskommunene. Sterk arbeidsplassvekst i egen kommune bidro til å øke nettoflyttingen i årene fram til 2011.

Veksten i nabokommunene bidro negativt til nettoflyttingen mellom 2008 og 2016, men fikk en positiv betydning i 2017.

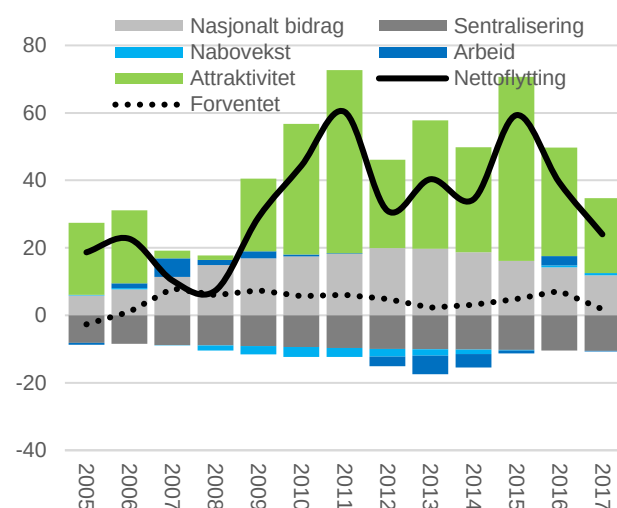
Nettoflyttingen til Hemsedal har vært langt bedre enn forventet i alle periodene. Hemsedal har hatt en svært høy bostedsattraktivitet. Hvis vi ser på de siste ti årene, har Hemsedal vært den mest attraktive bostedskommunen av alle kommunene i landet.

Det er litt spesielt at Hemsedal har kunnet oppnå en så høy bostedsattraktivitet, fordi befolkningen ikke kan nå et særlig stort arbeidsmarked fra Hemsedal. Det er derfor forholdsvis små muligheter for pendling ut av Hemsedal. Kommuner som har svært høy bostedsattraktivitet, har som oftest gode pendlingsmuligheter som gjør at de kan få stor innflytting sammen med økt utpendling.

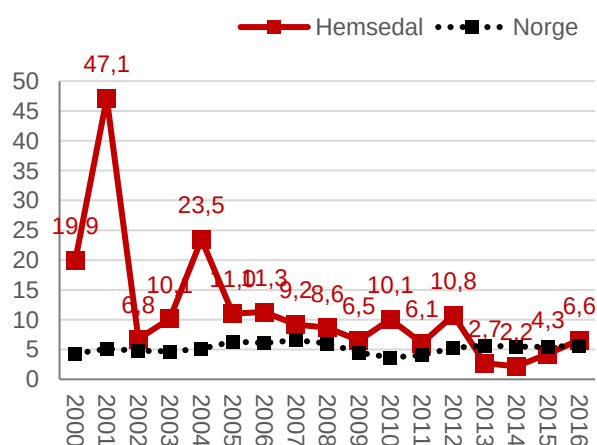
Den høye bostedsattraktiviteten og innflyttingen til Hemsedal har vært mulig fordi det har vært bygget mange nye boliger i kommunen. Med unntak av årene 2013-2015 her boligbyggingen i Hemsedal vært høyere enn landsgjennomsnittet.

Figur 32: Folketallet i Hemsedal 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 33: Analyse av drivkrefter for flytting i Hemsedal. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 34: Boligbygging i Hemsedal og Norge, antall fullførte boliger per 1000 innbyggere.

Hemsedal beskriver seg selv i den strategiske næringsplanen (Hemsedal kommune 2015) som *ein av landets største reiselivskommunar der reiselivsbaserte verksemder står for den største verdiskapninga. [...] Reiselivsnæringa består av fleire komplementære bransjar – overnatting, servering, transport, formidling og attraksjonar/opplevingar.*

Kommunen er åpenbart opptatt av å tilrettelegge for bostedsattraktivitet: *Kommunen kan gjennom si rolle som samfunnsforvaltar bidra til at verksemdene sine tilsette trivast i bygda, opplever gode bu- og oppvekstmiljø med tilgang på barnehageplassar og kulturtilbod. Manglar dette vil grunnlag for nyetableringar, eller vidare vekst i etablerte verksemdar bremse opp. Ei verksemd vil også få problem med å rekruttere kompetanse, eller halde på kompetanse om ikkje bygda samla har eit komplementært tenestetilbod. Med andre ord, eit samspel mellom kommune og næringsliv er avgjerande for betre lønnssemd og utvikling i næringslivet.*

I det de kaller Bank modellen, utviklet av Menon, framheves fire element som vil være avgjørende for at regionen har en attraktivitet og framtidig evne til vekst, og som gjensidig forsterker hverandre:

- Kvalitet på boliger
- Tilbud på arbeid
- Næringsstruktur
- Kunnskapsmiljø

Hemsedal sitt mål er: *Hemsedal er staden der fjellfolk møtes – ein attraktiv kommune å etablere og drive verksemd i.*

Kommunen har definert reiseliv, landbruk, «andre næringar», kultur og samfunn som fokusområder med egne mål og tiltak.

Av utfordringer og muligheter for andre næringar er det nevnt: *For å sikre heilårs arbeidsplassar treng Hemsedal eit større mangfald av næringar. Det er viktig at veksten kjem i sektorar som kan bidra til auka lokal foredling og sysselsetting. Dei siste åra har kommunen opplevd avskaling innan viktige hjørnesteinsverksemdar [...].*

Av utfordringer og muligheter for kultur og samfunn pekes det på at Hemsedal har hatt en unik folketallsutvikling, men de er bekymret for at *den har stagnert noko parallelt med lågare investeringsaktivitet i næringslivet.* De virker også bevisste på at videre folketallsvekst *kjem ikkje av seg sjølv.*

Hemsedal mener selv at de har vært bevisst på hvilken rolle de ønsker å ta i utbyggingspolitikken, og at det er kommunen selv som skal sørge for bostedsfelt i de 3 sentrum i bygda. I lang tid var det underdekning av tomter, men situasjonen er i dag motsatt. Et problem kan være at tomtene oppleves for dyre, spesielt med tanke på at lønnsnivået er lavt i de dominerende næringene i Hemsedal: landbruk og reiseliv.

Gjennom samtalen med kommunen kom det frem at arbeidet Hemsedal hadde lagt ned i form av planverket, var sentralt for kommunens utvikling. I 2012 hadde kommunen ulike planer som ikke hadde noen sammenheng seg imellom. Dette ble endret i 2015 da den strategiske næringsplanen ble vedtatt. Arbeidet med denne planen var bredt forankret og skapte et stort engasjement. Kommunens videre arbeid har i stor grad vært formet av næringsplanen, og beskrives som et viktig dokument for utviklingsarbeidet som er gjennomført de siste årene. Dette har også ført til en positiv utvikling i kommunen.

En utfordring for Hemsedal var utviklingen av næringslivet i sentrum. Mye av turismen i Hemsedal er rettet mot alpinanlegget. Dette har ført til at det er særlig butikkene og restaurantene ved alpinanlegget som har høstet fruktene fra turismen. I 2014 ble det imidlertid laget en nedfart fra alpinanlegget som fører ned til sentrum. Denne nedfarten førte til

en markant økning i omsetning for næringslivet, og da særlig for restaurantbransjen. Gjennom dialogen med kommunen beskrives dette som en viktig hendelse for deler av næringslivet i kommunen. Det investeres også stort i hoteller i kommunen, noe som kan ha en stor betydning for turismen.

Hemsedal kommune ønsker å være ubyråkratisk og kunne vise en evne til å hive seg rundt, dersom det er behov for det. Ifølge informantene klarer kommunen også dette innen flere områder. Kommunen har også tatt et stort ansvar innen eiendomsutvikling. I dag selger kommunen tomter til selvkostnivå, noe som er en bevisst strategi fra kommunen. Dette presiseres også i samfunnsdelen i planverket. Kommunen har i senere tid hatt to kommunale boligfelt med ca. 30 tomter på hver. I begge disse boligfeltene er det få tomter igjen, og kommunen er derfor i startfasen med nye områder og i samtale med grunneier.

Kommunen har også et tydelig fokus på å ha næringstomter/arealer tilgjengelig. Kommunen ønsker en tett og god dialog med næringslivet. Dette forsøker man å få til med både tilgjengelighet og uformelle møteplasser som grunder-kaféen og frokostmøter. Kommunen tilbyr også rimelige plasser i veksthuset, slik at gründerbedrifter kan leie lokaler til en rimelig pris.

Hemsedal har ikke hatt den samme utviklingen innen næringslivet som innen befolkningsutviklingen. Kommunen har særlig en utvikling blant unge voksne som omtales som livsstiltilflyttere. Dette gjelder særlig med tanke på friluftslivstilbudet og aktivitetene kommunen kan tilby. Kommunen tilbyr også diverse aktiviteter til tilflytterne som eksempelvis visningsturer rundt om i kommunen. Flere av de som bosetter seg i kommunen, pendler til nabokommuner, Oslo eller Nordsjøen, noe som medfører at Hemsedal har en betydelig utpendling. Informantene påpekte imidlertid at selv om flere av innbyggeren arbeidet i andre kommuner, så ønsket de å bo i Hemsedal kommune.

Rapporten om suksessfulle distriktskommuner fra 2012 hadde kommunen kjennskap til. Ifølge informanten var dette en positiv rapport for Hemsedal kommune. De omtaler også rapporten i næringsplanen:

Hemsedal har vore ein av 15 såkalla suksessfulle distriktskommunar, utpeika av Distrikts-senteret (Tf. Rapport nr. 303, 2012). Hemsedal lukkast med ei positiv vekst i næringslivet og folketalsutvikling siste åra. Telemarksforskning peikar på 4 sentrale drivarar som kan forklare ei slik utvikling.

- *Hemsedal har gjennom lang tid hatt tradisjon for å dyrke ein utviklingskultur.*
 - *Det er kort veg mellom ide og avgjerd.*
 - *Grad av kunnskapsdeling og tillitsbygging skjer på tvers av fag – og sektorgrenser.*
 - *Bygda har hatt viktige eldsjeler som viser tiltaksløst, nyskapning eller tek nye veg- val innanfor det handlingsrommet dei har, har teke, eller fått.*
 - *Kommunen har vore framoverlent og hatt god gjennomføringsevne på planar i tett samarbeid med næring sjølv. Det er folket sjølv, ikkje berre gjennom tall, men også gjennom sine haldningar og handlingar som er forklaringa på «suksessen».*
- Hemsedal har fått til eit samarbeid om mange utviklingstiltak samtidig.*

3.3.4 Træna

Træna består av flere øyer og ligger i Helgeland i Nordland. Kommunen hadde 456 innbyggere i andre kvartal 2018 og 230 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

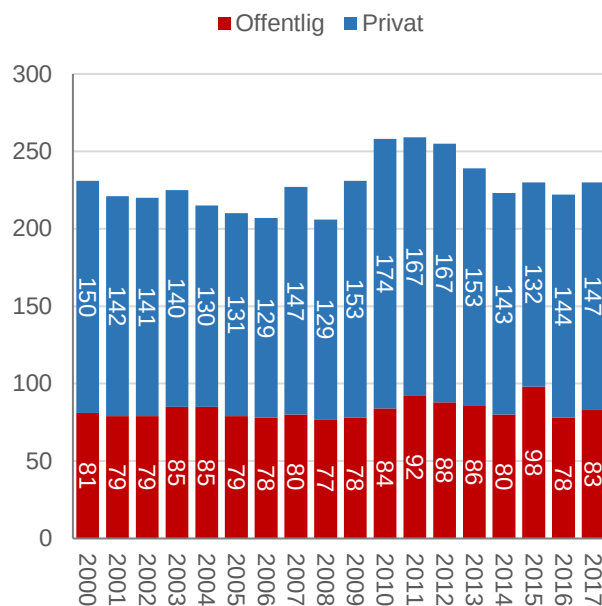
Antall arbeidsplasser i næringslivet i Træna vokste i perioden 2008-2010, men gikk deretter ned nesten tilsvarende mye i årene som fulgte. De to siste årene i perioden har det imidlertid igjen vært vekst.

Næringsmidler er den soleklart største bransjen i privat sektor i Træna. Bransjen fikk en vekst på 47 arbeidsplasser fra 2005 til 2010. 26 av arbeidsplassene har forsvunnet siden dette året, og det var 57 arbeidsplasser i næringsmidler 2017. Det er også en del arbeidsplasser innen fiske, og samlet sett utgjør bransjene næringsmidler og fiske over 60 prosent av arbeidsplassene i privat sektor i kommunen. Transport og verkstedindustri er bransjene som er tredje og fjerde størst, men hadde bare 13 og 14 arbeidsplasser i 2017.

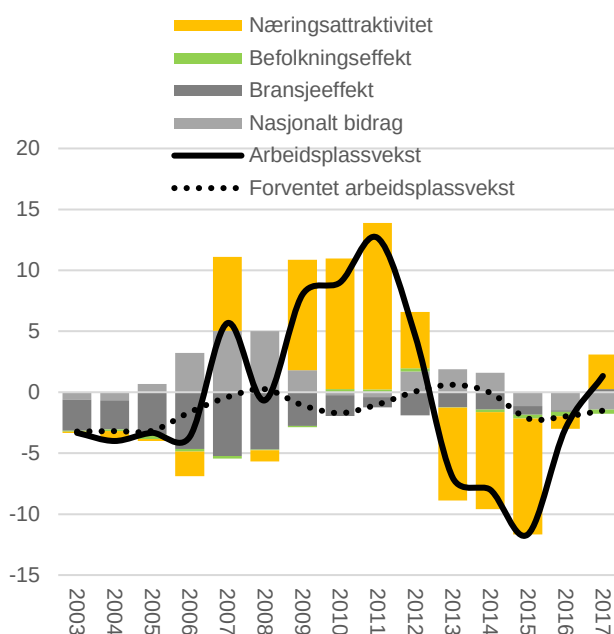
Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har stort sett holdt seg stabilt rundt 80 i hele perioden, men var oppe i 98 i 2014.

Veksten i næringslivet var langt over forventet i perioden fra 2007 til 2012 og næringsattraktiviteten var høy. Træna ble en av de suksessrike distriktskommunene i studien fra 2012.

Deretter kom en sterk nedgangsperiode. Det ble nedgang i antall arbeidsplasser. Siden nedgangen var langt større enn forventet, framsto Træna nå med svært lav næringsattraktivitet. Heldigvis har arbeidsplassveksten og næringsattraktiviteten blitt ganske bra igjen i 2017.

Figur 35: Antall arbeidsplasser i Træna.

Figur 36: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Træna. Tre års glidende gjennomsnitt.

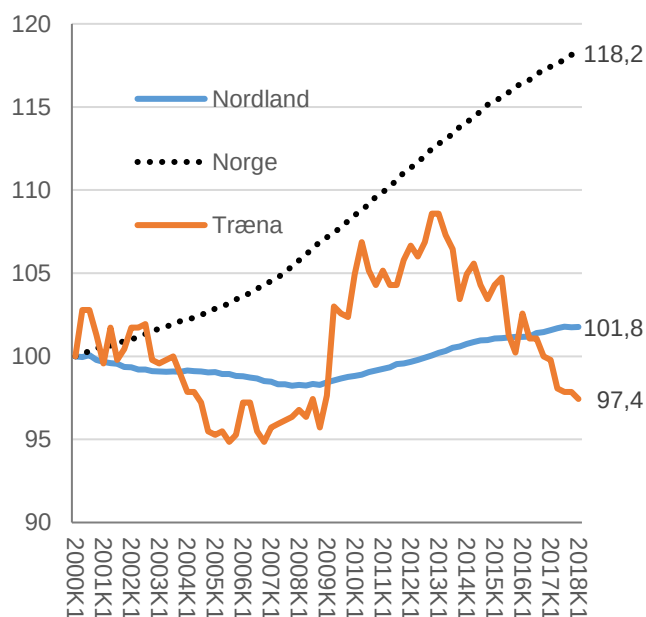
Folketall

Træna hadde en skyhøy vekst i folketallet i perioden 2008-2013, men har siden 2013 hatt nedgang. Sett over hele perioden fra 2000 har folketallet blitt redusert med 2,6 prosent. I samme periode har det vært en vekst på 18,2 prosent på landsbasis.

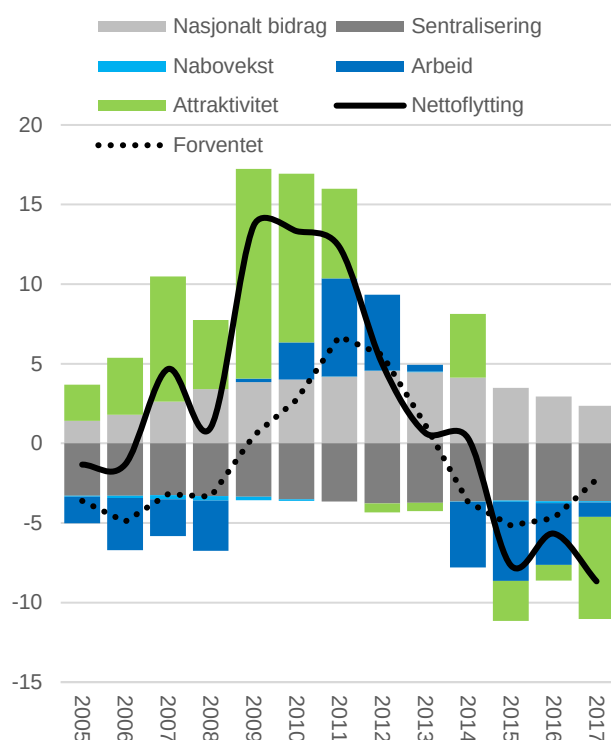
I den nederste figuren kan vi se at Træna hadde høyere nettoflytting enn forventet fra 2005 til 2011.

Træna har lite gunstige strukturelle betingelser for vekst, og ligger langt fra større arbeidsmarked. Arbeidsplassveksten i nabokommuner har ingen betydning, fordi det nesten ikke er pendling ut og inn av kommunen. Dette gjør Træna svært avhengig av arbeidsplassvekst i egen kommune. I årene 2005-2013 bidro arbeidsplassveksten positivt, men etterpå har arbeidsplassveksten bidratt negativt.

I Træna er det ikke registrert en eneste ny bolig de ti siste årene.

Figur 37: Folketallet i Træna 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 38: Analyse av drivkrefter for flytting i Træna. Tre års glidende gjennomsnitt.

Træna kommune har i en lengre tid hatt arbeidskraftinnvandring i tilknytning fiskerinæringen. Befolkningen i kommunen følger i hovedsak nasjonale sammensettinger i alder og kjønnsfordeling. Kommunen ser imidlertid en utfordring med å opprettholde innbyggertallet og integrere arbeidsinnvandrerne. Kommunen ønsker i den forbindelse å innarbeide strategier som sin del av planverket, slik at kommunen kan opprettholde og øke innbyggertallet i kommunen. Dette kommer fram i den kommunale planstrategien for Træna kommune (2016 – 2020) (Træna kommune 2016).

Når det gjelder næringslivet, trekker planstrategien fram at kommunen har en ensrettet næring. Dette gjør næringslivet utsatt for konjunkturedringer. Kommunen ser imidlertid muligheter for utvidet aktivitet innen sjømat og havbruk. Det nyetablerte selskapet, Træna Fisker AS, har målsettinger om å øke antallet fiskere.

Kommunen rapporterer videre at reiselivsnæringen øker i regionen. Det er imidlertid begrenset med overnattingsplasser i kommunen. Træna kommune påpeker derfor i sin planstrategi at kommunen bør legge en langsiktig strategi for opplevelsesnæringen i Træna. Videre ønsker kommunen å legge til rette for flere helårsarbeidsplasser. Når det gjelder nyetableringer, kommer det fram av planstrategien at kommunen opplever en økning. Træna kommune ønsker å tilrettelegge for nyetableringene med veiledning. Et næringsbygg er også en mulig løsning for å tilrettelegge for nyetableringer.

I Træna kommune sin samfunnsdel i kommuneplanen (til 2030) kommer det fram fem overordnede satsingsområder (Træna kommune 2017). Det første av disse er bostedsattraktivitet. Kommunen ønsker å ha 555 aktive fastboende i 2030. Dette er en økning på ca. 100 innbyggere fra dagens innbyggertall. Det vises i denne sammenheng til Telemarksforskning sitt arbeid på dette temaet¹. Træna har i denne sammenheng satt seg noen mål som blant annet innebærer attraktive boliger og å skape et kreativt samfunn. Sistnevnte skal blant annet skje ved videreutvikling av Trænafestivalen og samhandling mellom kommunen og frivillige organisasjoner.

Et annet mål for kommunen er å ha et næringsliv i utvikling. Her trekkes særlig primærnæringene fram, men også andre former for næringsliv. Kommunen ønsker å skape nye arbeidsplasser innen primærnæringene, samt gjøre det attraktivt for fiskere ved å tilrettelegge og videreutvikle disse næringene. Kommunen ønsker også å videreutvikle industri- og servicenæringen.

Som et tredje mål ønsker Træna å sørge for et miljøsmart øysamfunn. Dette skal blant annet oppnås ved å tilrettelegge for aktører som vil etablere vindkraft. Som et fjerde mål ønsker kommunen å satse på kommunikasjon og infrastruktur, blant annet ved å sørge for bredbåndkommunikasjon til alle og en forutsigbar og stabil kommunikasjon med fastlandet.

Det siste målet gjelder Træna kommune som organisasjon. Kommunen ønsker å bestå som egen kommune og å utvikle seg. Træna ønsker derfor å sørge for kompetanse og kvalitet i tjenestetilbudet, samt at kommunen skal være tilgjengelig for innbyggerne og de ansatte.

Gjennom intervjuet kom det fram at Træna kommune i de siste årene har arbeidet med utviklingsprosjektet Tenk Træna. Prosjektet tar for seg samfunnsutvikling i et bredt perspektiv, hvor næringsutviklingen og næringslivet utgjør en del av dette. Bakgrunnen for utviklingsprosjektet var i hovedsak at hjørnesteinsbedriften Modolv Sjøset AS (med Pelagia AS som hovedeier og Sjøset som deleier) var truet av permitteringer og nedleggelse. Dette skyldtes reduserte kvoter. I senere tid har Modolv Sjøset og Pelagia blitt atskilte selskaper. I tillegg til usikkerheten knyttet til disse selskapene var næringslivet i kommunen sårbart blant annet på

¹ Telemarkforsknings rapport «Attraktivitet, arbeidsplasser og verdiskapning». TF-notat 2/2016.

grunn av få bedrifter. Dette medførte at kommunen ønsket å sette i gang med utviklingsprosjektet. Prosjektets overordnede formål er å gjøre Træna-samfunnet mer robust og bærekraftig. Dette skal blant annet oppnås ved å redusere sårbarheten til næringslivet og styrke kommunens attraktivitet som bo- og besøkssted. Midtveisevalueringen av prosjektet² trekker fram at utviklingsprosjektets inngripen overfor næringslivet er god.

Under samtalen med Træna kommune kom det fram at kommunen både kjente til den tidligere rapporten til Distriktssenteret om suksessfulle distriktskommuner, og benyttet seg at Telemarksforsknings attraktivitetsmodell. Træna kommune erfarer at det stadig er flere som etablerer nye bedrifter i kommunen. Etablererne kommer både fra kommunen selv, og utenifra. Det har blant annet skjedd etableringer innen overnatting, kafe og tang og tare. Trænafestivalen omtales også som positiv for kommunen. Ifølge informanten setter festivalen et tydelig preg på kommunen og medfører at flere bedrifter opprettholdes.

Kommunen er aktiv i sitt møte med næringslivet, ifølge informanten. Træna kommune ønsker et tett og godt samarbeid med næringslivet, for å oppnå en best mulig utvikling.

I Oxford Researchs rapport fra midtveisevalueringen av utviklingsprosjektet Tenk Træna konkluderes det med at arbeidet har vært *meget godt og at det kan vises til en portefølje av tiltak som støtter opp om målsettingene for prosjektet*. Selv om prosjektet på tidspunktet hadde vært drevet i kort tid og med begrensede midler, hadde det allerede i følge evaluatorene generert betydelig aktivitet og gitt konkrete resultater i form av arbeidsplasser og tilflytting. Utviklingsprosjektet hadde videre bidratt positivt til Trænas omdømme og bolysten til befolkningen. Tilflytting av syv personer kan direkte knyttes til næringsetableringer og prosjekter støttet av utviklingsprosjektet, men samtidig har folketallet sunket med 46 siden planleggingsperioden av prosjektet. Utviklingsprosjektet har støttet opp om etablering av 12,6 årsverk (Oxford Research 2017). Arbeidet har blitt tildelt Innovasjonsprisen 2018 av Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Vinneren av denne prisen blir utvalgt av en jury på bakgrunn av søknader fra kommuner. Prisen er ment å inspirere til nyskaping og økt innovasjonskraft i hele kommunesektoren (Difi 2018).

² Evaluering av Utviklingsprosjekt Træna. Midtveisevaluering (2017). Oxford Research.

3.3.5 Meløy

Meløy er en kommune med 6 340 innbyggere i andre kvartal 2018 og 2 858 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet Meløy vokste mye fra 2006 til 2008, men har etter 2010 gått mye ned. Nedgangen er langt sterkere enn i resten av landet i samme periode.

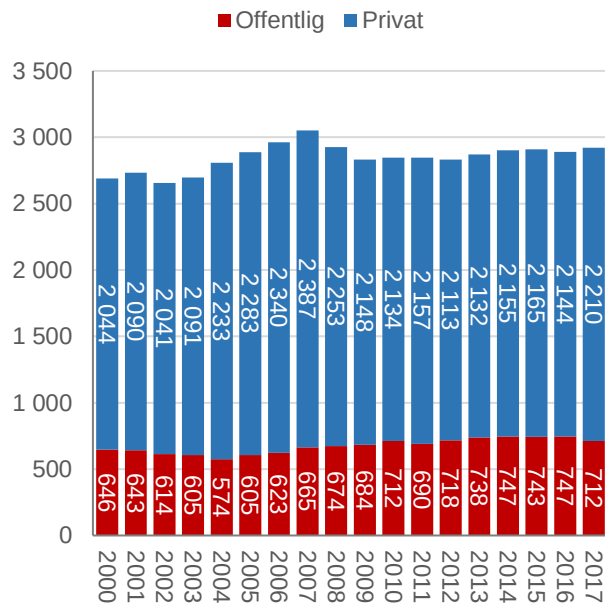
Prosessindustri er den største næringen i kommunen, og det er her det har skjedd de største endringene. I 2010 var det 630 arbeidsplasser i prosessindustri, men dette er blitt redusert til 304 i 2017. Det skyldes konkursen i REC.

Det er også mange arbeidsplasser innen fisk. Innen besøksnæringer er handel en stor bransje, og innen regionale næringer er det mange arbeidsplasser innen bygg og anlegg, transport og samlekategorien *diverse*.

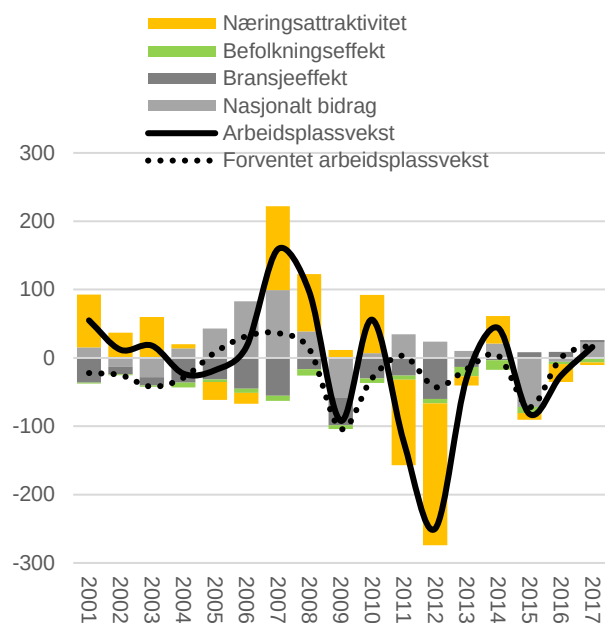
Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har økt jevnt i hele perioden.

Veksten i næringslivet var godt over forventet i årene fra 2007 til 2011, og næringsattraktiviteten var positiv. Det var i perioden mens REC ekspanderte. Nedgangen var desto mye høyere enn forventet i 2011 og 2012, etter at REC ble nedlagt.

De tre siste årene i perioden har utviklingen vært omtrent som forventet, men litt lavere. I perioden etter 2012 er det kun i 2014 at Meløy har hatt positiv attraktivitet for næringslivet.

Figur 39: Antall arbeidsplasser i Meløy.

Figur 40: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Meløy. Tre års glidende gjennomsnitt.

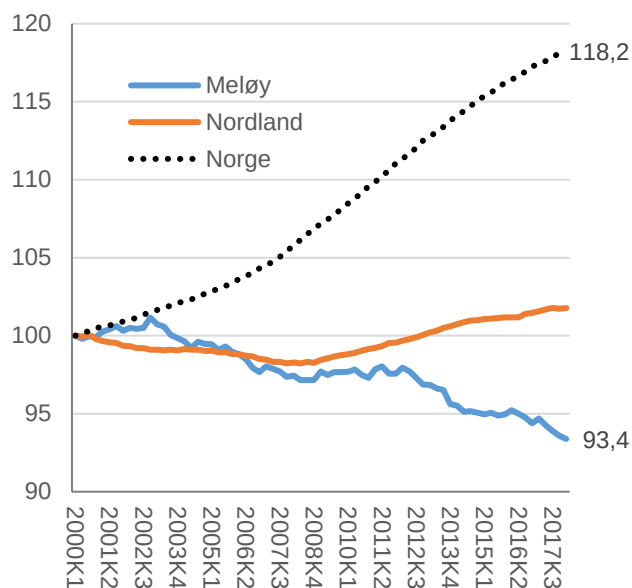
Folketall

Meløy har hatt en nokså jevn nedgang i folketallet siden 2002. Sett over hele perioden fra 2000 har folketallet blitt redusert med 6,6 prosent. I samme periode har det vært en vekst på 18,2 prosent på landsbasis.

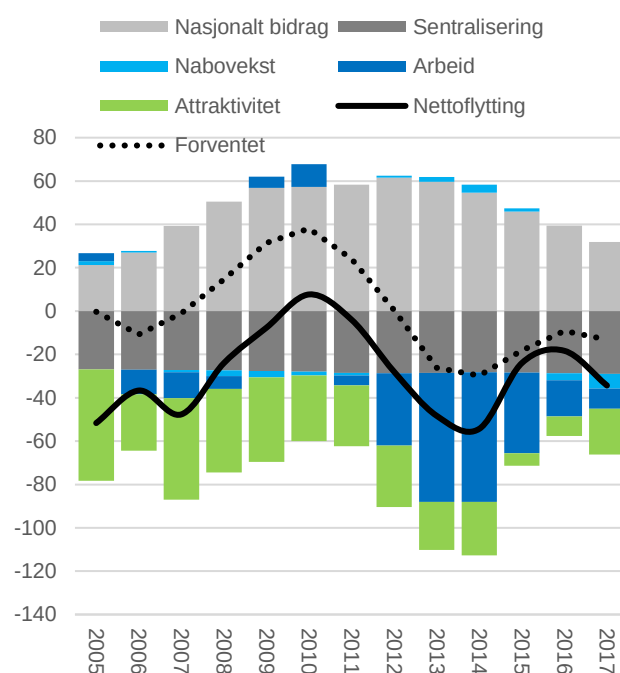
I den nederste figuren kan vi se at Meløy har hatt lavere nettoflytting enn forventet i alle år i perioden, med unntak av i 2015. Meløy har i disse årene vært lite attraktiv for bosetting.

Meløy har lite gunstige strukturelle betingelser for vekst, og ligger langt fra større arbeidsmarked. Det har også vært liten vekst i arbeidsplasser i nabokommuner. Dette gjør Meløy svært avhengig av arbeidsplassvekst i egen kommune. I mange av årene har arbeidsplassutviklingen bidratt negativt. Det var bare i 2005, 2009 og 2010 at Meløy hadde arbeidsplassvekst som var bedre enn gjennomsnittet. Fra 2012 bidro arbeidsplassnedgangen sterkt til at det ble netto utflytting fra kommunen. Det var i årene etter konkursen i REC.

Bostedsattraktiviteten til Meløy har vært negativ i alle årene.

Figur 41: Folketallet i Meløy 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 42: Analyse av drivkrefter for flytting i Meløy. Tre års glidende gjennomsnitt.

Meløy kommune er i en prosess når det gjelder utarbeidelse av en strategisk næringsplan. Planen skal behandles politisk i løpet av desember 2018. Som en del av denne prosessen har kommunen blant annet et åpent møte med næringslivet. Meløy kommune har imidlertid også en Handlingsplan 2018 (Meløy kommune 2018). Denne bygger videre på revidert strategiplan for omstillingsprogrammet i Meløy 2016 – 2018 (Meløy Utvikling KF 2016).

Kommunen har tre overordnede målsettinger. Det første av disse målene er knyttet til nyetableringer. Meløy kommune har hatt etablering av ny industri som et satsingsområde over en lengre periode. Kommunen ønsker derfor å forsterke satsingen på industri, blant annet med ulike prosjekter og studier. Andre satsingsområder er havbruk, olje- og gassetablering og etablering av mindre virksomheter.

Et annet innsatsområde er rettet mot dagens virksomheter. Den første av strategiene her er rettet mot reiselivet. Kommunen har i den forbindelse vedtatt en reiselivsstrategi, hvor utvikling av Svartisen er et sentralt område. En annen strategi er rettet mot lån til unge fiskere. Den tredje strategien til kommunen er innen handel og tjenesteytende næringer. Her er blant annet sentrumsutviklingen et viktig tiltak. Leverandørsamarbeid er den fjerde strategien til Meløy. Dette gjelder i forbindelse med leveranser av varer og tjenester. Kommunen ønsker derfor å videreføre nettverkssamarbeid og møteplasser, samt styrke samarbeidsprosjekter og utvikling i enkeltbedrifter.

Det tredje innsatsområdet er de kommunale rammebetingelsene. I den forbindelse ønsker Meløy å være en næringsvennlig kommune. Derfor ønsker kommunen å utvikle en strategisk næringsplan. Denne er omtalt ovenfor. En annen strategi er å øke bo-lysten i kommunen. For å få til dette vil kommunen arbeide med profilering, rekruttering og tiltak for tilflyttere.

For at kommunen skal nå disse målene, ønsker den å satse på økt kompetanse i form av Kompetansehuset Meløy og kompetansefylke Meløy. Videre ønsker kommunen å bidra med kapital til krevende prosjekter i kommunen. Til slutt ønsker den å bygge identitet og fellesskap i kommunen.

Meløy kommune hadde en stor konkurs i 2011- 2012, da REC gikk konkurs. Dette medførte at svært mange ansatte mistet arbeidsplassen sin. I etterdønningene av konkursen fikk kommunen ca. 100 millioner i omstillingsmidler. I ettertid av konkursen har det blitt etablert nærmere 300 nye arbeidsplasser i kommunen.

Kommunen arbeider med å legge til rette for dagens etableringer, samtidig som man ønsker å legge til rette for nyetableringer. Videre har kommunen startet et tilflytterprosjekt som blant annet går ut på digitalisering og fellesrekruttering mellom kommune og næringsliv. Meløy forsøker også å gi næringslivet gode rammebetingelser og forsøker å ha møtepunkter med næringslivet. Dialogen omhandler blant annet næringsarealer, hvor kommunen ønsker å være proaktiv. Det er også en pågående diskusjon angående Svartisen og hvordan kommunen skal benytte sine muligheter der.

Kommunen har også en pågående bygdediskusjon som kan virke splittende for kommunen som helhet. Som kraftkommune er det også flere aktører som er «vant til å få mye». Ettersom tidene har forandret seg i Meløy, er ikke dette lenger tilfellet. Dette byr også på enkelte utfordringer for kommunen. Ifølge informanten gir kommunen fra seg mye ressurser innen handel til andre kommuner.

Den økte kompetansesatsingen med både Kompetansehuset Meløy og

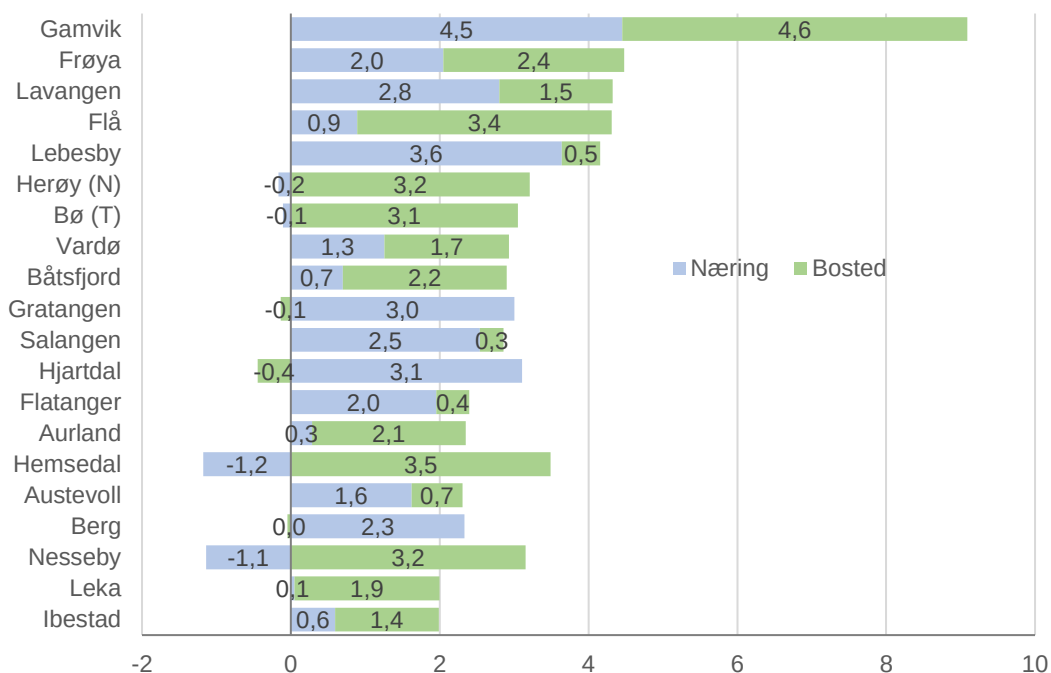
kompetanseklynge Meløy trekkes fram av informanten. Førstnevnte ønsker å tilrettelegge for utvikling av bedrifter ved å tilby hjelp og kompetanse til næringslivet. Kompetanseklyngen består av lokale leverandører av kompetanse (skole, NAV, Meløy næringsforum etc.). Næringsklyngen skal bidra til kompetanseutvikling og bidra til et godt samarbeid mellom vgs. og næringslivet. Dette er sentrale arenaer innen kompetanse i Meløy kommune. Den videregående skolen trekkes fram som sentral for den videre utviklingen av kommunen og en sentral aktør opp mot næringslivet.

Videre har kommunen benyttet seg av KS sitt «Klart språk», som skal kjøres i hele kommunen. Klart språk skal bidra til formidle offentlig informasjon på en tydeligere måte, slik at informasjonen når ut til flere målgrupper.

4 Tre nye case: Gamvik, Aurland og Bø

Vi har nå sett på hvordan det har gått med de 15 kommunene som ble kåret til suksessrike distriktskommuner i 2012. I dette kapitlet skal vi se hvilke distriktskommuner som har vært mest suksessrike i perioden etter denne rapporten. Vi har også sett spesielt på tre av de mest suksessrike distriktskommunene fra denne siste perioden.

I studien av suksessrike distriktskommuner fra 2012 ble det gjort et utvalg av distriktskommuner med høyest attraktivitet med hensyn til besøksnæringer, basisnæringer og bosetting. I denne nye studien bruker vi samlet attraktivitet som kriterium, slik som vi viste i avslutningen av kapittel 2. Dette målet blir litt mer robust og reflekterer i større grad den samlede utviklingen i kommunene. De 20 distriktskommunene med høyest samlet attraktivitet er vist i figuren under.

Figur 43: De 20 distriktskommunene med høyest samlet attraktivitet.

Gamvik har klart høyest samlet attraktivitet av alle kommunene i landet i denne perioden. Enhetene i diagrammet er standardavvik fra gjennomsnittet. Det betyr at mer enn 95 prosent av kommunene er innenfor +/- 2 standardavvik for hver av attraktivitetsdimensjonene.

Frøya og Flå var med blant de 15 suksessrike distriktskommunene fra forrige studie og er omtalt i forrige kapittel. Når vi plukket ut tre nye kommuner som case, ønsket vi ha med kommuner fra ulike landsdeler. Vi valgte da Gamvik fra Nord- og Midt-Norge, Bø i Telemark som mest attraktive kommune fra Østlandet og Aurland som mest attraktive kommune fra Sør- og Vest-Norge.

4.1 Metode

De tre nye casene ble plukket ut gjennom statistiske analyser av attraktiviteten som vi viste på forrige side. Hensikten med casestudiene var å finne ut *hvorfor* disse distriktskommunene hadde oppnådd en svært høy samlet attraktivitet i forhold til andre kommuner i sin landsdel. I undersøkelsen har vi brukt tre typer av data og analyser: Statistiske analyser, dokumentstudier og intervjuer.

For det første har vi gjort analyser av tilgjengelig statistikk, spesielt statistikk over arbeidsplassutvikling, næringsstatistikk og demografi. Gjennom disse analysene har vi forsøkt å komme mer i dybden når det gjelder å identifisere hvilke drivkrefter som har påvirket veksten i kommunene og hvilke deler av næringslivet som har stått for veksten. I den forbindelse har vi også gjort søk og oppslag av enkeltbedrifter for å se om arbeidsplassveksten kan spores til enkeltbedrifter. I gjennomgangen av hvert enkelt case har vi bare presentert de funn som vi mener bidrar til å kaste lys over utviklingen.

Vi har også gjennomført dokumentsøk og lett etter skriftlige kilder som kan belyse utviklingen i kommunen. Dette er dokumenter som kommunens plandokument, særlig kommunens samfunnsplan, eventuell næringsplan og planstrategier. Andre dokumenter har også vært interessante i denne sammenhengen, som ulike årsmeldinger, rapporter og evalueringer. Vi søkte også på nyhetsoppslag som omtalte utviklingen i kommunen.

Til slutt har vi gjennomført telefonintervjuer med sentrale personer i kommunen som på ulike måter har vært sentrale i utviklingsarbeidet. Disse informantene har kunnet gi tilleggsinformasjon om både hendelser i perioden, kommunens rolle og arbeidsmetoder og sine oppfatninger av årsaker til kommunens suksess.

Videre i dette kapitlet skal vi forsøke å sette disse bitene sammen for å beskrive historien om de tre suksessrike distriktskommunene.

4.2 Gamvik

Gamvik er en kommune lokalisert i den aller nordligste delen av Norge. Kommunen er den nordligste fastlandskommunen i Europa og nærmeste nabo til Barentshavet. Fiskeri er og har vært grunnlaget for næring og bosetting. Kommunen hadde 1 146 innbyggere 1. april 2018.

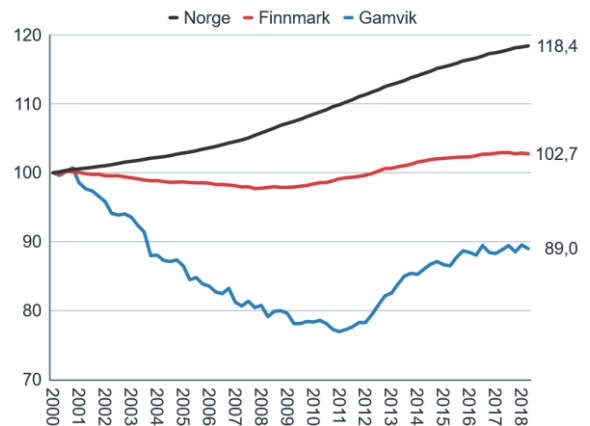
Gamvik hadde en sterk nedgang i folketallet mellom 2000 og 2010. Da ble befolkningen redusert med over 23 prosent. Etter det har Gamvik fått en sterk vekst i folketallet og samtidig en sterk vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet.

Som vi kan se av den nederste figuren, ble utflyttingen og befolkningsnedgangen fram til 2011 i stor grad drevet av svak arbeidsplassutvikling i kommunen. Samtidig er Gamvik en svært utpreget distriktskommune som følge av liten befolkning og lang avstand til alternative arbeidsmarkeder. Flyttetallene var i de fleste av årene i denne perioden lavere enn forventet.

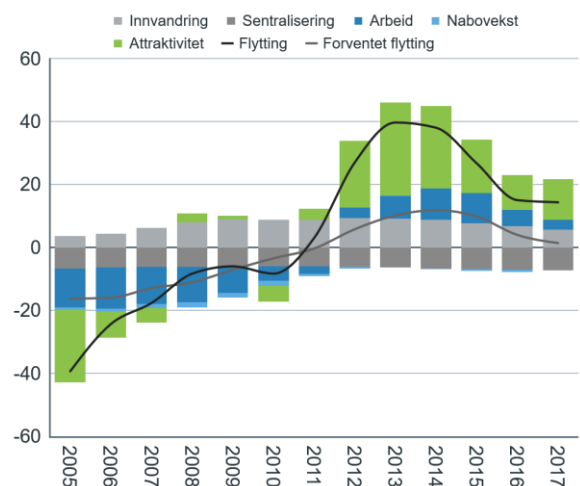
I 2012 begynte arbeidsplassutviklingen å bidra positivt til flyttetallene, som følge av at arbeidsplassveksten hadde blitt sterkere enn landsgjennomsnittet. Arbeidsplassutviklingen i Gamvik har bidratt positivt til flyttingen fram til og med 2017.

Nettoinnflyttingen til Gamvik har vært langt større enn forventet etter 2011, selv etter at vi har kalkulert effekten av den sterke arbeidsplassveksten. Mesteparten av innflyttingen har vært arbeidsinnvandring.

Gamvik har vært den mest attraktive kommunen for bosetting av alle kommunene i landet i perioden 2011-2017.

Figur 44: Folketallet, indeksert slik at nivået i 2000=100 i Gamvik, Finnmark og Norge.

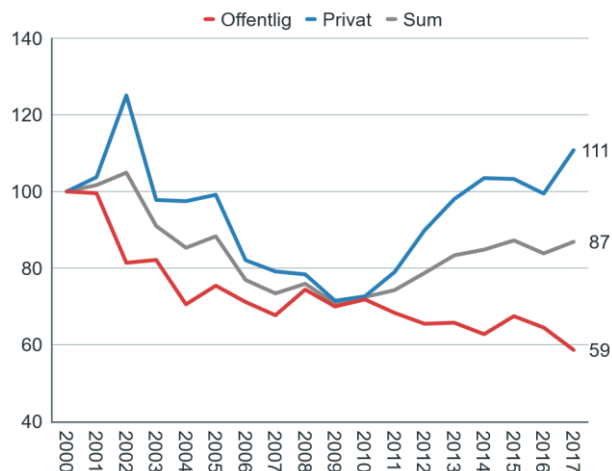
Figur 45: Drivkrefter for flytting i Gamvik, tre års glidende gjennomsnitt.

4.2.1 Arbeidsplassutvikling i Gamvik

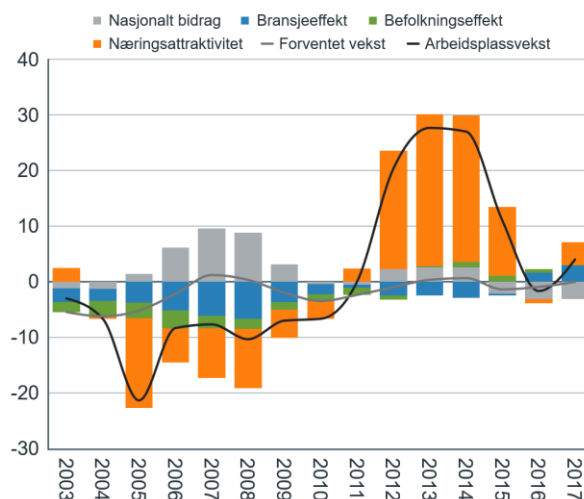
Gamvik hadde et sterkt fall i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2009. Det ble færre arbeidsplasser i både offentlig og privat sektor i denne perioden. Fra 2009 begynte antall arbeidsplasser i næringslivet å stige igjen. På slutten av 2017 var det 11 prosent flere arbeidsplasser i næringslivet enn i 2000. Antall arbeidsplasser i det offentlige har sunket i hele perioden. De fleste arbeidsplasser i det offentlige i Gamvik er i kommunen. Gamviks arbeidsplassvekst er i sin helhet i næringslivet.

Gamvik har en næringsstruktur som er svært ensidig. Over halvparten av arbeidsplassene i næringslivet er i fiske eller fiskeforedling. Dette har vært bransjer som ikke hadde arbeidsplassvekst i Norge mellom 2000 og 2014. Vi kan se av det nederste diagrammet at denne næringsstrukturen bidro negativt til veksten i Gamvik i denne perioden. De tre siste årene har disse bransjene hatt gode tider i Norge og dermed har også Gamviks næringsstruktur bidratt ekstra til veksten.

Gamviks arbeidsplassutvikling var mer negativ enn forventet mellom 2004 og 2010. Da hadde Gamvik en negativ næringsattraktivitet. Etter 2010 har næringsattraktiviteten i Gamvik blitt svært positiv, unntatt for året 2016. Gamvik hadde den høyeste næringsattraktiviteten av samtlige kommuner i Norge i perioden 2011 til 2017. Gamvik har altså klart det kunstykket å bli Norges mest attraktive kommune både for næringsliv og bosetting i denne perioden.

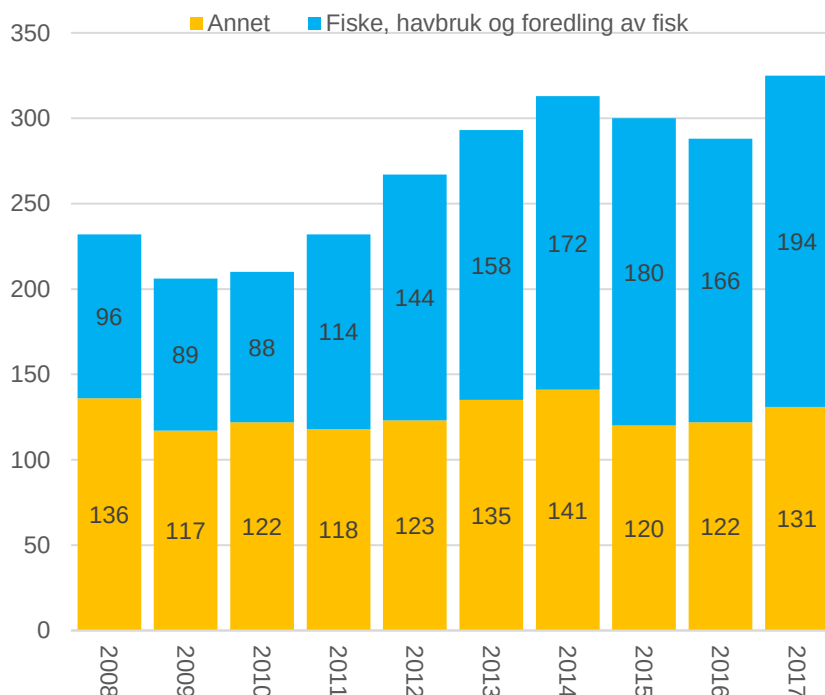
Figur 46: Relativ indeks for utvikling av antall arbeidsplasser i privat og offentlig virksomhet.

Figur 47: Drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet, tre års glidende gjennomsnitt.

4.2.2 Fiskeri har vært motoren

Gamviks suksess er i stor grad knyttet til den sterke arbeidsplassveksten i mottak og foredling av fisk, som igjen har gitt vekst i fiskeriene. Dette er en bransje som er svært konjunkturutsatt og som påvirkes sterkt av de internasjonale prisene på fisk og av svingninger i kvantum av fanget fisk. Den sterke nedgangen i arbeidsplasser og folketall i Gamvik mellom 2000 og 2010 var forårsaket av nedgang i denne bransjen, samtidig som framgangen etter 2000 hadde sin hovedforklaring i framgang i den samme bransjen. Gamvik er således en svært sårbar kommune som har opplevd sterk nedgang tidligere, men som altså har hatt svært sterk vekst de siste årene.

Figur 48: Antall arbeidsplasser i næringslivet fordelt på fiskerelaterte bransjer og annet.

Veksten i næringslivet i Gamvik er konsentrert til fisk, det vil si enten fangst, mottak eller videreforedling av fisk. Antall arbeidsplasser i næringslivet i Gamvik som ikke er knyttet til fisk, har ikke vokst. Det betyr at Gamviks suksess i å skape vekst i næringslivet i sin helhet er knyttet til hjørnesteinsnæringen. I 2010 var 42 prosent av arbeidsplassene i næringslivet knyttet til fisk. I 2017 var hele 60 prosent av arbeidsplassene i næringslivet enten produksjon, fangst eller foredling av fisk. Gamvik har dermed økt sin sårbarhet i perioden siden 2010.

Veksten i mottak og foredling av fisk er knyttet til flere foretak, som Gamvik Seafood AS (tidligere Sædis AS), Nordkyn Seafood AS og Sjøanesbruket AS. I 2018 kommer en ny moderne filetfabrikk, Finnmark Fisk AS, med potensiale for 50 nye arbeidsplasser.

Gamvik Seafood ble startet opp i 2010 av islandske eiere og er nå størst, målt i verdiskaping. De etablerte fabrikkene først i Kongsfjord, men flyttet til Gamvik fordi lokalitetene var for små. Det har blitt investert i bedre mottaksanlegg og kaier, noe som har gjort det mer attraktivt for fiskere å bosette seg i kommunen. Det har flyttet inn fiskere fra andre kommuner i Norge og også fra Island.

Økningen i antall fiskere skyldes nok delvis at det har blitt bedre forhold for fiskere til å levere fisk i kommunen. Men det har også blitt gjennomført prosjekt i offentlig regi. Gjennom omstillingsprogrammet i Gamvik har det blitt delt ut tilskudd til kjøp av fiskefartøy. Gamvik kommune ble også en del av samisk område, noe som åpnet for at det ble gitt tilskudd til ervervelse av fiskefartøy fra Sametinget. Det har også blitt satset på å rekruttere ungdom til fiskeriyrket, blant annet gjennom prosjektet ungdomsfiske. Dette prosjektet ble delvis finansiert av omstillingsprogrammet og har pågått siden 2009. Det har ført til økt rekruttering til fiskeriyrket. Gjennomsnittsalderen til fiskerne i Gamvik er lavere enn i de fleste andre fiskerikommuner.

4.2.3 Høy nettoinnflytting og bostedsattraktivitet

Gamvik har hatt en mye høyere nettoflytting enn forventet, selv etter at vi har tatt hensyn til den sterke arbeidsplassveksten i kommunen. Gamvik har hatt en netto innflytting på 184 personer i årene fra 2011 til og med 2017. Antall arbeidsplasser har økt med 98. Ut i fra denne arbeidsplassveksten og Gamviks sentralitet har forventet nettoinnflytting til Gamvik vært 39 personer. Det har altså flyttet inn 145 flere personer til Gamvik enn forventet. Siden Gamvik hadde bare 995 innbyggere i starten av 2011, har den ekstra innflyttingen tilsvart nesten 15 prosent av folketallet.

Den ekstra innflyttingen har kommet fra utlandet. Gamvik hadde 94 innvandrere i befolkningen i 2010, tilsvarende 9,3 prosent av folketallet. 1. januar 2018 var antall innvandrere økt til 321, noe som tilsvarte 27,8 prosent av folketallet. Økningen i antall innvandrere er høyere enn økningen i befolkningen. Den største innvandringen har kommet fra Litauen (69), Polen (41), Estland (26), Island (21) og Latvia (19). Dette er i all hovedsak arbeidsinnvandring. De fleste arbeider i fiskeindustrien og i den kommunale helsetjenesten. Men Gamvik har også hatt en økning på 11 personer fra Syria. Det er også en økning på 13 personer fra Thailand og Filippinene.

I forbindelse med omstillingsprogrammet ble det satset på integrering av arbeidsinnvandrere i Gamvik. Det ble gitt informasjon til arbeidsinnvandrere om rettigheter, plikter og systemet i Norge, og det var en kampanje for å få arbeidsinnvandrere til å melde flytting til kommunen. Det viste seg at mange av innvandrerne ikke var registrert i folkeregisteret. Gjennom denne kampanjen valgte mange arbeidsinnvandrere å registrere seg som bosatt i kommunen. Det forklarer kanskje litt av den svært høye innvandringen som ble registrert mellom 2011 og 2017.

Det å satse på arbeidsinnvandring til Gamvik er ikke en ny idé. Fra en artikkel i kommunal rapport fra 1997 kan vi lese at kommunen ønsker å satse på arbeidsinnvandring fra utlandet, da fra Sverige og Finland, til arbeidsplasser i fiskeindustrien. Daværende ordfører uttalte at kommunen ikke hadde tro på å få utflyttet ungdom tilbake til kommunen fordi de hadde utdannet seg til arbeid kommunen ikke kunne tilby. Gamvik kommune har altså vært en kommune som satset på arbeidsinnvandring minst ti år forut for at arbeidsinnvandringen til Norge begynte å skyte fart.

Gamvik har hatt svært lite boligbygging. I SSBs statistikk over fullførte nye boliger er det ikke registrert en eneste ny bolig i Gamvik de siste 17 årene. Når vi ser på statistikken, betyr boligbygging mye for bostedsattraktiviteten. Kommuner med høy bostedsattraktivitet har som oftest også høy boligbygging. Gamvik er et unntak, hvor det har vært svært høy bostedsattraktivitet de siste åtte årene uten at det har blitt bygget en eneste bolig. Årsaken til det er antakelig at Gamvik forut for vekstperioden hadde hatt 20 år med sterk nedgang i folketallet. Dermed var det trolig en stor beholdning av boliger i forhold til folketallet da veksten begynte å komme. Uten god tilgang på boliger hadde

det ikke kunnet bli så stor innflytting. Før eller siden blir det balanse mellom antall boliger og folk. Da må det bygges nye boliger hvis veksten skal fortsette.

4.2.4 Gode planer?

Gamvik har ikke noen vedtatt samfunnsplan. Det ble satt i gang et arbeid i kommunen for å få utarbeidet en samfunnsplan i 2010, men planprosessen strandet i 2012. I regional planstrategi for Gamvik 2017-2019 (Gamvik kommune 2017) sies det at: *Mange tiltak er som følge av manglende/utilstrekkelig planverk satt i gang via "innfallsmetoden".* Arealdelen i kommuneplanen er fra 1991. Ifølge samme planstrategi heter det at denne var enkelt i sin form og for lengst utdatert.

Gamvik kommune kan således ikke karakteriseres som en kommune med spesielt god planlegging, snarere tvert imot. Det er ikke noe nytt at kommuner kan være svært attraktive selv om de tilsynelatende har mangelfulle planer. Dette ble funnet i rapporten om susserike distriktkommuner i 2012 også. Noen suksessrike kommuner har gode planer, andre har ikke.

4.2.5 Omstillingsprogrammet

Gamvik fikk omstillingsstatus i perioden 2007 til 2012. Omstillingsstatus gir mulighet til å gjennomføre et omstillingsprogram med eksterne midler fra Innovasjon Norge og Finnmark fylkeskommune. Det har blitt gjennomført et omstillingsprogram med en rekke tiltak fra 2007 til 2012. I løpet av omstillingsprogrammet ble det etablert et nytt utviklingsforetak, Gamvik Norkyn Utvikling KF, som fungerte fram til 2016. Mye av utviklingsarbeidet i Gamvik kommune ble gjort i regi at dette utviklingsselskapet.

Det er interessant å se hvordan de i 2007 vurderte Gamviks sårbarhet som ensidig fiskerikommune, ifølge sluttevalueringen til omstillingsprogrammet (Nordkyn utvikling KF 2014).

«Fiske og fiskeforedling har til alle tider vært grunnsteinen for all næringsvirksomhet i Gamvik kommune. Dette vil antakelig også være tilfelle for framtiden, men man måtte være klar på at det neppe vil være like mange ansatte i denne næringen i framtiden. Ser man på antallet fiskere og ansatte i foredlingsleddet var det blitt færre de senere årene og noen endring i denne utviklingen var vanskelig å se for seg.»

Man så altså ikke for seg at det var mulig å skape særlig vekst i sysselsettingen i fiske og foredling, men at en måtte spe på med ny vekst i andre næringer for å kompensere for en forventet nedgang i fiske og foredling. Nå, ti år etter, kan vi slå fast at det ble en veldig sterk vekst i fiske og foredling, men ikke særlig vekst i andre næringer. Målet for omstillingsprogrammet var å stabilisere folketallet og skape en vekst i antall arbeidsplasser på 5 prosent, altså langt lavere vekst enn hva som ble tilfelle.

I sluttevalueringen av utviklings- og omstillingsarbeidet kan vi også lese at de første årene var preget av famling og uklar politisk styring, men at det ble mer fart i omstillingsarbeidet etter organisatoriske endringer i 2009. Da ble det etablert et nytt utviklingsselskap, Gamvik Nordkyn Utvikling KF, med ekstern styreleder. Dette innebar en viss frigjøring av omstillingsarbeidet fra kommunal politisk kontroll, noe som var en villet utvikling, i det minste fra Innovasjon Norge og fylkeskommunens side. Kommunen

besluttet å legge ned utviklingsselskapet og trekke tilbake aktivitetene i kommuneadministrasjonen i 2016. Dette var omstridt, ettersom omstillingsstyret selv mente at et styre med eksterne medlemmer med næringskompetanse og et eget utviklingsforetak med en begrenset lokalpolitisk kontroll hadde vært avgjørende for de gode resultatene i omstillingsperioden og årene etterpå.

Mellom 2008 og 2012 ble det gitt 15 mill. i tilskudd til en rekke prosjekt. Det ble lagt vekt på å støtte prosjekt som utløste annen finansiering. Ifølge sluttevalueringen bidro de andre finansieringskildene med over 78 mill. til disse prosjektene. Det ble altså til sammen investert 93 mill. i næringslivet i denne perioden. Det ble satset på næringsprosjekt innenfor fiske, foredling og reiseliv, men også på omdømme/bolyst, spesielt rettet mot arbeidsinnvandrere.

4.2.6 Oppsummering

Hva er årsakene til at Gamvik har vært den mest attraktive kommunen i landet de siste årene? Vi har sett at veksten i arbeidsplasser har vært drevet fram av vekst i fiskeri og foredling av fisk. Det har vært generelt gode tider for fiskerinæringen i Norge i de siste årene, men dette er et strukturelt forhold som er tatt hensyn til når vi beregner næringsattraktiviteten. Gamvik har hatt langt større vekst enn andre fiskerikommuner. Nyetableringer og investeringer i mottaksindustrien har gjort det mer attraktivt å drive fiske med bosted i kommunen, noe som har medført innflytting av fiskere. Veksten har blitt kraftig styrket på grunn av etableringen av bedriften Sædis AS. Det var islandske eiere som flyttet en filetfabrikk fra Island til Gamvik. Bedriften har hatt stor vekst i verdiskaping og sysselsetting. Dette kan ses på som en ytre hendelse som har betydd mye for den høye næringsattraktiviteten i kommunen. I 2018 kommer en ny filetfabrikk, Finnmark Fisk AS, som har potensiale for 50 nye arbeidsplasser. Denne fabrikk skal produsere filet fra både hvitfisk og laks. Gamvik har lyktes med å skape næringsvekst basert på sine tradisjonelle næringer, der de har fortrinn som følge av sin beliggenhet tett på fiskeressursene i Barentshavet. Det ble gjennomført et omstillingsprogram i Gamvik mellom 2007 og 2012. Dette omstillingsprogrammet har gjort at det har blitt gjennomført mange nye utviklingsprosjekt.

Gamvik har fått høy nettoinnflytting etter at antall arbeidsplasser begynte å øke, hvorav de fleste har kommet fra utlandet. Det synes åpenbart at den økte innflyttingen har direkte sammenheng med arbeidsplassveksten, men innflyttingen har altså økt langt mer enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Gamvik har satset på arbeidsinnvandring i minst 20 år. De har sett hvilke typer innflyttere de har best forutsetninger for å tiltrekke seg og satser på disse gruppene.

4.2.7 Framtid og utfordringer

Utviklingen i Gamvik er knyttet til fisket. Gamviks nedgangstider og oppturer har skjedd som følge av hvordan fisket har utviklet seg og hvordan fiskemottak og foredlingsindustrien har gjort det. Fiskeribransjen har alltid har store svingninger, både når det gjelder forekomster av fisk og priser og lønnsomhet. Samtidig er det stor dynamikk i næringen når det gjelder hvor fisken ilandføres og hvor foredlingen skjer. Gjennom de oppgangstidene som Gamvik har hatt de siste ti årene, har avhengigheten av fisket blitt forsterket. Etableringen av den nye filetfabrikk Finnmark Fisk AS i 2018 viser at veksten kan fortsette. Det er derfor vanskelig å se for seg at Gamvik ikke skal være avhengig av fiskeriene sine i framtiden. Det betyr at det blir opp- og nedturer i framtiden også.

Den sterke veksten som har vært i Gamvik de ti siste årene, har kunnet skje uten store investeringer i anlegg og boliger. Det er ikke registrert nye boliger siden 2000. Siden Gamvik hadde en nedgangsperiode forut for denne veksten, var det mange boliger i forhold til folketallet. Flere av de nye bedriftene som har kommet i fiskeindustrien, kunne også flytte inn i ledige lokaler, og innflytterne kunne flytte inn i eksisterende boliger til en lav pris. Hvis veksten skal fortsette, må det før eller siden bygges nye boliger i kommunen.

4.3 Aurland

Aurland ligger i Indre Sogn i Sogn og Fjordane fylke. Kommunen hadde 1778 innbyggere ved utgangen av første kvartal 2018. Aurlandsvangen er kommunesenter, og har i tillegg til kommunale kontorer en rekke andre servicefunksjoner som lege, tannlege, NAV-kontor, bank, kino, svømmehall, idrettshall, bibliotek og kulturhus. Vassbygdi, Flåm, Undredal og Gudvangen er de fire andre bygdene i kommunen.

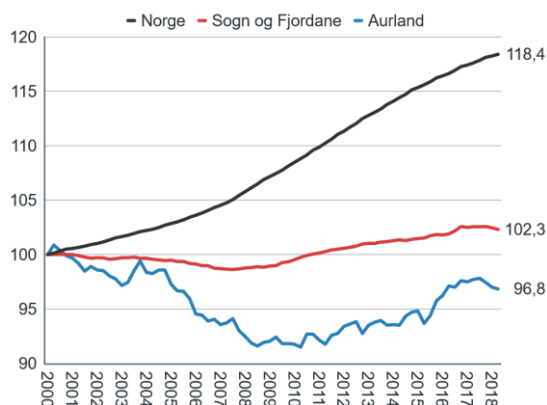
Flåm og Aurlandsvangen har barneskole. Det er felles ungdomsskole på Vangen (Aurlandsvangen), og der er også en videregående skole, Sogn Jord- og Hagebruksskule, som har landslinje for økologisk landbruk.

Aurland er en viktig reiselivskommune, med kjente attraksjoner som Rallarvegen, Flåmsbana, Aurlandsdalen, Aurlandsskoen, ost fra Undredal og den nasjonale turistvegen over fjellet til Lærdal med utsiktspunktet Stegastein. Reiselivet for øvrig er sterkt influert av stor cruisetrafikk.

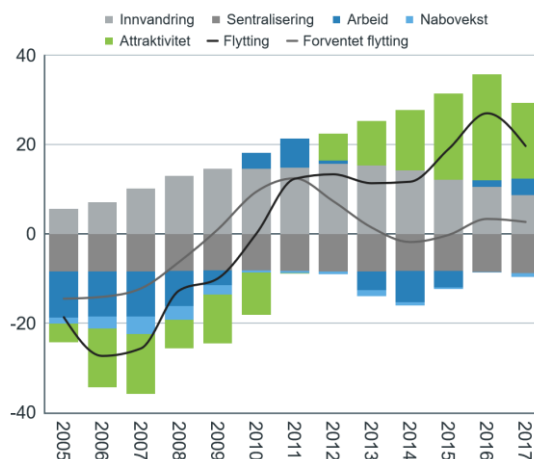
Aurland hadde en sterk nedgang i folketallet fram til 2008, men har siden hatt en økning, som også er sterkere enn for fylket. Vi ser dette særlig etter 2015.

Som vi ser av den nederste figuren, har nettoflyttingen inn til Aurland vært sterkere enn forventet, mens den var svakere i perioden 2005-2011. Aurlands lokalisering (sentralitet) trekker mye nedover i hele perioden. Arbeidsplassutviklingen i egen kommune har også vært svak de fleste årene, men bidratt positivt de to siste. Arbeidsplassveksten i nabokommuner har ikke bidratt.

Fra 2012 er det høy bostedsattraktivitet som forklarer innflyttingen.

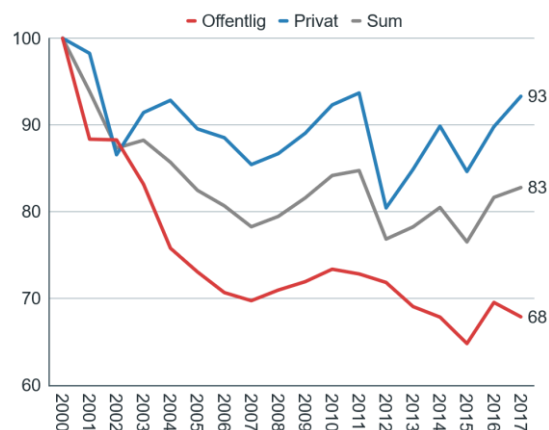

Figur 49: Folketallet, indeksert slik at nivået i 2000=100 i Aurland, Sogn og Fjordane og Norge.

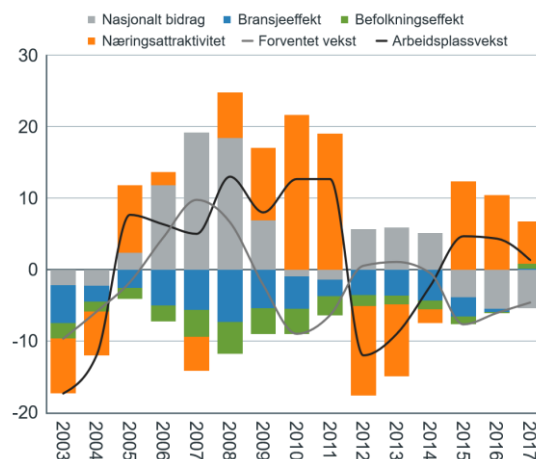
Figur 50: Drivkrefter for flytting i Aurland, tre års gjennomsnitt.

Arbeidsplassutviklingen i Aurland har vært vesentlig svakere enn for resten av landet i perioden fra år 2000. I figuren til høyre har vi først indeksert utviklingen slik at nivået i 2000=100. Deretter har vi sett på indeksens utvikling i forhold til indeksen for Norge. En indeksverdi på 100 betyr at utviklingen er den samme som i landet. Samlet ligger nå nivået i Aurland på 83 prosent. Dette skyldes særlig en stor nedgang i offentlige arbeidsplasser (68). Det har vært en bedre utvikling i privat sektor, særlig etter 2012. Denne veksten er i hovedsak innen bygg og anlegg.

Figur 51: Relativ indeks for utvikling av antall arbeidsplasser i privat og offentlig virksomhet.

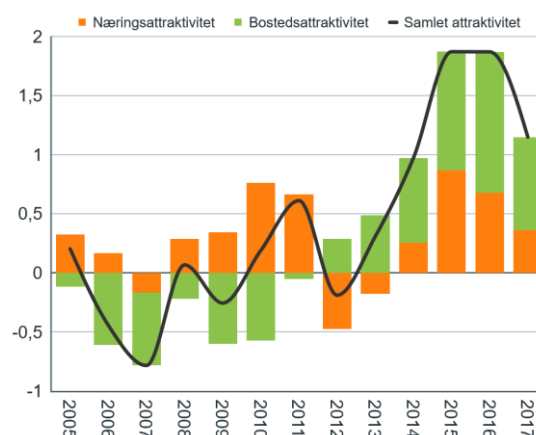
Det er flere drivkrefter som kan forklare arbeidsplassutviklingen. I figuren i midten til høyre viser vi forventet utvikling (summen av de strukturelle drivkreftene: nasjonal vekst, bransjeeffekt og befolkningseffekt), og den faktiske arbeidsplassveksten.

Figur 52: Drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet, tre års glidende gjennomsnitt.

Næringsattraktiviteten er differansen mellom den faktiske og forventede veksten. Figuren viser 3-års serier, det vil si tre års glidende gjennomsnitt.

Vi ser at bransjeeffekten har vært negativ helt fram til og med 2015. Det nasjonale bidraget har vært positivt fram til og med 2014. Selv om begge disse faktorene har spilt negativt inn de siste årene, har Aurland en bedre arbeidsplassutvikling enn forventet; de har altså positiv næringsattraktivitet.

Figur 53: Samlet attraktivitet i Aurland, enheten er antall standardavvik fra gjennomsnittet.

Den høye attraktiviteten til Aurland de siste årene er et resultat av både økt bostedsattraktivitet og næringsattraktivitet. I figuren nederst til høyre er utviklingen i den samlede attraktiviteten til Aurland fra 2005 til og med 2017 vist, 3-års serier.

4.3.1 Aurland – det naturlege valet

Aurland – det naturlege valet er kommunens slagord. Kommunen har en bevisst holdning til å utnytte mulighetene verdensarvstatusen gir, og kommunal planstrategi, kommuneplanen, kommunedelplan for næringsutvikling, samt reiselivsstrategien bærer preg av dette. Men først og fremst er det kanskje noen viktige utenforliggende hendelser og historie som har vært viktige som grunnlag for de resultatene vi nå ser.

4.3.1.1 Reiseliv

Aurland har en lang historie innen reiseliv og turisme. De første lordene kom til området midt på 1800-tallet for å fiske i Gudvangen, Flåm og Aurland, samt drive reinsjakt i fjellene rundt.

Flåm/Aurland er en av de mest trafikkerte cruisehavnene i Norge (etter Bergen og Geiranger), og vil i 2018 ta imot ca. 150 cruiseskip med til sammen 280.000 passasjerer enten ved kai eller for anker. Over 90 prosent av disse kommer i perioden 1. mai til 10. september (aurlandhavn.no 2018). Denne omfattende trafikken er svært omdiskutert lokalt. Den positive effekten er selvsagt knyttet til økt handel og inntekter fra havneavgifter. På den negative siden trekkes det fram at de enorme menneskemengdene som er på land i svært kort tid legger fra seg relativt lite penger, at pengene i liten grad kommer lokalsamfunnet til gode, og at det blir en overbelastning på konsentrerte områder, både den fysiske som følge av alle menneskene, og den miljømessige som følge av forurensingen fra skipene.

De fire vestlandsfylkene har siden 2016 hatt en felles cruisestrategi, som skal bidra til å gjøre Vestlandsregionen internasjonalt ledende på bærekraftig cruiseturisme. Dette innebærer blant annet at det blir arbeidet for utvidet sesong, mer bruk av miljøvennlige transportmidler til, fra og i havnene, og tilbud om lokale produkter og opplevelser.

Aurland Ressursutvikling AS er etablert for å utvikle Flåm som reisemål; utvidelse av sesongen, utvikling av flere tilbud, samt at de besøkende benytter seg av flere av tilbudene er viktige strategier. I tillegg skal selskapet, hvor kommunen eier 40 prosent, også bidra til en bærekraftig utvikling av området.

For Aurland er dette ikke minst viktig for å kunne ivareta områdets verdensarvstatus.

4.3.1.2 Verdensarvstatus og regionalpark

Verdensarvområdet Vestnorsk Fjordlandskap med delområde Geirangerfjorden og Nærøyfjorden ble skrevet inn på UNESCOs Verdensarvliste 14. juli 2005. Dette vedtaket var blant annet begrunnet i områdes typelokalitet som fjordlandskap, og de vestnorske fjordlandskapene ble trukket fram som noen av de vakreste fjordlandskap i verden, som samtidig også har en rik forekomst av småbruk, støler og fangstanlegg som viser kulturelle verdier knyttet til bruk av naturressursene.

Stiftelsen Nærøyfjorden Verdsarvpark ble etablert i 2008 av de fire kommunene Aurland, Lærdal, Vik og Voss sammen med Sogn og Fjordane fylkeskommune, og er sammen med Valdres Natur- og Kulturpark det første norske regionalparkinitiativet. Parken ble etablert etter omfattende lokale prosesser og er et tydelig lokalt initiativ for å få en

sterkere lokal innflytelse på utviklingen av verdensarvområdet, og et forsøk på kombinere vern og utvikling, og slik få til lokal verdiskaping. Mye av bakteppet er også knyttet til store endringer i landbruket de siste årene, hvor et småskala mangesyssellandbruk, slik vi i all hovedsak finner i dette området, taper terreng for volumproduksjon, i alle fall når man ser på innretningen av de økonomiske virkemidlene knyttet til landbrukspolitikken. Dette har gjort at landbruksbedriftene har måttet se seg om etter nye muligheter og på ny utnytte det samlede ressursgrunnlaget, hvor reiseliv og opplevelser har fått fornyet interesse i dette området som har fått status som spesielt verdifullt natur- og kulturlandskap.

Verdensarvparken består av partnere fra forvaltning, landbruk og annet næringsliv, lokalbefolkning og frivillige organisasjoner. Dette partnerskapet forplikter seg til å fremme verdien i verdensarvområdet gjennom en bærekraftig utvikling, regulert gjennom en felles partnerskapsavtale. Samarbeid gjennom dette partnerskapet kan også ha lagt grunnlaget for et tettere samarbeid mellom de ulike aktørene generelt, og mellom kommunene og fylkeskommunen.

SAKTE er en allianse, etablert i 2009, av produsenter/leverandører av mat og landskapsrelaterte opplevelser i verdensarvområdet, for å kunne konkurrere i et reiselivsmarked med stadig økende antall turister og store profesjonelle aktører.

4.3.1.3 Økologisk landbruk

Sogn Jord- og Hagebruksskoles er den eneste videregående skolen i kommunen. Som utdanningstilbud for kommunens ungdommer spiller den nok en mindre rolle. Skolens betydning er først og fremst knyttet til dens status som landslinje innen økologisk landbruk. Det gjør at den helt siden starten av 80-tallet har trukket til seg ungdom, gjerne noe eldre enn vanlig alder for videregående skole, fra hele landet. Skolen er en viktig kompetansearbeidsplass, og den er også et viktig senter for utvikling av nye ideer og nye prosjekter. Skolen har også vist et sterkt engasjement for lokalsamfunnet og verdensarvparken, og har flere samarbeidsprosjekter både med næringsliv, kommunen og organisasjoner.

4.3.1.4 Flommen i 2014

Flommen i 2014 førte til store ødeleggelser, som fortsatt krever investeringer for å reparere skadene.

4.3.2 Kraftkommunen

Aurland er Norges sjette største kraftkommune målt i produsert energi, fordelt på åtte kraftstasjoner. Denne produksjonen gir kommunen ekstra inntekter, som kan brukes til både stedsutvikling og næringsutvikling.

Det kommunale næringsfondet i Aurland kommune får årlig tilført midler fra konsesjonsavgiften fra E-CO Vannkraft sine kraftverk i kommunen. Næringsfondet har som formål å styrke næringsutvikling og bosetting, og kan brukes til både ny næringsvirksomhet og videreutvikling av eksisterende. Men også stedsutviklingstiltak og ulike felles tiltak er søknadsberettiget.

Det vil selvfølgelig være omdiskutert om tilgang til ekstra tilskudd er utløsende for nye prosjekter, eller om det bidrar til å sette prosjekter ut i livet som ikke burde vært prøvd ut.

4.3.3 Samferdsel – viktig både for bosetting og reiseliv

Gamle postveger og kongeveger har historisk vært viktige ferdselsårer, og veien gjennom Aurlandsdalen, mellom Aurlandsvangen og Hol, var en av de korteste veiene mellom øst og vest. I dag er ruta fra Geiteryggen og ned til Vassbygdi en svært populær rute for fjellvandrere.

I 1991 ble Gudvangatunnelen åpnet, noe som ga helårs ferjefri forbindelse mellom Oslo og Bergen. Dette var en viktig hendelse for Aurland, og bygging av tunnelen utløste også store investeringer i handel og reiseliv i Gudvangen.

Lærdalstunnelen, som gir helårsforbindelse til Lærdal gjennom verdens lengste tunnel, har også vært viktig for forbindelsen mellom Østlandet og Vestlandet.

Flåmsbanen, som er en sidegrein av Bergensbanen mellom Myrdal og Flåm, ble offisielt åpnet i 1944, og var beregnet på både gods og passasjerer. Allerede i 1960 ble den markedsført som turistrute, og har stor betydning for reiselivet med sine nærmere 800.000 reisende. Strekningen blir gjerne kåret til en av verdens mest spektakulære togreiser.

Rallarvegen fra Finse til Voss, med sin avstikker mellom Myrdal og Flåm, ble etablert for å kunne bygge ut Bergensbanen. Nå er den også først og fremst et reisemål. I følge Syklistenes Landsforening er det årlig 20.000 syklistere som tar turen fra Finse til Flåm.

Sommervegen over fjellet mellom Lærdal og Aurland er nå en av Norges Nasjonale Turistveger, og med utsiktspunktet Stegastein har trafikken over denne vegen økt kraftig.

4.3.4 Kommunens rolle

Aurland kommune har gjennom sine vedtatte planer og strategier inntatt en rolle som tilrettelegger for å utnytte potensialet som ligger i natur- og kulturverdiene i området.

De gjennomfører et grundig, kunnskapsbasert og systematisk planarbeid, slik kravene er. Følgende områder er pekt ut som satsingsområder i kommuneplanen (Aurland kommune 2009), og disse ligger også til grunn for næringsplan og handlingsplaner:

- Næringsutvikling
- Tettstedsutvikling
- LA21 og bærekraftig samfunnsutvikling
- Boligpolitikk
- Folkehelse, universell utforming og barn og unge
- Sikkerhet og beredskap

Det er særlig jordbruk og reiseliv som er de store næringene, og som det satses videre på å utvikle.

I tillegg til å være bevisst mulighetene som ligger i de stedegne ressursene pekes det på følgende viktige roller for kommunen:

- Produkteieren; gjennom å disponere eller eie offentlige rom, bygg, grøntanlegg m.m.
- Rammesetteren; vedtar planer, bestemmer åpningstider, gir tilskudd, fordeler skjenkeløyve, tar stilling til bruk / vern m.m.
- Utviklingspartneren; deltar med økonomiske, administrative og kompetanseressurser i nye prosjekter og infrastruktur
- Vertskapet; som legger til rette for offentlige toaletter, parkeringsplasser, informasjon og skilting m.m.

Kommunen peker også på noen utfordringer knyttet til kommunalt eierskap i selskaper. Eksempelvis eier kommunen 40 prosent av Aurland Ressurs AS, som igjen eier Flåm Utvikling og Fretheim Hotell, dermed konkurrerer kommunen med næringslivet. Det samme gjør seg gjeldende når det gjelder Aurland Næringsutvikling, hvor kommunen eier 70 prosent. Selskapet gir råd til næringslivet og er sekretærer for næringsfondet, som får midlene sine fra den største aktøren i kraftproduksjonen.

Som tidligere nevnt får det kommunale næringsfondet i Aurland kommune årlig tilført midler fra konsesjonsavgiften fra E-CO Vannkraft sine kraftverk i kommunen. Næringsfondet har som formål å styrke næringsutvikling og bosetting, og kan brukes til både ny næringsvirksomhet og videreutvikling av eksisterende. Men også stedsutviklingstiltak og ulike fellestiltak er søknadsberettiget.

Regionalt Næringsfond Aurland - Vik - Voss (RNF) er et virkemiddel som forvaltes av Samarbeidsrådet Aurland - Vik - Voss (SAVV). Samarbeidsrådet skal styrke næringslivet i regionen Aurland, Vik, Voss, med hovedvekt på landbruk og reiseliv, men også samferdsel og kultur er prioriterte områder.

Det er gjennomført en rekke stedsutviklingsprosjekter. Eksempler er

- Bergteken, et prosjekt for økt tilflytting og bolyst i 2014-2015
- Prosjekt Visjon Vangen
- Benkene på Vangen, et stedsutviklingsprosjekt

Det er knapp tilgang til boliger i Aurland. Sammen med forventninger om økning i befolkningen, og da særlig blant eldre, gjør dette at kommunen nå legger til rette for arealer for utbygging, og har vilje om til en viss fleksibilitet med tanke på utbygging. De siste ti årene, fra 2007 til og med 2016, ble det årlig bygget 3,9 nye boliger per 1000 innbyggere i Aurland. For Norge er tilsvarende tall denne perioden 4,7 nye boliger per innbygger.

4.3.5 Oppsummering

Den høye attraktiviteten til Aurland de siste årene er en sum av økt bostedsattraktivitet og økt næringsattraktivitet. Kommunen har en lang reiselivshistorie, som gjennom tidene har gitt høye besøkstall og gode resultater, ikke minst for handelsnæringen. Det er god grunn til å anta at verdensarvstatusen fra 2005 har styrket områdets attraktivitet. Verdensarvstatus i seg selv er ingen garanti for vekst; 80 % av verdensarvstedene opplever ingen vekst som følge av den nye statusen. Men på steder hvor man har vært

bevisst å utnytte mulighetene, har verdensarvstatusen gitt resultater. De som greier å få noe ut av statusen, kjennetegnes av gode lokale og regionale planer som legger til grunn en positiv utnyttelse av verdensarvstatusen, god markedsføring og god organisering. Felles er også at det tar noe tid, gjerne fra 10 år og oppover, før man ser lokal effekt på attraktiviteten. Dette ser vi også igjen i det lokale arbeidet i Aurland. Etableringen av regionalparken (Nærøyfjorden Verdsarvpark) er nettopp et slikt tiltak som både skal styrke den lokale bevisstheten og identitetsfølelsen, og gjøre områdets natur- og kulturverdier tilgjengelig for bærekraftig verdiskaping. Dette har også kommunen utnyttet i sin planlegging, og i sine prosjekter og tiltak for stedsutvikling. Det kan synes som man lokalt har greid å fange opp og utnytte potensialet på en god måte. Dermed kan man selvsagt si at dette er ytre faktorer som kommunen ikke har rådd over. Men det er rimelig å forklare den økte attraktiviteten med at kommunen har forstått mulighetene, og lagt til rette for å kunne utnytte dem, og bruker de enestående natur- og kulturverdiene i området som grunnlag for stedsutvikling og markedsføring. Dette ser vi også på hvordan de bruker virkemidler fra kraftfond til å stimulerer nyskaping i og videreutvikling av næringslivet.

4.3.6 Framtid og utfordringer

Diskusjonene om reiselivets muligheter og trusler er sterke. Det er åpenbart at kommunen må være seg bevisst at man ikke tærer så sterkt på natur- og kulturgrunnlaget at man ikke lenger har noe å selge. Reiselivet i området er i dag særlig preget av masse-turisme fra Flåmsbanen og fra cruisetrafikken. Turistene kommer i et så stort antall at det er store utfordringer reint fysisk knyttet til å kunne ta imot så mange mennesker på så kort tid på så liten plass, i tillegg kommer miljøbelastningene knyttet til utslipp ved transport. Det å utvikle en mer bærekraftig turisme som reduserer belastningen på miljøet vil kanskje måtte innebære færre besøkende, men større verdiskaping per besøkende. Lengre oppholdstid og større fokus på opplevelser knyttet til det som nettopp er den unike verdiene i verdensarvområdet, vil også kunne fordele verdiskapingen på flere lokale aktører, noe som igjen vil øke legitimiteten til reiselivet blant lokalbefolkningen. Å lage strategier for dette vil være viktig for å kunne beholde sin posisjon som en av landets mest attraktive kommuner. For å kunne opprettholde høy bostedsattraktivitet er det også viktig at det blir lagt til rette for tilgjengelige og attraktive boliger og boligtomter for tilflyttere. Et søk på Finn 20. august 2018 viser 0 boliger til salgs i kommunen. Det haster derfor å få iverksatt tiltak som gjør at det i det hele tatt er mulig å flytte dit.

4.4 Bø i Telemark

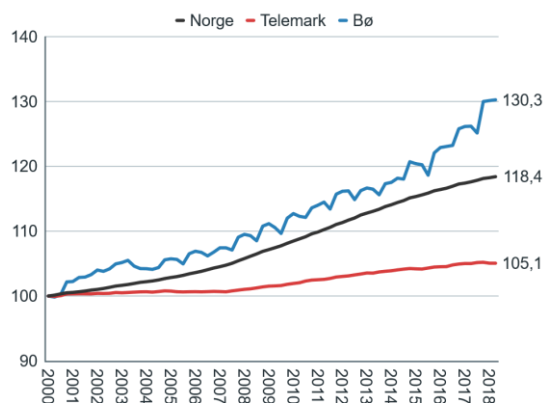
Bø hadde 6 466 innbyggere på slutten av 1. kvartal 2018. Bø er mer sentral enn de andre kommunene vi har studert i denne rapporten, men ligger utenfor de store arbeidsmarkedsregionene. Bø har også vært vertskap for en høyskole siden 1970, som nå er en del av Universitetet i Sørøst-Norge. Bø er også en stasjonsby langs Sørlandsbanen. Samtidig er Bø et regionalt handelssenter med en del turisme, spesielt knyttet til vannparken Sommarland.

Bø har hatt en vekst i folketallet på 30,3 prosent siden 2000. Bø har fødselsoverskudd, høyere nettoinnvandring enn gjennomsnittet og har i tillegg hatt betydelig innflytting fra andre kommuner i Norge. Nettoinnflyttingen har vært spesielt sterk de siste fire årene.

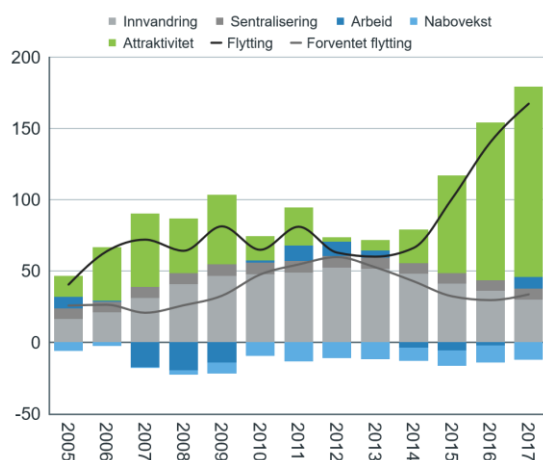
Når vi analyserer drivkreftene for denne nettoflyttingen, kan vi se at Bø har en sentralitet som tilsier noe høyere nettoinnflytting enn gjennomsnittet. Bø har altså bedre strukturelle betingelser for å få innflytting enn de andre to nye casene Aurland og Gamvik. I tillegg har Bø en relativt ung befolkning, noe som gir en positiv fødselsbalanse.

Den høye nettoflyttingen har ikke blitt drevet fram av arbeidsplassvekst. Arbeidsplassveksten i egen kommune har bidratt positivt i noen perioder, negativt i andre. Arbeidsplassveksten i nabokommunene har bidratt negativt. Fra Bø kan man pendle til Grenland, Notodden og nabokommuner som Sauherad, Nome og Seljord. I dette omlandet til Bø har arbeidsplassutviklingen vært svak.

Det er således ingen strukturelle årsaker til at Bø skulle ha denne høye innflyttingen. Bø har således hatt en svært høy bostedsattraktivitet. Dette gjelder spesielt i de tre siste årene. I denne perioden har Bø den høyeste bostedsattraktiviteten av alle kommunene i landet.

Figur 54: Folketallet, indeksert slik at nivået i 2000=100 i Bø, Telemark og Norge.

Figur 55: Drivkrefter for flytting i Bø, tre års glidende gjennomsnitt.

Arbeidsplassutviklingen i Bø har ikke vært spesielt sterk. Samlet antall arbeidsplasser har riktignok utviklet seg bedre enn landsgjennomsnittet, men det skyldes at antall offentlige arbeidsplasser har vokst mer enn ellers i landet. Antall arbeidsplasser i næringslivet har utviklet seg likt med landsgjennomsnittet siden 2000.

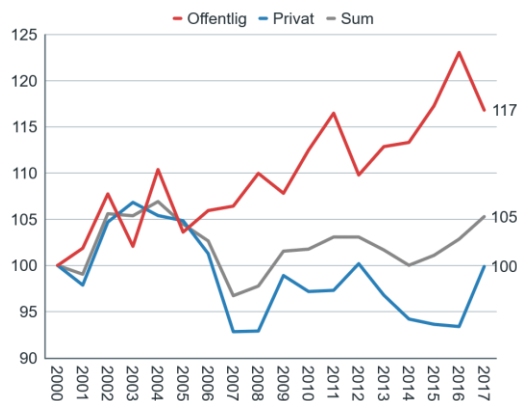
Når vi ser på drivkreftene for arbeidsplassvekst i næringslivet, kan vi se at bransjestrukturen i Bø verken har bidratt spesielt positivt eller negativt. Bø har forholdsvis stor andel av næringslivet i besøksnæringene. De siste to årene har befolkningsveksten bidratt positivt til næringsutviklingen.

Næringsattraktiviteten har gått i bølger. Bø har samlet sett positiv næringsattraktivitet i perioden 2011 til 2017 og har hatt en spesielt positiv utvikling det siste året.

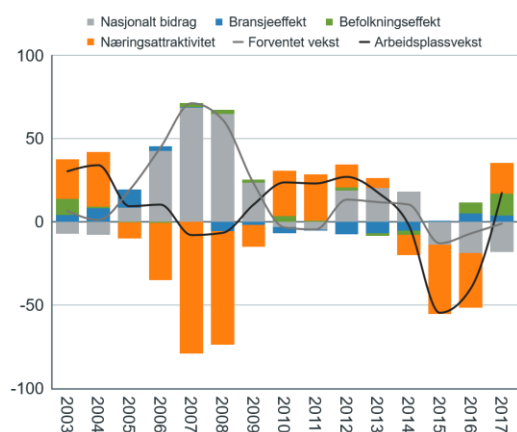
Den positive næringsattraktiviteten er pus-sig nok knyttet til industri. Bø har vært en utpreget besøkskommune og har tradisjonelt ikke hatt særlig mye industri. Det har imidlertid vokst opp noen framgangsrike industribedrifter innen trelast, verkstedindustri og stein som har fått et økende antall arbeidsplasser. Den enkeltbedriften som har hatt størst vekst i antall arbeidsplasser i Bø i denne perioden, har vært Systemblokk AS, en industribedrift som produserer betongelementer.

Arbeidsplassutviklingen i næringslivet ble sterkt negativt påvirket av at antall arbeidsplasser i bygg og anlegg ble redusert med 104 arbeidsplasser mellom 2011 og 2017. Denne nedgangen er antakelig ikke reell, men knyttet til diverse omorganiseringer og flytting av noen lokale bedrifter i byggebransjen. Næringsutviklingen og næringsattraktiviteten i Bø er derfor sannsynligvis bedre enn de statistiske analysene viser.

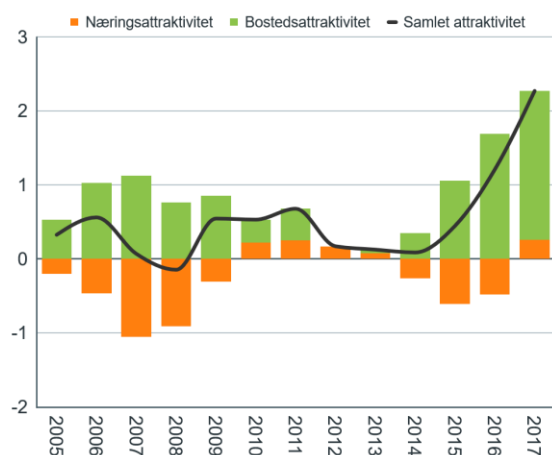
Som figuren til høyre viser, er den høye veksten i Bø knyttet mest til en skyhøy bostedsattraktivitet. Folk flytter til Bø i langt større grad enn arbeidsplassutviklingen tilsier.

Figur 56: Relativ indeks for utvikling av antall arbeidsplasser i privat og offentlig virksomhet.

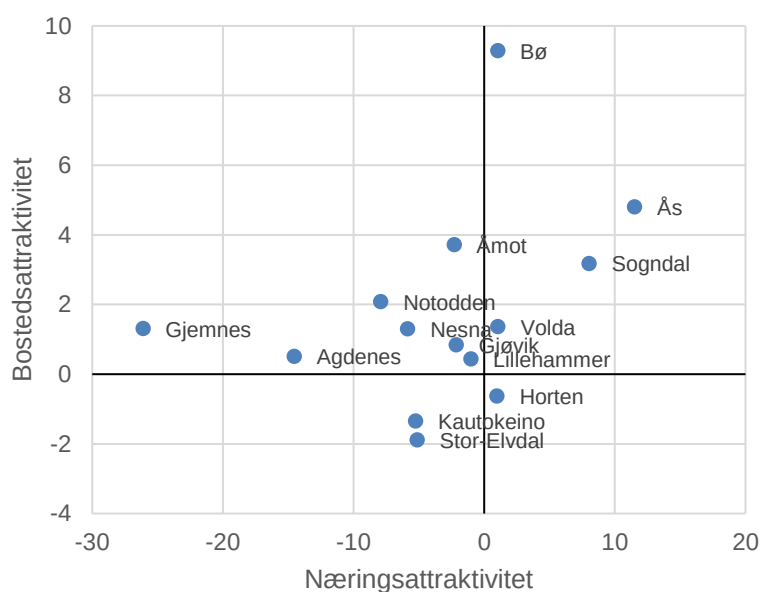
Figur 57: Drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet, tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 58: Samlet attraktivitet i Bø, enheten er antall standardavvik fra gjennomsnittet.

Hva kan være årsaken til den høye attraktiviteten i Bø?

Mange knytter den høye bostedsattraktiviteten til høgskolen (nå universitetet). Campus Bø setter et ganske sterkt preg på Bø, ettersom det er forholdsvis mange ansatte og studenter i forhold til folketallet. Det er også mange av studentene på campus Bø som faktisk bor i kommunen og forholdsvis få «fjernstudenter». Et relativt stort antall fastboende studenter driver dermed opp etterspørselen etter utesteder, kino og konserter, som gir et bedre tilbud til lokalbefolkningen. Bø er blant de ti kommunene i landet med høyest kulturtetthet, ifølge Norsk Kulturindeks, og har en høy kafelattefaktor (antall kaféer i forhold til folketallet). Men kan lokaliseringen av høgskole/universitet forklare den høye attraktiviteten alene? For å belyse dette kan vi se på attraktiviteten til de mest utpregede høgskole/universitetskommunene i Norge. Dette er også tidligere gjort i notatet *Hva betyr det for et sted å ha en høgskole? For befolkning, arbeidsplasser og kultur?* (Vareide og Nygaard 2015).

Figur 59: Nærings- og bostedsattraktivitet i kommuner hvor fagskoler, høgskoler eller universitet har størst andel av samlet sysselsetting.

De 14 kommunene i diagrammet er de kommunene som har høyest konsentrasjon av sysselsettingen i sektoren utdanning på fag- eller høgskolenivå utenom byene Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø. 11 av de 14 kommunene har positiv bostedsattraktivitet, men bare fem av de 14 kommunene har positiv næringsattraktivitet. Samlet sett er det Bø, Ås, Sogndal, Volda og Åmot som har en positiv samlet attraktivitet. Gjemnes, Agdenes, Kautokeino og Stor-Elvdal har negativ samlet attraktivitet. Kommunene Notodden, Nesna, Gjøvik og Lillehammer har omtrent nøytral samlet attraktivitet.

Det er ikke noen sterk tendens til at høgskolekommuner har systematisk bedre samlet attraktivitet enn kommuner som ikke har høgskoler. Det er derfor ikke noe som tyder på at det å ha en fagskole, høgskole eller avdeling av universitet i kommunen alene gir kommunen høy attraktivitet. Høgskolen kan likevel spille en rolle for kommunens attraktivitet. Noen steder kan ha høgskoler som bidrar til økt attraktivitet gjennom å være gode høgskoler der studentene trives spesielt godt eller høgskoler som interagerer og bidrar positivt til lokalsamfunnet. Dette kan igjen være et resultat av at kommunen er et

godt vertskap for høgskolen og utnytter mulighetene som en høgskole kan ha, for å skape et attraktivt lokalsamfunn.

4.4.1 Bø kommune som vertskap for universitetet

Bø kommunes satsing på å bli et skolested er ikke av ny dato. Det startet med etablering av en såkalt statsrealskole i 1923. Så fikk Bø et landsgymnas i 1954. Neste trinn ble opprettelsen av distriktshøgskolen i Bø i 1970. Senere har distriktshøgskolen blitt fusjonert inn i Høgskolen i Telemark, dernest Høgskolen i Sørøst-Norge og fra 2018 Universitetet i Sørøst-Norge.

Det er mange eksempler på at Bø kommune har vært svært aktiv i å utvikle campus Bø til et attraktivt studiested. I tidlig fase var Bø aktiv i å etablere boligtilbud til studentene. Disse boligtilbudene ble først spredt rundt omkring i kommunen, noe som kanskje ikke var helt vellykket, men som var typisk for planlegging på 70-tallet. Det ble også investert i studentbarnehage og studentkro, også disse litt utenfor sentrum, omtrent to kilometer fra selve høgskolen. Kommunen bygget ny studentbarnehage og ny studentkro i 2014, som ble leid ut på langsiktig kontrakt til høgskolen. De nye anleggene ligger på campusområdet. Det arbeides også med å bygge en ny kunnskapspark med studenthybler, kontorer og lokaler til Bø Hotell på campusområdet, men dette prosjektet er ikke i boks ennå. Bø kommune hadde en kampanje sommeren 2017 for å få studenter til å melde flytting til kommunen. Studenter som meldte flytting, fikk en el-sykkel. Kommunen antar selv at det førte til 70-80 ekstra innbyggere.

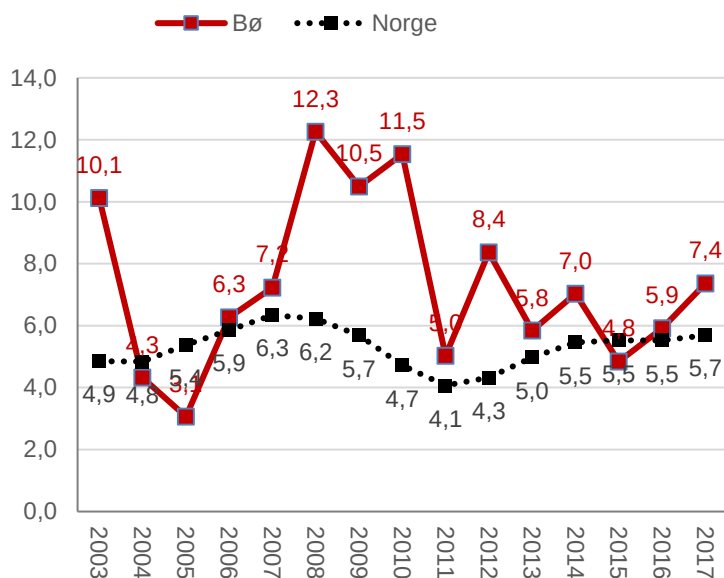
Det virker dermed som at Bø kommune har vært svært aktiv som pådriver og positivt vertskap for universitetet. Lokaliseringen av høgskolen i 1970 var en positiv hendelse som skapte muligheter, men kommunen synes å ha tatt en mer aktiv vertskapsrolle enn mange andre høgskolekommuner. Det å ha en høgskole skaper ikke automatisk attraktivitet, men det gir altså en mulighet for kommunen til å skape ekstra attraktivitet dersom de utnytter mulighetene.

4.4.2 Bø som reiselivsdestinasjon

Utviklingen av Bø som reiselivsdestinasjon startet først på 1980-tallet, med etableringen av Bø Sommarland i 1985. Før den tid var det lite turister i Bø om sommeren. Ifølge ordføreren pleide enkelte butikker å stenge i fellesferien før den tid fordi sentrum nærmest var folketomt i juli. Kommunen var svært aktiv i etableringen av Bø Sommarland og var med på eiersiden i oppstarten. Det ble også tegnet aksjer av næringsliv og lokalbefolkning. Sommarland ble altså skapt gjennom en mobilisering der både kommunen, næringslivet og befolkningen deltok. Sommarland drives nå på helt kommersiell basis med en internasjonal eier, men det er flere eksempler på at både kommune og befolkning slutter opp om driften. Sommarland har avtale med ungdomsskolen, der alle avgangselevne i 10. klasse får tilbud om sommerjobb. Skolen avslutter undervisningen to uker tidligere enn normalt, slik at elevene kan frigjøres til sommerjobben når Sommarland starter opp sesongen. I juni arrangeres det fire festivaler for henholdsvis fotball, håndball, korps og ski (rulleski). Disse festivalene drives av frivillige organisasjoner i kommunen og sluser tusenvis av besøkende til Sommarland og andre tilbud i skuldersesongen. I 2014 ble det også opprettet en klatrepark vis a vis Sommarland. Bø har etter hvert fått fire campingplasser som har ekspandert kraftig og som sysselsetter mange i sommermånedene. Den økte turismen har gitt sterk innsprøyting til omsetning i butikker, serveringssteder, frisører og liknende om sommeren.

4.4.3 Boligbygging

Bø kommune har en ekspansiv boligpolitikk. Politikerne ønsker at det skal være tilgjengelige tomter til alle typer boliger, både små og store leiligheter i sentrum og eneboliger utenfor sentrum. Det har også blitt bygget mange nye boliger i Bø, noe vi kan se av figuren under:

Figur 60: Antall nye boliger per 1000 innbygger i Bø og Norge, tre års glidende gjennomsnitt.

Med unntak av årene 2004, 2005 og 2015 har boligbyggingen per 1000 innbyggere i Bø vært over landsgjennomsnittet. I perioder har boligbyggingen vært dobbelt så høy som landsgjennomsnittet. Kommunen har altså hatt en ekspansiv politikk for tilrettelegging av areal til boligbygging. Det er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for at det blir høy boligbygging, noe som igjen er nødvendig for at det skal bli høy innflytting og befolkningsvekst. Bø har forholdsvis høye boligpriser i forhold til resten av Telemark. Det har gjort at mange entreprenører og investorer har bygget nye boliger for salg. Boligprisene har vært så høye at salgsprisen har overgått tomte- og byggekostnadene. Dermed har Bø fått høy boligbygging mens Telemark fylke har den laveste boligbyggingen av alle fylkene de siste ti årene. Tilbudet av boliger i Bø har vært stort og variert. Bø kommune har en proaktiv politikk overfor investorer som har hatt større boligprosjekt i kommunen. Det gjelder både eiendomsselskap som ønsker å bygge leilighetsbygg i sentrum og selskap som utvikler boligtomter.

4.4.4 Planlegging og sentrumsutvikling

Gjeldende samfunnsplan for Bø kommune ble vedtatt i 2013 (Bø kommune 2014). Den skiller seg ikke vesentlig fra andre samfunnsplaner. Målsettingen for folketallsutviklingen er relativt beskjeden: at befolkningsveksten skal være på høyde med landsgjennomsnittet. Befolkningsutviklingen har vært langt bedre enn målsettingen.

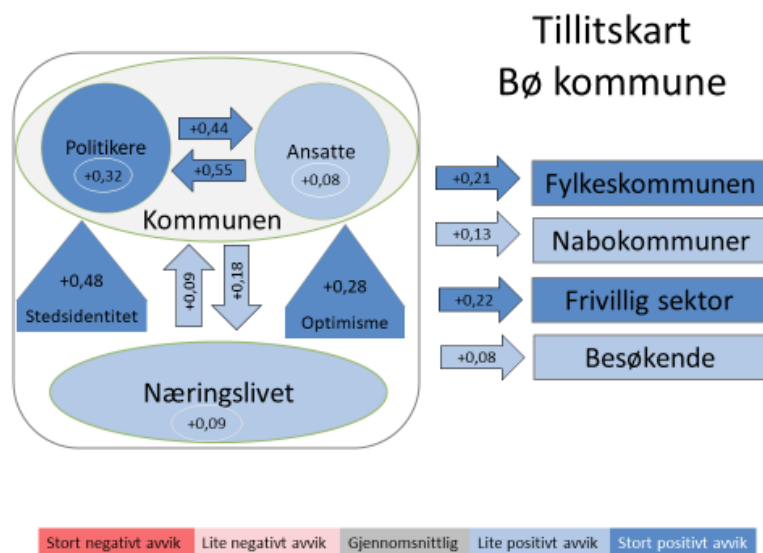
Bø kommune har imidlertid vært aktive i gjennomføringsfasen, blant annet gjennom prosjektet Bygdepakke Bø. Dette prosjektet handler mye om miljø og transport og skal tilrettelegge for økt sykkelbruk og fortetting av sentrum, men har også som mål å skape attraktivitet for bosetting og næringsliv. Prosjektet fikk nylig tilsagn om forskningsmidler

fra det regionale forskningsfondet, Oslofjordfondet. Nåløyet for å få slike forskningsmidler er trangt, og vitner om at det faglige nivået er høyt. I regi av denne byggdepakken har det blitt gjennomført mange synlige prosjekt i sentrum, blant annet en opprustning av et friluftsområde i sentrum (Evjudalen) og en stor opprustning av en av hovedgatene i sentrum (Stasjonsvegen). I forbindelse med opprustningen tok kommunen kontakt med alle gårdeiere i denne gata, for å få til en samordning mellom opprustningen av gata som skulle skje i kommunal regi og opprustning av de private områdene. Dette førte til at alle gårdeierne rustet opp sine private områder og bygg samtidig med at selve gata ble ombyggt. Dette er igjen et eksempel på godt samarbeid mellom kommunen og næringslivet.

4.4.5 Tillit

Telemarksforskning har i de siste årene utviklet en metode for å måle tillitsnivået i kommuner. Bakgrunnen er en hypotese om at tillitsnivået i en kommune er viktig for å mobilisere til felles innsats blant de viktigste utviklingsaktørene, for eksempel for å skape en attraktiv kommune.

For Bø kommune ble det gjennomført en tillitsmåling på slutten av 2017 (Vareide 2018b). Tillitsmålingen er en spørreundersøkelse som blir rettet mot kommunens politikere, ansatte og næringslivsledere. Spørsmålene er utformet for å måle de tre gruppenes tillit seg imellom og til hverandre. I tillegg måles tilliten som de tre gruppene har til andre aktører. Det er også spørsmål som skal måle stedsidentitet og optimisme i kommunen. Det er publisert en rekke tillitsmålinger, så langt for til sammen 23 kommuner, som kan leses for de som ønsker å sette seg inn i målingene mer detaljert.

Figur 61: Resultat fra tillitsmåling i Bø kommune, tallene og fargene viser hvordan tillitsnivået i Bø avviker fra gjennomsnittet fra alle tillitsmålinger.

Vi skal bare vise en oversiktsfigur fra tillitsmålingen fra Bø kommune hvor vi ser hvordan tillitsnivået i Bø avviker fra gjennomsnitt av målinger i andre kommuner. Bø kjennetegnes av at alle tillitsdimensjonene er sterkere enn gjennomsnittet. Bø er altså en kommune som er kjennetegnet av høy grad av tillit mellom de viktigste aktørene for utvikling i kommunen. Samtidig har Bø en høy grad av stolthet, sterk stedsidentitet og høy optimisme.

4.4.6 Oppsummering

Den sterke veksten i Bø i perioden 2011-2017 synes ikke å ha en bestemt årsak i form av én hendelse, men er mer et resultat av flere ulike positive utviklingstrekk som har virket gjensidig forsterkende. Vi kan finne slike hendelser hvis vi går tilbake i tid, som etableringen av distriktshøgskolen i 1970 og Bø Sommarland i 1985, men disse viktige etableringene var ikke helt tilfeldige. Kommunen var sterkt delaktig, særlig i Sommarland-etableringen.

Veksten de siste 20 årene har vært mest drevet fram av bostedsattraktiviteten. Høy innflytting har gitt økt etterspørsel etter boliger, som igjen har drevet opp boligprisene. De relativt høye boligprisene har så gitt økt boligbygging. Ettersom Bø har fått omdømme som vekstkommune, har det blitt etablert nye bedrifter innenfor handel og service. Omdømmet som vekstkommune forsterker også bostedsattraktiviteten. Dermed har utviklingen i Bø kommet inn i en positiv spiral. Som nevnt har også Bø svært gode tillitsforhold internt i kommunen. Det er naturlig å tenke seg at den positive utviklingen som kommunen har hatt gjennom mange år, har gjort det lettere å skape denne høye tilliten.

Det er mange eksempler på at kommunen har tatt en aktiv rolle i den vekstprosessen som har vært. Kommunen har vært aktiv i sin vertskapsrolle for høgskolen, i sin sentrumsutvikling og bostedspolitik. Kommunen var helt sentral i etableringen av Sommarland i 1985, som var startskuddet for Bøs utvikling som turistkommune.

4.4.7 Framtid og utfordringer

Bø framstår som en robust kommune i dag. Befolkningen er relativt ung og velutdannet. Næringslivet er variert bransjemessig og derfor lite sårbart. Boligmassen er ny og attraktiv. Det er derfor sannsynlig at Bø vil fortsette å ha vekst i folketallet, selv om det skal mye til for å opprettholde den svært sterke veksten fra de fire siste årene.

Bø har besluttet å slå seg sammen med nabokommunen Sauherad til den nye kommunen Midt-Telemark fra 2020. Bø er en kompakt kommune med et veldefinert senter. Sauherad er en mer utstrakt kommune delt opp i flere småsentra og har vært preget av intern konkurranse og splittelse mellom disse småsentrene (jf. Tillitsmåling i Midt-Telemark). Det blir spennende å se om den nye kommunen vil fungere like godt.

5 Oppsummering og konklusjoner

Hva kjennetegner en suksessrik distriktskommune? I denne rapporten har vi sett på 18 distriktskommuner som enten er eller har vært suksessrike i den forstand at de har oppnådd sterkere vekst i næringsliv og befolkning enn forventet ut fra deres betingelser.

Attraktivitet og tilfeldigheter

For å bli blant de mest attraktive kommunene i landet for næringsliv, synes det som en kommune trenger litt flaks, i form av en ny, større bedriftsetablering, at en hjørnesteinsbedrift har vind i seilene og sterk vekst eller at kommunen av en eller annen grunn blir interessant for en ekstern investor. Dess kortere tidsperiode vi ser på, dess større betydning vil slike tilfeldige og heldige hendelser få. I noen slike tilfeller er det vanskelig å se at kommunen har bidratt til den høye næringsattraktiviteten, i andre tilfeller kan bidrag fra den lokale utviklingspolitikken spores.

Siden flaks er en viktig komponent for å bli identifisert som en attraktiv næringskommune, vil det helt sikkert være kommuner som «gjør alt rett», men som likevel ikke får resultater i form av arbeidsplassvekst. En slik kommune kan til og med ha uflaks, i form av en uventet konkurs eller nedleggelse av en nøkkelbedrift, som gjør at kommunen framstår som lite attraktiv for næringsliv. Træna er et eksempel på en kommune som ut fra de statistiske analysene har hatt lav attraktivitet for både næringsliv og bosetting de siste sju årene, men som tilsynelatende har arbeidet godt og aktivt med samfunnsutvikling. Samfunnsutviklingsarbeidet ble evaluert av Oxford Research og fikk svært godt skussmål og Træna kommune mottok KMDs innovasjonspris i 2018.

Det betyr ikke at kommunens innsats for samfunns- og næringsutvikling ikke betyr noe, men det viser at utviklingen i arbeidsplasser i kommunene også blir påvirket av tilfeldige hendelser. Vi kan derfor ikke automatisk bruke en god statistisk utvikling i en kommune som et bevis for at kommunen har vært dyktige, eller svak statistikk som bevis på at kommunen har gjort et dårlig arbeid. Det betyr også at godt attraktivitetsarbeid først og fremst har betydning for utviklingen på lengre sikt, 10 år eller mer. For kortere perioder vil tilfeldighetene ofte overskygge målrettet innsats når vi måler arbeidsplass- eller befolkningsvekst.

Beredskap for flaks

Selv om tilfeldige hendelser og flaks har stor betydning for næringsattraktiviteten, vil en kunne tenke seg at kommunene er forskjellige med hensyn til hvordan de reagerer når det oppstår en anledning til vekst. Noen kommuner griper mulighetene raskt og utnytter flaksen, mens andre reagerer sent eller kanskje ikke i det hele tatt. Kanskje bør kommunene ha en «beredskap for flaks»? En plan for hvordan de reagerer hvis det plutselig står en større nyetablering, en investor eller enn annen mulighet for å skape vekst. Kommuner kan berede grunnen for å utnytte positive hendelser gjennom å ha gode arealplaner, raske beslutningslinjer og en aktiv og årvåken oppmerksomhet på muligheter som byr seg.

Utvikling av det næringslivet kommunen faktisk har

En lokal næringspolitikk som bare fokuserer på å lande store eksterne nyetableringer og trekke til seg eksterne investeringer, ofte kalt akkvisisjonsstrategi, er risikabel. Det er få kommuner som lykkes. Mange kommuner vil arbeide mye og bruke mange penger uten at den store nye investeringen dukker opp. De få som lykkes med denne strategien, får stor oppmerksomhet, mens de fleste kommuner med samme strategi og innsats mislykkes i det stille. Når vi plukker ut case basert på oppsiktsvekkende sterk vekst i næringslivet, vil det oftere være slike heldige kommuner som trekkes fram.

Hvis en kommune skal ha en næringsstrategi som ikke betinger flaks, må de konsentrere seg om de bedriftene som faktisk driver næringsvirksomhet i kommunen, det vil se de som er der fra før. Når vi ser på statistikken over arbeidsplassutvikling i kommunene, er det endringer i de eksisterende bedriftene som betyr klart mest. Det er sjelden at nyetableringer bidrar vesentlig. Oppgaven blir da å forsøke å tilrettelegge og stimulere til at det eksisterende næringslivet skal vokse. Det betinger en god dialog mellom kommune og næringsliv og at det er gode tillitsforhold mellom kommune og næringsliv. Veksten blir da sjelden så sterk at kommunen kommer på ulike ti på topp-rangeringer for næringslivsvekst, men i det minste litt bedre enn den ellers ville vært.

Næringsmessig sårbarhet

Mange distriktskommuner har en stor næringsmessig sårbarhet. Sårbarheten ligger i at næringslivet i kommunen er konsentrert til en eller få bransjer. Samtidig har mange distriktskommuner én eller et fåtall bedrifter som er dominerende hjørnesteinsbedrifter. Det gjør at risikoen for brå fall i antall arbeidsplasser blir stor. Gjennomgangen av plan-dokumenter viser at mange av disse distriktskommunene er klar over dette og ønsker en diversifisering av næringslivet. Problemet er at det er svært vanskelig å kombinere arbeidsplassvekst og diversifisering av næringslivet. Når næringslivet i slike kommuner er konsentrert til en bransje, vil veksten i stor grad være avhengig av at det blir vekst i hjørnesteinsnæringen. Vokser hjørnesteinsnæringen eller hjørnesteinsbedriften, blir næringslivet enda mer spesialisert og sårbarheten øker. De fleste suksessrike distriktskommunene får derfor økt sin sårbarhet hvis de er sårbare i utgangspunktet.

Bostedsattraktivitet

Bostedsattraktiviteten synes å være langt mindre påvirket av tilfeldige hendelser enn næringsattraktiviteten. Det virker derfor som om kommunen har en mer direkte rolle i å utvikle bostedsattraktivitet enn i å skape næringsattraktivitet. Ser vi rent statistisk på det, kan det virke som om bostedsattraktiviteten er langt viktigere for befolkningsutviklingen enn næringsattraktiviteten, men for distriktskommuner er dette nok bare tilsynelatende. Sentrale kommuner som ligger innenfor kort pendlingsavstand til store arbeidsmarkeder kan skape stor pendlingsbasert innflytting, blant annet gjennom å sørge for å tilrettelegge attraktive tomtearealer og ha høy boligbygging. For distriktskommuner med lang vei til alternative arbeidsmarkeder vil det i de fleste tilfeller ikke være bærekraftig å skape vekst kun gjennom bostedsattraktivitet. Det vil i så fall føre til at sysselsettingsandelen i befolkningen blir stadig lavere, med de sosiale ulempene det har. Distriktskommuner er og blir avhengig av arbeidsplassutviklingen. Hemsedal er et sjeldent unntak fra denne regelen, gjennom å ha kombinert svært høy bostedsattraktivitet med lav næringsattraktivitet. Når arbeidsplassutviklingen er positiv, blir det svært viktig at også bostedsattraktiviteten er til stede. Uten bostedsattraktivitet vil et ekspanderende næringsliv få vanskeligheter med å rekruttere nye ansatte. Da vil en kunne risikere at veksten i arbeidsplasser tas av innleid personell eller korttidsansatte som ikke engang blir registrert som innbyggere. På et attraktivt bosted vil næringsvekst føre til

innflytting, i beste fall av barnerike familier. Høy bostedsattraktivitet blir dermed en nødvendig betingelse for at arbeidsplassvekst skal gi en samfunnsmessig gevinst for kommunen.

Samspill mellom bostedsattraktivitet og næringsattraktivitet

Det er derfor ikke fruktbart å spørre seg hva som er viktigst: næringsattraktivitet eller bostedsattraktivitet. Det er den positive vekselvirkningen mellom arbeidsplassvekst og innflytting – næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet – som gir vekst utover korte perioder. Det ideelle er å skape denne vekselvirkningen slik at kommunen kommer inn i en positiv spiral. Som vi var inne på i forrige avsnitt: Når en kommune har arbeidsplassvekst, blir bostedsattraktiviteten svært viktig for å høste gevinster av denne arbeidsplassveksten i form av nye innbyggere. I perioder hvor det allerede er arbeidsplassvekst i næringslivet, blir det viktigst å sørge for bostedsattraktivitet. I perioder uten arbeidsplassvekst i næringslivet, blir det avgjørende å forsøke å skape arbeidsplassvekst. Da er mulighetene til å trekke til seg nye innflyttere små, og eventuelle innflyttere vil ha få muligheter for arbeid. For en kommune i en slik posisjon vil næringsattraktiviteten bli mest viktig. Det kan virke som om det er best å satse på den attraktivitetsdimensjonen som er svakest, i motsetning til godfot-teorien: å satse på det en er best til. Attraktivitetsarbeid er imidlertid et langsiktig arbeid. Kommuner kan dermed ikke utvikle attraktivitet i rykk og napp. Dermed må kommunene arbeide langsiktig med både nærings- og bostedsattraktivitet, om enn med litt ulik intensitet i ulike perioder.

Positive spiraler og boligbygging

Distriktskommuner som har hatt høyest vekst og attraktivitet har hatt denne vekselvirkningen mellom høy næringsattraktivitet og høy bostedsattraktivitet. I kommuner som oppnår stabil vekst over en periode, vil også optimismen og troen på framtidig vekst bli sterkere. Det gir igjen høyere investeringslyst, både i næringslivet og blant innbyggere. Det gir igjen høyere boligbygging, noe som forsterker veksten. I mange distriktskommuner er lav boligbygging et problem. Med lav boligbygging vil det kunne være vanskelig for potensielle innflyttere å finne bolig. Lav boligbygging gjør også at boligmassen gradvis blir eldre og mindre attraktiv. Lav boligbygging henger sammen med at boligprisene i mange distriktskommuner er svært lave, vesentlig lavere enn byggekostnadene. Et viktig betingelse for at en distriktskommune skal komme inn i en varig positiv spiral, er at den høye bostedsattraktiviteten etter hvert også gir høyere boligpriser. Når boligprisene kommer opp på et nivå som dekker byggekostnadene, vil det bli interessant for entreprenører og investorer å bygge nye boliger for salg. I flere av de suksessrike distriktskommunene er det et stort tilbud av nye boliger, som Hitra, Frøya, Vikna, Bø og Lyngdal. I andre av de suksessrike distriktskommunene, som Gamvik, Træna og Flå, har det blitt bygget svært få nye boliger. I disse kommunene, med høy attraktivitet og lav boligbygging, har det vært flere innbyggere i kommunen tidligere. Dermed har beholdningen av boliger vært stor nok til å huse mange nye innflyttere. Men skal innflyttingen og befolkningsveksten bli varig, må det etter hvert bygges nye boliger.

Attraktivitet er ikke bare et nullsumspill

Det er ikke enkelt å skape denne positive spiralen når kommunen først har kommet i en situasjon med befolkningsnedgang, særlig ikke for distriktskommunene som har de strukturelle ulempene som vi har beskrevet i kapittel 2. Å være attraktiv dreier seg om å være mer attraktiv enn andre kommuner. Når alle kommunene forsøker å bli attraktive, sier det seg selv at ikke alle vil lykkes. Men attraktivitetskonkurransen i norske kommuner er likevel ikke bare et nullsumspill der noen lykkes på bekostning av andre. Dersom kommunene blir mer attraktive for næringsliv, vil det påvirke den samlede økonomiske

veksten i landet positivt. Noen kommuner har vært attraktive for utlendinger. Vi så at Gamvik kommunes bostedsattraktivitet i sin helhet er rettet mot utlendinger, samtidig som næringsattraktiviteten har gitt vekst i fiskeprodukter som hovedsakelig går til eksport. Hvis norske kommuner blir flinkere til å skape sterkere lokal attraktivitet for bosetting og næringsliv, vil det føre til mer vekst i hele Norge. For kommuner som grenser til hverandre, vil høy næringsattraktivitet i den ene kommunen føre til høyere innflytting i den andre, som vi viste i kapittel 2 om nabovekst. Dette er et argument for å samarbeide med nabokommuner om næringsutvikling.

Kommunen kan ikke skape attraktivitet helt alene

Gjennomgangen av de attraktive kommunene viser at det sjelden eller aldri er kommunen alene som har skapt attraktiviteten. Attraktivitet skapes gjennom et samspill mellom alle aktører i lokalsamfunnet. Kommunen, næringslivet og frivillig sektor er kanskje de viktigste aktørene i denne sammenhengen. For å skape nok kraft i utviklingsarbeidet må disse aktørene spille på lag og trekke i samme retning. Hvis det er bare kommunen som forsøker å endre kvalitetene i samfunnet for skape attraktivitet, blir det rett og slett ikke kraft nok. Men når næringsliv og frivillig sektor mobiliseres, blir det nok kraft til å skape de endringene som skal til.

Kommunens evne til å mobilisere er viktigere enn å ha de beste planene

Det faktum at det er nødvendig å mobilisere hele lokalsamfunnet i attraktivitetsarbeidet, gir også noen konsekvenser for hvordan utviklingsarbeidet til kommunen bør legges opp. Det blir nødvendig å ha åpne prosesser som engasjerer og mobiliserer næringsliv og befolkning til innsats. En innadventt kommune vil ha små muligheter til å skape endringer, selv om alle planer er utarbeidet med stor faglig dyktighet. Dette gjelder kanskje i større grad i distriktskommuner enn i sentrale kommuner. I sentrale kommuner dreier det seg om ofte om å regulere veksten som er forventet å komme. Da er gode reguleringsplaner viktig. I mange distriktskommuner er utfordringen å unngå nedgang og skape ny aktivitet. Da er utfordringen å mobilisere alle gode krefter i samfunnet til innsats.

For å kunne mobilisere må det være tillit

Skal kommunen lykkes i å mobilisere næringsliv, frivillig sektor og andre aktører i lokalsamfunnet, blir det avgjørende at kommunen har tillit. Tillit på stedsnivå har mange dimensjoner. Det dreier seg om politikernes tillit til hverandre, slik at de kan samle seg om en langsiktig utviklingsstrategi. Det dreier seg også om tillit mellom politikere og ansatte i kommunen. Kanskje enda viktigere er at kommunen har tillit i næringsliv og befolkning. Tillit mellom ulike deler av kommunen er også viktig. I mange distriktskommuner er det motsetninger mellom ulike bygder i kommunen, noe som tapper utviklingsarbeid for energi og retning. Vi har sett at Bø kommune, hvor kommunen synes å ha spilt en viktig rolle for å skape den høye attraktiviteten, har svært gode tillitsforhold i kommunen. Vi har ikke målt de andre suksessrike distriktskommunene, men kanskje er det et fellestrekk at attraktive kommuner har gode tillitsforhold.

Aksept av vekstens pris

Høy attraktivitet og sterk vekst har også sin pris. Det må som oftest bygges mange nye boliger. Næringslivet legger beslag på større områder. I Flå er det planer om å bygge flere tusen nye hytter. Høy innflytting betyr som oftest innflytting av folk som ikke har sine røtter i kommunen, ofte også innvandrere fra andre land. Det skaper kulturelle

endringer som kanskje ikke alle ønsker velkommen. I Hemsedal er ikke alle like fornøyde med de tilreisendes festligheter. I Bø er enkelte bekymret fordi skolebarna ikke lenger snakker Bø-dialekt etter all innflytting fra andre steder. I Sogndal, en annen suksessrik distriktskommune, er det dannet en protestgruppe mot planlagte høyblokker. Mange distriktskommuner har satset på ulike «heimatt»-prosjekt som har til hensikt å sluse hjem ungdom som har flyttet ut. Få har lyktes med slike prosjekt. De fleste distriktskommunene som har lyktes med å skape befolkningsvekst, har i stedet hatt mye innvandring. I Gamvik har dette vært en villet og bevisst satsing i mer enn 20 år, og nesten 30 prosent av dagens befolkning er innvandrere. Kommuner har antakelig ulik toleranse for endringer. Kommuner med en høy aksept for forandringer vil sannsynligvis ha en fordel når det gjelder å skape attraktivitet. I kommuner hvor befolkningen i liten grad aksepterer forandringer, vil det være vanskeligere. Hvis det generelle tillitsnivået er godt, vil sannsynligvis også slike forandringer lettere bli akseptert.

Det handler fremdeles om utviklingskulturen

Hovedkonklusjonen fra suksessrike distriktskommuner i 2012 er at den stedlige kulturen i kommunen er avgjørende for å skape attraktivitet. Det handlet ikke om å satse på de rette næringene, gjennomføre en bestemt type tiltak, ha gode planer eller organisere utviklingsarbeidet på en spesiell måte. Det handlet om å ha en kultur hvor en «grep mulighetene», muligheter i form av en framgangsrik bedrift som skapte mange nye arbeidsplasser, en investor med interesse for kommunen, ildsjeler i kommunen med nye idéer og gjennomføringskraft eller annet.

Nå, seks år etter den forrige studien, er det fremdeles utviklingskulturen i kommunen som ser ut til å være nøkkelen til å skape attraktivitet. Vi ser at det gjelder å ha en utviklingskultur der kommunen må gripe muligheter som oppstår. Det gjelder også å ha en utviklingskultur som involverer og mobiliserer hele samfunnet. Det gjelder å ha en kommune som har tillit og som skaper tillit.

Mange veier til attraktivitet, men noe er felles

Historiene om de attraktive kommunene er forskjellige. De attraktive kommunene har blitt attraktive på ulike måter. Det var et klart trekk i studien av attraktive distriktskommuner i 2012, og det er like klart i denne studien.

Vi drister oss likevel til å lage en liste over generelle punkter for å skape en attraktiv kommune:

- Kommunen kan ikke skape attraktivitet alene. Attraktivitet skapes i samspill mellom kommune, næringsliv, frivillig sektor og andre.
- Attraktivitetsforbedring krever stor innsats og tar lang tid. Det gjør at skippertak ikke fungerer. Kommunen må ha fokus på attraktivitet kontinuerlig over lang tid sammen med resten av samfunnet.
- Godt samspill mellom kommunen og de andre viktige samfunnsaktørene krever høy tillit. Kommunen har ansvar for å skape denne tilliten gjennom åpenhet og god dialog.
- Kommunen må ha evne til å reagere raskt og utnytte positive muligheter i næringslivet (ha beredskap for flaks),
- men bør som hovedstrategi arbeide langsiktig for å stimulere til vekst i det næringslivet de har i dag. Veksten i næringslivet kommer i de bransjene og i den typen næringsliv som kommunen har forutsetninger for og derfor stort sett i de bransjene som er der fra før. Det er lite fruktbart å ønske seg en annen næringsstruktur enn det en har.

- Kommunene må sikre seg at mangelfulle arealplaner og byggesaksbehandling ikke stopper investeringer i næringslivet eller boligbygging. Dette inngår også i å ha beredskap for flaks. Det må bygges nye boliger i kommunen for at ikke boligmassen gradvis forringes.

Lykke til!

6 Dokumentasjon fra de øvrige suksessrike distriktskommunene

I dette kapitlet gir vi en beskrivelse av utviklingen i de suksessrike distriktskommunene fra studien i 2012 som ikke er omtalt i kapittel 3.

6.1 Hitra

Hitra er nabokommunen til Frøya, og utviklingen har svært mange likhetstrekk med utviklingen i Frøya. Hitra har, i likhet med Frøya, hatt en sterk vekst i antall arbeidsplasser.

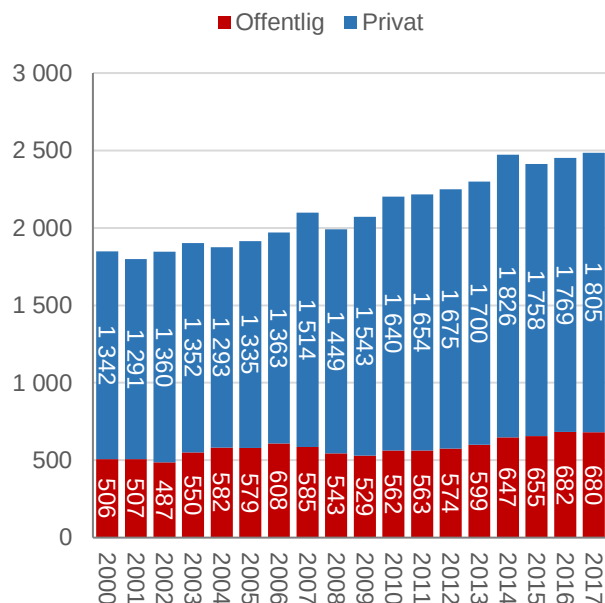
Antall arbeidsplasser i næringslivet i Hitra har økt fra 1 654 på slutten av 2011 til 1 805 i 2017. Det er i en periode hvor det ikke har vært vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i Norge.

Hitra har en næringsstruktur med mange arbeidsplasser i fiske og havbruk og næringsmiddelindustri. Dette er ikke bransjer som har hatt særlig sterk vekst i antall arbeidsplasser i Norge i denne perioden, selv om verdiskapingen i kroner har økt ganske mye de tre siste årene. Arbeidsplassveksten har vært langt over forventet.

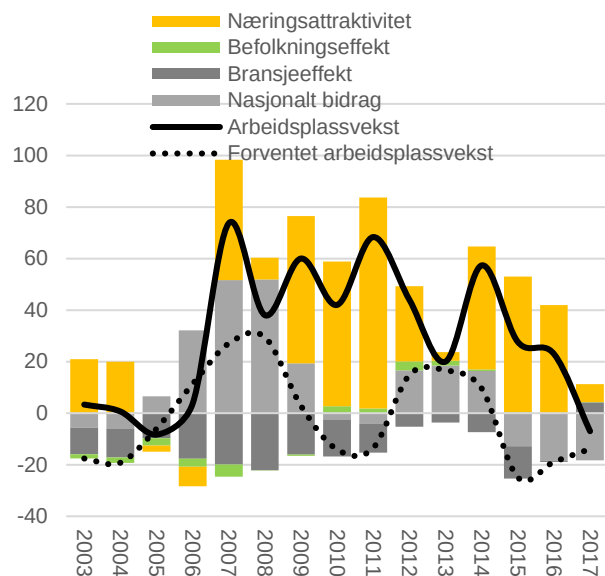
Hitra har hatt sterkest vekst i bransjer som bygg og anlegg, fiske og havbruk og utleie av arbeidskraft.

Hitra har noe mindre spesialisert bransjestruktur enn Frøya, og har i noe mindre grad blitt mer spesialisert de siste årene.

Hitra har også hatt avtakende vekst i næringslivet de siste tre årene.

Figur 62: Antall arbeidsplasser i Hitra.

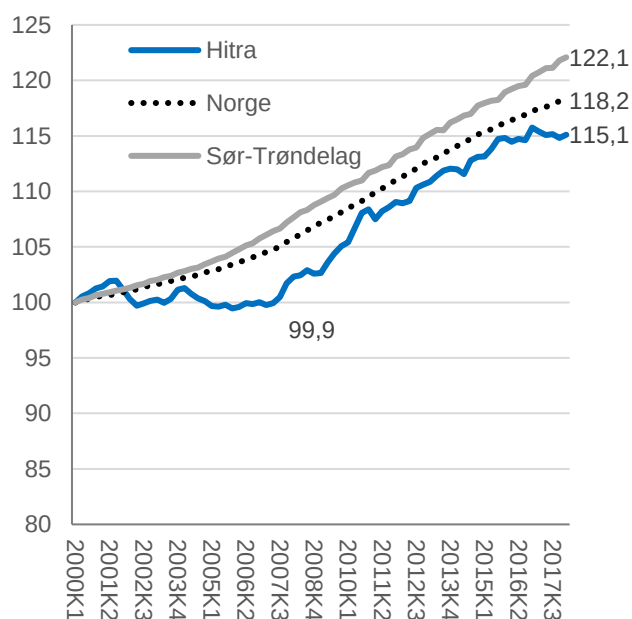
Figur 63: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Hitra. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

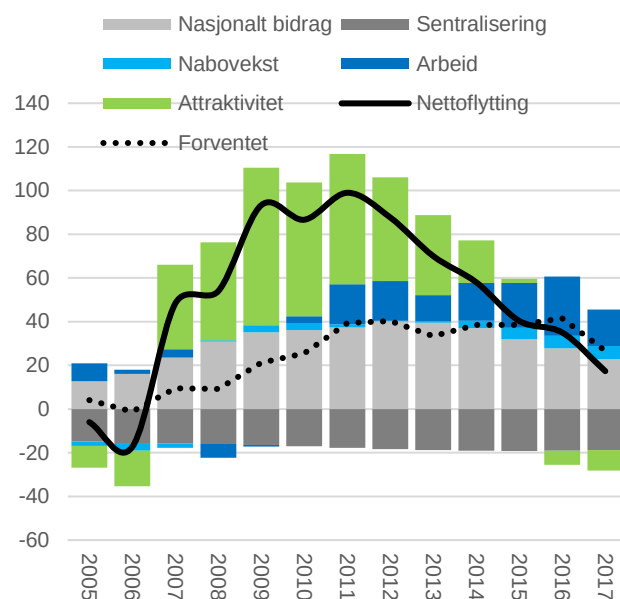
Hitra hadde nedgang i folketallet mellom 2000 og 2007. Da startet en periode med vekst i folketallet som har varte fram til 2016. Det siste året har folketallet gått litt ned.

I den nederste figuren kan vi se at Hitra med sin beliggenhet forventes å ha lavere nettoflytting enn gjennomsnittet i Norge, i likhet med de aller fleste distriktskommunene. En sterk arbeidsplassvekst i egen kommune har bidratt til å øke nettoflyttingen i årene etter 2009. Samtidig har også veksten i nabokommunene bidratt litt positivt. Hitra var forventet å få netto innflytting fra 2007. Nettoflyttingen var spesielt mye høyere enn forventet mellom 2007 og 2015. I de to siste årene har nettoflyttingen til Hitra blitt litt lavere enn forventet.

Legger vi sammen nærings- og bostedsattraktiviteten for perioden fra 2007 til og med 2015, var Hitra den fjerde mest attraktive kommunene i landet i denne perioden. De to siste årene har imidlertid den høye attraktiviteten blitt borte.

Figur 64: Utvikling i folketall i Hitra 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 65: Analyse av drivkrefter for flytting i Hitra. Tre års glidende gjennomsnitt.

I kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2014-2026 (Hitra kommune 2014), presenteres Hitra kommunes satsingsområder. Kommunen ønsker å legge til rette for vekst i kommunen. De tre overordnede fokusområdene for kommunen er å bli attraktiv som bosted, å bli attraktiv for bedrifter, samt å være attraktiv for besøk. Når det gjelder førstnevnte, altså attraktiv som bosted, har kommunen fem delmål:

- Det første av disse er å stimulere til boligbygging. Dette skal gjøres ved å tilrettelegge for både offentlige og private boligtomter i nærheten av etablerte skoler og barnehager.
- Det andre delmålet er å skape sosiale møteplasser og sentra, noe som blant annet gjøres ved å stimulere til aktivitet i grendene, samt utvikling av kommunens største tettsted, Fillan.
- Et tredje delmål er å støtte opp om næringsutviklingen til nabokommuner slik at man sørger for en bredde av arbeidsplasser i regionen.
- Kommunens fjerde delmål er å tilrettelegge for bedre kommunikasjonsveier for pendlerne, blant annet ved ferjeforbindelser.
- Det siste delmålet er at kommunen skal ta vare på sine innbyggere ved å fremme livskvalitet for alle.

For at Hitra kommune skal bli mer attraktiv for bedrifter, er det satt ned tre delmål:

- Det første av disse er at kommunen skal bli mer attraktiv for kompetente arbeidstakere og bedrifter. Dette skal oppnås ved at kommunen skal framstå som lite byråkratisk og serviceinnstilt. Videre vil kommunen ha et fokus på infrastruktur i form av bredbånd og mobildekning. Kommunen skal også gjøre seg synlig for omgivelsene ved en samordnet markedsføring.
- Enda et delmål er at kommunen skal satse på tvers av kommunegrensene, for å styrke regiontankegangen. Samarbeid med nabokommunene er et viktig moment for å oppnå dette.
- Det siste delmålet omhandler at kommunen skal fremme innovasjon og bedriftsnettverk. Det står skrevet at *Hitra vil være initiativtaker og pådriver i etablering og videreutvikling av arenaer for regional samhandling og utvikling. Stimulere til nettverk på tvers av næringer for å styrke samhandlingen mellom bedriftene.*

Kommunen ønsker også å bli attraktiv for besøk. Dette skal gjøres ved at kommunen tilrettelegger for gode tilbud for egne innbyggere, samtidig som man skal ha gode tilbud for andre i regionen og fylket. Videre skal kommunen også legge til rette for bygging av hytter og satse på turisme og destinasjonsutvikling. Til slutt skal kommunen også ha et fokus på å bygge et godt omdømme.

På Hitra hadde man brukt den tidligere rapporten om suksessfulle distriktskommuner. I særlig stor grad var attraktivitetsaspektet benyttet hyppig, noe som gjenspeiles i kommuneplanen. Dette kom også fram gjennom samtalen med kommunen.

Kommunen oppgir at de har jobbet svært aktivt med næringsutvikling. Over de senere årene har kommunen benyttet store ressurser til næring og næringsutvikling. Tilrettelegging for etableringer og vannutbyggingen har vært sentrale fokusområder. Kommunen har også vært aktive når det gjelder bosetting og tilrettelagt for boligbygging. Det er i den forbindelse investert i utvikling av kommunesenteret, noe som også kommer fram i kommuneplanens samfunnsdel. Hitra kommune har også satset på utvikling av skole og linjer som er rettet mot næringsbildet i kommunen. Ifølge informanten gir denne satsingen positive resultater.

Av næringstomter rapporterer kommunen om salg til blant annet Rema 1000 og ulike serviceaktører rettet mot havbruk. Et nytt slakteri er også på vei til kommunen. Dette slakteriet vil være en stor investering og gi omtrent 700 – 800 arbeidsplasser. Flere av disse arbeidsplassene er en flytting av allerede eksisterende arbeidsplasser. Den største arbeidsplassen i privat sektor i 2015 var Eterni Norge AS. Hitra kommune rapporterer ikke om noen andre store hendelser i kommunen, men viser til en generell vekst og et sterkt fokus fra kommunens side på tilrettelegging.

6.2 Austevoll

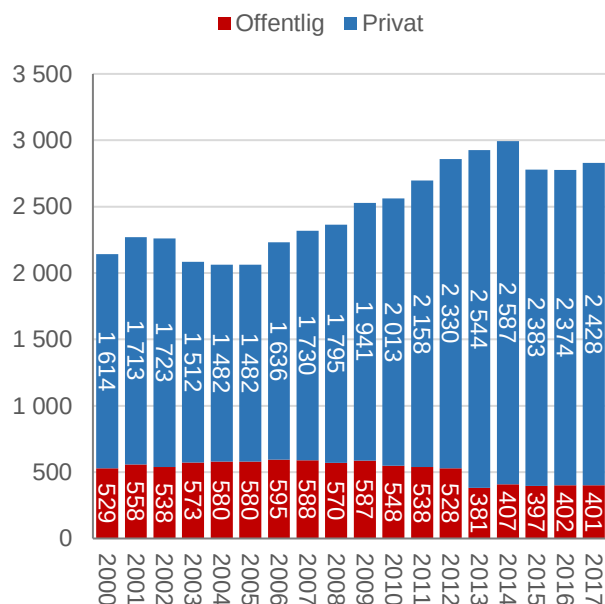
Austevoll har 5 189 innbyggere i andre kvartal 2018 og 2 829 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet i Austevoll vokste sterkt fra 2005 til 2014. Fra 2014 til 2015 mistet kommunen imidlertid arbeidsplasser i næringslivet. Ettersom det var en omlegging av hvordan arbeidsplassene blir registret i denne perioden, er det litt usikkert i hvilken grad dette er reelt.

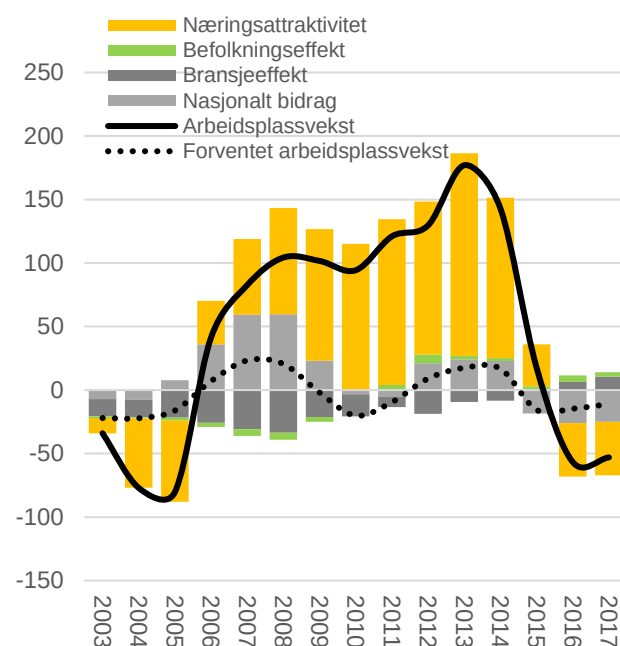
Austevoll har mange arbeidsplasser innen fiske, samt næringsmidler, teknisk/vitenskap og verkstedindustri. Det er også en del arbeidsplasser innen regionale næringer, og spesielt transport. Men transportbransjen har opplevd både høy vekst og nedgang i perioden, og det er en nedgang i arbeidsplasser innen transport som forklarer mye av nedgangen i arbeidsplasser fra 2014 til 2015.

Det har vært sterk nedgang i offentlige arbeidsplasser. Det er spesielt i kommunal sektor det har blitt færre arbeidsplasser, med en nedgang på 117 arbeidsplasser fra 2000 til 2017. Dette ser ut til å skyldes at deler av omsorgssektoren ble privatisert. Offentlig sektor har vokst i de fleste andre kommuner i samme periode.

Veksten i næringslivet var langt bedre enn forventet i perioden 2006-2015, men ble etterfulgt av sterk nedgang de to siste årene. Austevoll var en av landet mest attraktive kommuner for næringsliv i perioden 2006 til 2015. Den negative næringsattraktiviteten de to siste årene kan være et utslag av at oljekrisen rammet næringslivet i Austevoll hardere enn modellen tar hensyn til.

Figur 66: Antall arbeidsplasser i Austevoll.

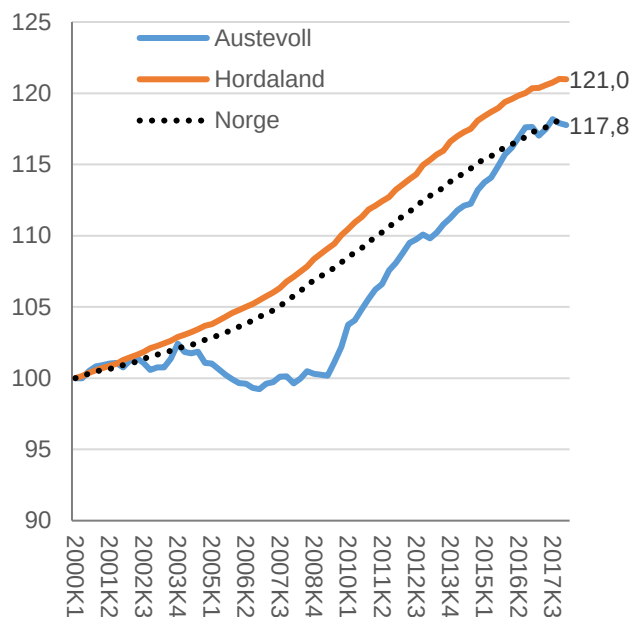
Figur 67: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Austevoll. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

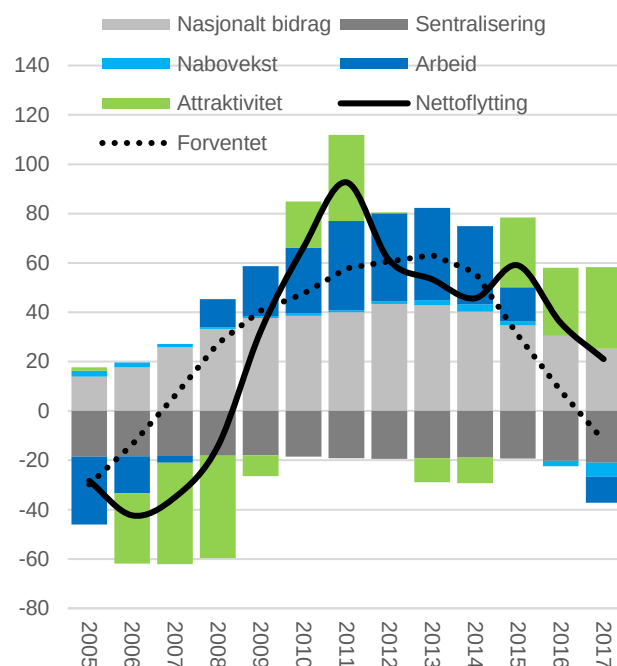
Austevoll har hatt en vekst i folketallet på 17,8 prosent fra 2000 til 2018. Dette er rett under landsgjennomsnittet på 18,2 prosent. Fram til rundt 2009 hadde ikke Austevoll vekst i folketallet, og den høye veksten har kommet i årene etter.

I den nederste figuren kan vi se at Austevoll har hatt perioder med både høyere og lavere nettoutflytting enn forventet. Siden 2010 har flyttingen vært stort sett bedre enn forventet, med unntak av i 2013 og 2014.

I årene 2008-2015 bidro arbeidsplassveksten i egen kommune positivt, men de siste årene har svak arbeidsplassvekst i egen kommune og nabokommuner bidratt negativt. Det er nok et resultat av oljekrisen, som har rammet Austevoll og hele Bergensregionen.

Figur 68: Folketallet i Austevoll 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 69: Analyse av drivkrefter for flytting i Austevoll. Tre års glidende gjennomsnitt.

Austevoll kommune oppgir på sine nettsider at man ønsker i størst mulig grad å legge til rette for næringslivet i kommunen. En viktig del av næringslivet i kommunen er den maritime- og marine næringen. Her er særlig fiskeri, havbruk, offshore, og marin- og maritim service nøkkeldområder for kommunen. I den strategiske næringsplanen for Bergensregionen kommer det også fram at havnæringene vil være sentrale satsingsområder for regionen i årene som kommer. Det er også innen de maritime og marine næringene at regionen står sterkest på nasjonal basis, ifølge den strategiske næringsplanen for Bergensregionen. Disse regionene trekkes også fram som potensielle vekstnæringer. Dette gjør havnæringene til naturlige satsingsområder for Austevoll og Bergensregionen.

Austevoll kommune hadde også kjennskap til den tidligere rapporten om de suksessfulle distriktskommunene. Informanten fra kommunen trekker fram en positiv utvikling i kommunen, blant annet innen næringslivet.

Det er særlig innen de blå næringene at kommunen har hatt en positiv utvikling. Kommunen rapporterer om en suksessfull «blå klynge» som består av marine og maritime servicenæringer, fiskeri, olje og gass. Kommunen rapporterer også om flere spennende prosjekter rettet mot tang, tare og kråkeboller innen de blå næringene.

Kommunen fikk i 2016 en ny fiskerihavn med molo. Denne legger til rette for de blå næringene og vil være en viktig etablering med tanke på videre utvikling og vekst. Havnen er et viktig grep for dagens næringsliv så vel som å være attraktiv for nyetableringer. Austevoll er også i en etableringsfase av et lokalt gründerkontor, som skal støtte opp om de lokale gründerne. Denne etableringen er et aksjeselskap som er et samarbeid mellom kommunen og næringslivet. Videre er det et kompetansesenterprosjekt i kommunen som har flere likhetstrekk med det tidligere omtalte kompetansesenteret på Frøya.

Austevoll kommune, i likhet med flere av de andre kommunene, trekker fram flere av utfordringene knyttet til vekst. Veksten i kommunen har blant annet medført nytt pleie- og omsorgshus, nytt kommunehus og oppgradering av skole, og trolig står en ny ungdomsskole for tur. Veksten krever mye fra kommunene, noe som kan være en utfordring blant annet i form av investeringer.

6.3 Lyngdal

Lyngdal har 8 592 innbyggere i andre kvartal 2018 og 4 135 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

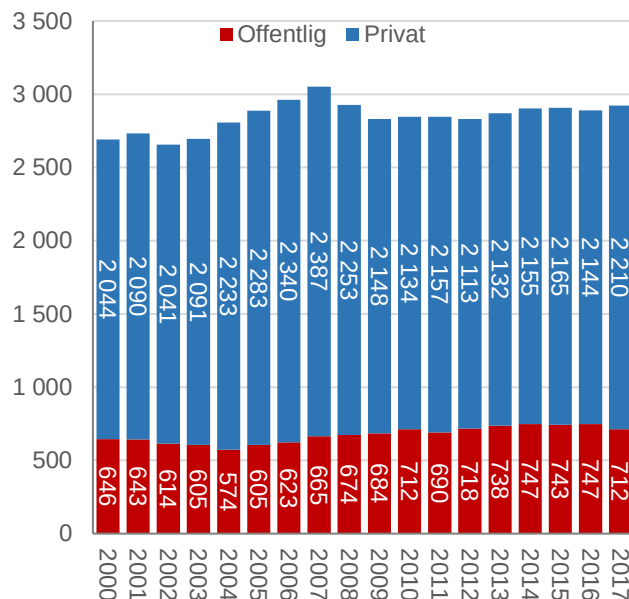
Antall arbeidsplasser i næringslivet i Lyngdal har økt i hele perioden fra 2000. Veksten var spesielt sterk i årene fram til 2008. Veksten i arbeidsplasser i privat sektor har i denne perioden vært sterkere enn i landet ellers.

Handel er den enkeltbransjen som har flest arbeidsplasser i Lyngdal. Det er også en del arbeidsplasser i servering. De regionale næringene er videre nokså store. Det er spesielt mange arbeidsplasser i bygg og anlegg, men også i samlekategorien «diverse» og i transport. Industri er den nest største enkeltbransjen, og det er en del arbeidsplasser i landbruk og verkstedindustri, men Lyngdal har ellers ikke mange arbeidsplasser i basisnæringer.

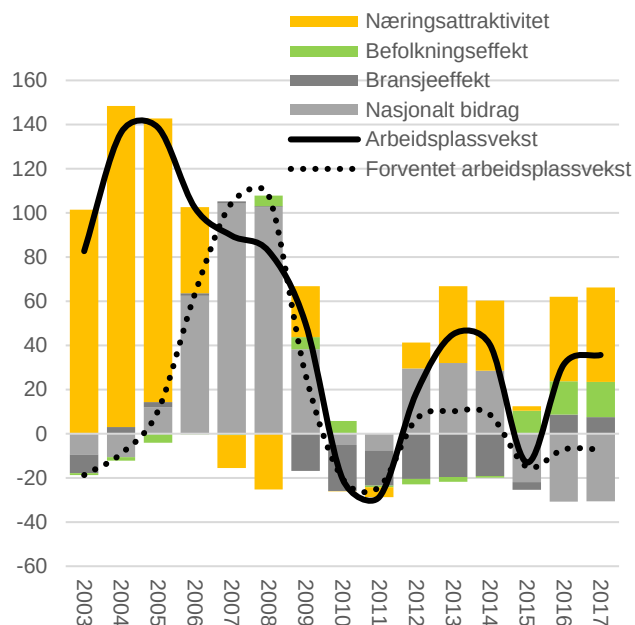
Arbeidsplassene i regionale og besøksnæringer har vokst jevnt i perioden. Antall arbeidsplasser i basisnæringer vokste fram til 2007, men gikk deretter en del ned fram til 2015, hvor det igjen ble vekst. Det er spesielt «anna industri» som hadde vekst i arbeidsplasser i begynnelsen av perioden, men også utvikling i verkstedindustri forklarer noe av mønsteret vi ser.

Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har økt jevnt i hele perioden.

Veksten i næringslivet var langt bedre enn forventet i perioden 2001-2006. Fra 2007 til 2011 var det varierende næringsattraktivitet. De siste seks årene har næringsattraktiviteten vært positiv. Lyngdal er blant kommunene med aller høyest næringsattraktivitet i hele landet for hele perioden 2001-2017.

Figur 70: Antall arbeidsplasser i Lyngdal.

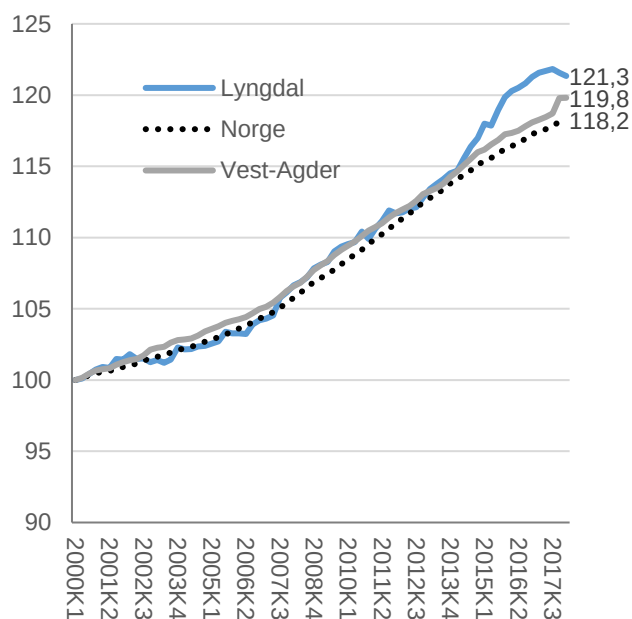
Figur 71: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Lyngdal. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

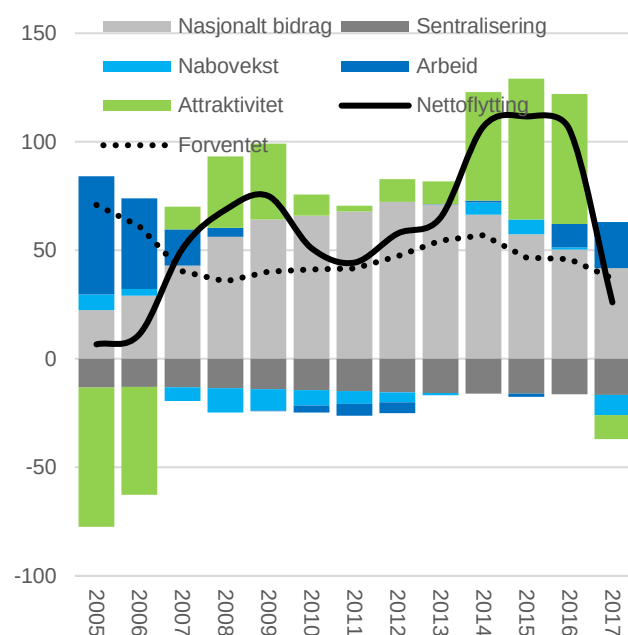
Lyngdal har hatt en vekst i folketallet på 21,3 prosent fra 2000 til 2018. Dette er over gjennomsnittet for både landet og fylket. Lyngdal lå fram til 2014 nært gjennomsnittet, men har spesielt i perioden 2014-2017 hatt langt sterkere vekst i folketallet.

Den nederste figuren viser at nettoflyttingen var lavere enn forventet i 2005 og 2006, samt i 2017 og 2017. I disse årene har arbeidsplassutviklingen vært god, og man kunne forvente at dette ville bidra til høyere nettoflytting enn det som faktisk skjedde. I perioden fra 2007 til og med 2016 har Lyngdal hatt en positiv bostedsattraktivitet. I den perioden bidro ikke arbeidsplassveksten særlig mye til flyttetallene.

Sammenlignet med mange av de andre 15 suksessrike distriktskommunene fra 2012, så er ikke beliggenheten til Lyngdal så aller verst. Det er en del pendling inn og ut av kommunen, og Lyngdal er spesielt integrert med Farsund. Det betyr at arbeidsplassveksten i nabokommuner kan bety en del for utviklingen i Lyngdal. Arbeidsplassutviklingen i nabokommunene har variert en del.

Figur 72: Folketallet i Lyngdal 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 73: Analyse av drivkrefter for flytting i Lyngdal. Tre års glidende gjennomsnitt.

I kommunens slagord «vi vil – vi våger» ligger det et sterkt ønske om å ville skape og se muligheter i kommunen. Kommuneplanen for perioden 2014 – 2025 ble vedtatt den 03.09.2015 (Lyngdal kommune 2015). I kommuneplanen kommer det fram hvilke satsingsmål kommunen har innen næringslivet.

Kommunen ønsker å ha tilgjengelige og godt egnede næringsområder som ligger sentralt i kommunen. Dette ønsker kommunen blant annet å gjøre ved å tilrettelegge for bransjevis samlokalisering, samt utvide eksisterende arealer for etablerte og nyetablerte bedrifter. Videre ønsker kommunen å være et attraktivt sted for nyetableringer og som arbeidsmarked. Kommunen ønsker å legge til rette for dette både ved en god og effektiv forvaltning, og ved å tilby midlertidig kontorutleie. Et tredje område som kommunen ønsker å utvikle, er klyngesamarbeidet i kommunen, blant annet ved å stimulere til etablering av nettverk og samarbeid innenfor kunnskapsbaserte tjenester.

Lyngdal kommune ønsker også å skape et konkurransedyktig næringsliv. Dette ønsker kommunen å oppnå ved at Listerregionen skaper en helhetlig og langsiktig næringspolitikk. Samtidig må kommunen også satse på god infrastruktur, både i form av nettforbindelse og veier. Av spesifikke næringer trekkes det fram et fokus på primærnæringene. Til slutt ønsker kommunen også å bidra til at det lokale næringslivet har god tilgang på kvalifisert arbeidskraft. Kommunen håper å oppnå dette ved å blant annet tilrettelegge det videregående tilbudet mot det lokale næringslivets behov. Kommunen ønsker også å bidra til en økt deltagelse av kvinner i arbeidslivet.

Av utfordringer trekkes det fram at kommunen strever noe med å sikre seg tilstrekkelig arbeidskraft med riktig kompetanse. Dette er en utfordring både i kommunen og i regionen generelt. Kommunen påpeker derfor at det er en hovedsak å skape gode samarbeid i retning ulike utdanningsarenaer og næringslivet.

Gjennom samtalen med kontaktpersonen i kommunen kom det fram at næringsarealer er et viktig satsingsområde for kommunen. Hausvik er et slikt område. Dette området er gunstig for kommunen av flere årsaker. For det første er dette et stort areal som i dag leverer pukk. Arealet er totalt rundt 500 mål. Videre vil Lyngdal kommune få et ferdig planert industriområde når det ikke er mer pukk. Dette vil ifølge informanten kunne bli et sentralt område for næringslivet i kommunen. Området har også en kort avstand til kysten.

P.t. er kommunen i en noe presset situasjon som følge av mangel på ledige næringstomter. Lyngdal kommune er imidlertid i gang med næringstomter noe nord for E39. Videre trekkes E39 fram som en sentral årsak til utviklingen i kommunen, sammen med den generelle geografiske plasseringen i Listerregionen. I år 2025 skal E39 være utbedret, noe som gjør reiseveien til Kristiansand vesentlig raskere enn den er i dag. Dette vil kunne ha en innvirkning på det framtidige arbeidsmarkedet.

Kommunen trekker videre fram viktigheten av å være gode tilretteleggere og det å inneha muligheten til å «hive seg rundt» når det er noe som haster. I løpet av første halvdel av 2018 hadde det vært få henvendelser angående nyetableringer eller gründervirksomheter. Det hadde derimot vært noen henvendelser angående næringsareal. Kommunens representant understreker videre den tidligere nevnte utfordringen knyttet til arbeidskraft og rekruttering. Den største private aktøren i kommunen er gulfprodusenten Alloc AS.

6.4 Evje og Hornnes

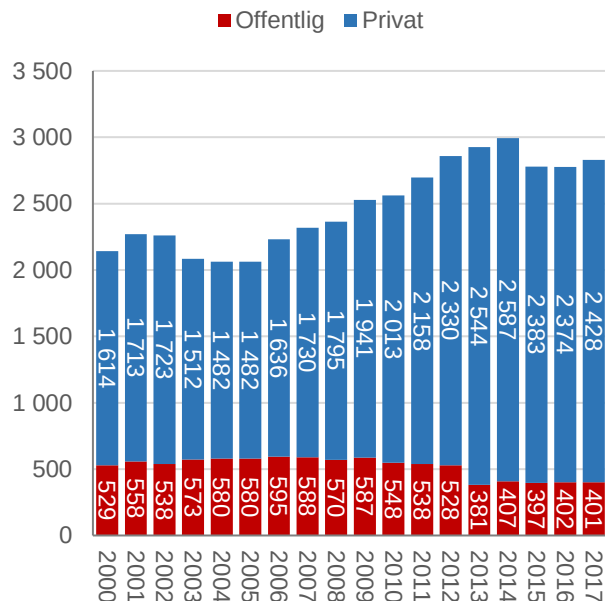
Evje og Hornnes hadde 3 626 innbyggere i andre kvartal 2018 og 1 630 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet Evje og Hornnes vokste sterkt fra 2001 til 2007. Etter 2007 har antall arbeidsplasser i næringslivet ligget nokså stabilt mellom 1 050 og 1 150.

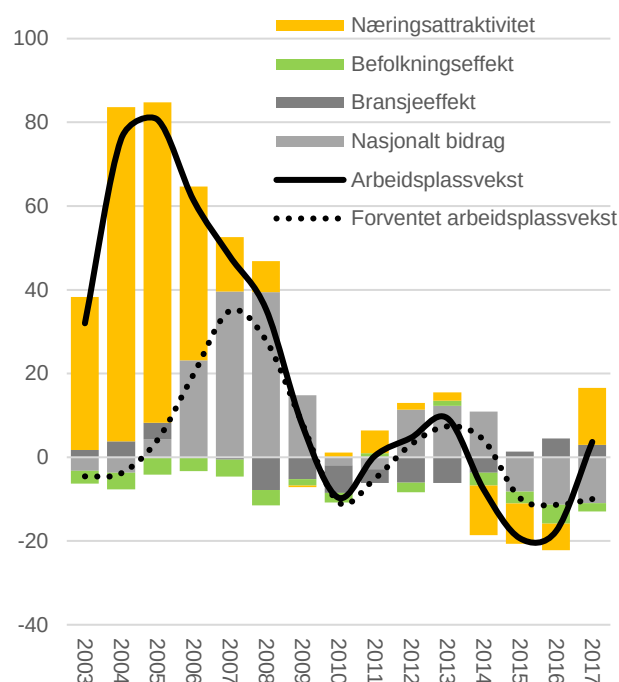
Det er spesielt innen besøksnæringer og regionale næringer at Evje og Hornnes har mange arbeidsplasser. Dette gjelder handel, samt transport og bygg og anlegg. Det er også disse næringene som har hatt vekst, og spesielt i begynnelsen av perioden. Det er noen arbeidsplasser innen blant annet landbruk, men Evje og Hornnes har ikke mange arbeidsplasser i basisnæringer.

Fra 2000 til 2004 var det nedgang i antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Evje og Hornnes, men de siste årene har det vært vekst.

Veksten i næringslivet var langt bedre enn forventet i perioden fram til 2009, men har i årene etter variert en del. I det siste året har veksten vært sterkere enn forventet, og næringsattraktiviteten dermed vært positiv.

Figur 74: Antall arbeidsplasser i Evje og Hornnes.

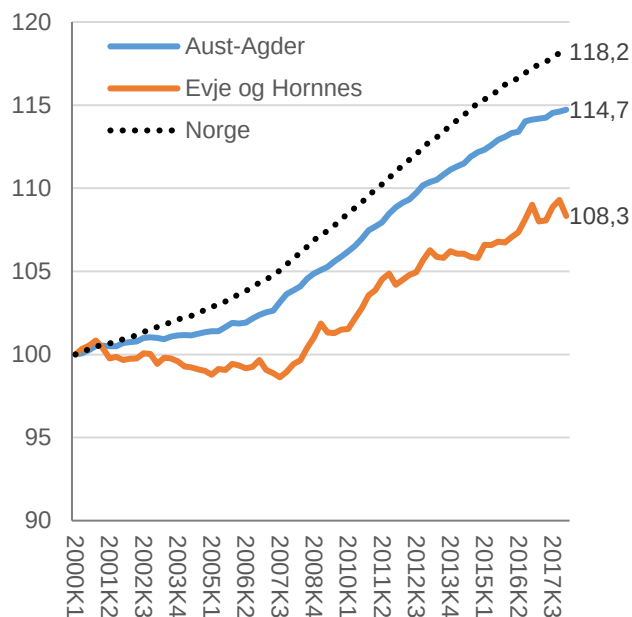
Figur 75: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Evje og Hornnes. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

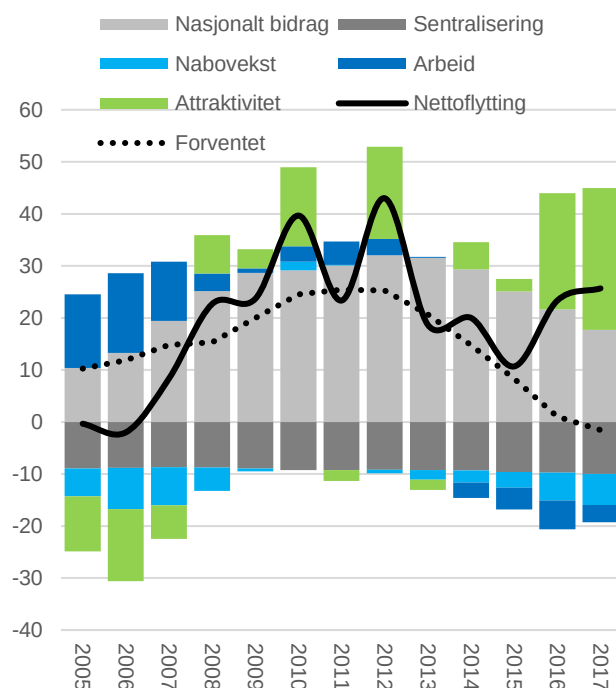
Evje og Hornnes har hatt en vekst i folketallet på 8,3 prosent fra 2000 til 2018. Dette er en del under gjennomsnittet for landet og fylket sett over hele perioden. Det var en svak nedgang i folketallet i kommunen fram til 2007, men i årene som fulgte har folketallsveksten vært god.

I den nederste figuren kan vi se at Evje og Hornnes har hatt perioder med både høyere og lavere nettoflytting enn forventet. I de siste årene har flyttingen imidlertid vært bedre enn forventet, og bostedsattraktiviteten har vært positiv.

I årene fram til 2011 bidro arbeidsplassveksten i egen kommune positivt. I de siste årene har svak arbeidsplassvekst i både egen kommune og nabokommuner bidratt negativt, men nettoflyttingen har altså likevel vært bedre enn forventet. Det har stort sett vært lav arbeidsplassvekst i nabokommunene i perioden, og kommunen ligger langt fra større arbeidsmarked, så Evje og Hornnes har i stor grad vært avhengig av utviklingen i egen kommune.

Figur 76: Folketallet i Evje og Hornnes 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 77: Analyse av drivkrefter for flytting i Evje og Hornnes. Tre års glidende gjennomsnitt.

Kommuneplanen for Evje og Hornnes gjelder fra 2018-2029 (Evje og Hornnes kommune 2018). I denne perioden er det visse satsingsområder kommunen skal fokusere på. Disse områdene er: kompetanse, landbruk, reiseliv og turisme, nærings- og handelsutvikling og utbygging.

Satsingen på kompetanse handler om at kommunen vil legge til rette for etablering av kompetansearbeidsplasser og øke kompetansen til bedriftene. For å få til dette vil kommunen legge til rette for et mangfold av arbeidsplasser, tilrettelegge for samarbeid mellom næringsliv og voksenopplæring, samt legge til rette for en dialog mellom næring og kommunestyret. Når det gjelder landbruk, vil kommunen tilrettelegge med tilskudd til investeringer. På denne måten ønsker kommunen å legge til rette for et sterkt landbruk.

Det tredje satsingsområdet til kommunen er reiseliv og turisme. Evje og Hornes kommune har her en rekke tiltak, som blant annet et tettere samarbeid med potensielle samarbeidspartnere og styrking av egen identitet.

Et fjerde satsingsområde er nærings- og handelsutvikling. Kommunen ønsker å få til en positiv utvikling ved å blant annet være en pådriver for etablering av næringsforening, samt etablere helsesenter for regionale helsetjenester. Det siste målet til kommunen er knyttet til utbygging. Kommunen ønsker å ha et spesielt fokus på næringstomter, samt en god infrastruktur.

Videre kommer det fram at kommunen har store og sentrumsnære arealer som er regulert til næring. Dette skyldes i hovedsak nedleggelsen av Evjemoen militærleir. Kommunen rapporterer også om mange nye etablerte bedrifter. Kommunen har valgt å organisere næringslivsarbeidet som et aksjeselskap.

Når det gjelder utfordringsbildet til kommunen, rapporterer kommuneplanen om en vekst i de eldre aldersgruppene. Dette ser man i svært mange kommuner i Norge. Dette medfører en økning i andelen eldre i kommunen, noe som på sikt kan føre til økt trykk på helsetjenestene.

Gjennom samtalen med kontaktpersonen i kommunen kom det fram at man hadde et fokus på å tilrettelegge for næringslivet i form av næringstomter. Dette samsvarer med målsettingen fra kommuneplanen. Tilrettelegging både i form av areal, og mer formell hjelp med søknader etc., ble trukket fram som viktige områder for kommunen. I forbindelse med byggingen av det nye fengselet på Evjemoen fikk kommunen positive tilbakemeldinger når det gjaldt saksbehandling og behandlingstid.

Evjemoen militærleir mistet omtrent 200 arbeidsplasser i 2002, da leiren ble lagt ned. Selv om nedleggelsen isolert sett er en negativ hendelse, kom det fram gjennom samtalen med kommunen at nedleggelsen også medførte positive synergieffekter. Disse synergieffektene kom i form av nyetableringer. Kommunen har i dag mange små bedrifter. Den største bedriften i 2015 var LL Setesdal Bilruter. Bedriften har hatt betydelig vekst i arbeidsplasser de siste årene.

6.5 Bykle

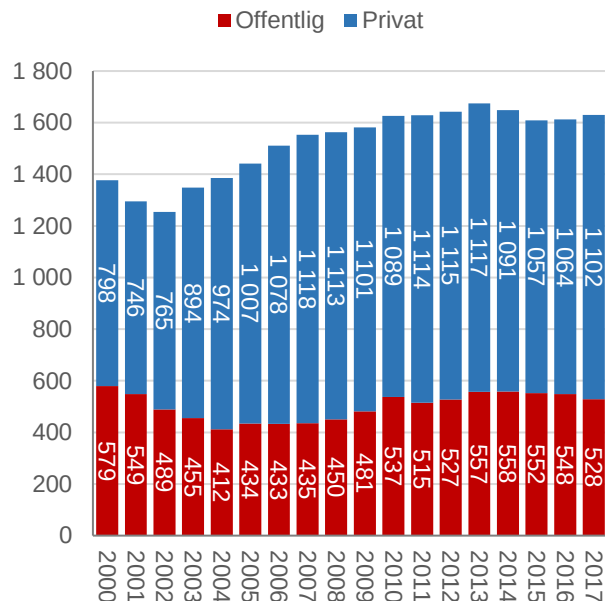
Bykle hadde 954 innbyggere i andre kvartal 2018 og 715 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet Bykle vokste først sterkt i perioden 2001-2008. Deretter fulgte noen år med relativt stabilt antall arbeidsplasser, før det igjen ble sterk vekst i fra 2015.

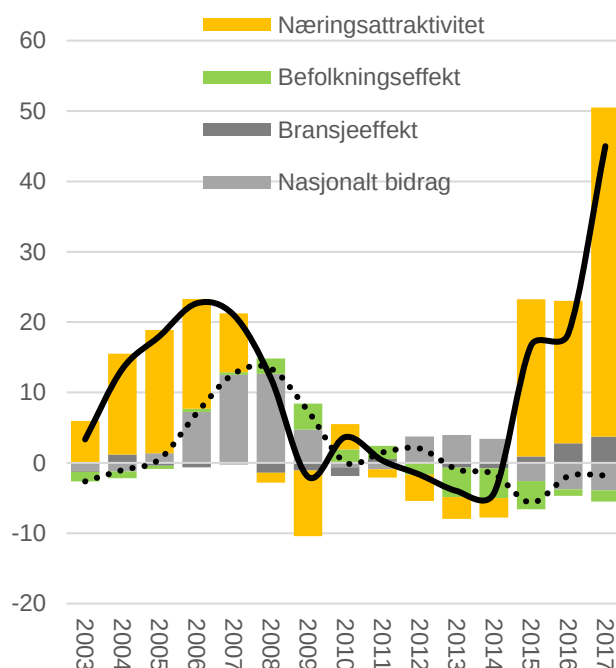
Det er mange arbeidsplasser innen regionale næringer i Bykle, og spesielt i bygg og anlegg. Det er her det har vært sterkest vekst de siste årene. Det er også mange arbeidsplasser i besøksnæringer som handel og overnatting. Bykle har en del arbeidsplasser innen industri, men har ellers få arbeidsplasser i basisnæringer.

Innen offentlig sektor har det vært en liten vekst i antall arbeidsplasser i perioden.

Veksten i næringslivet var langt bedre enn forventet fram til 2007. Da var næringsattraktiviteten svært høy. Deretter kom en periode hvor næringsattraktiviteten var relativt svak. De tre siste årene har det vært svært høy arbeidsplassvekst i næringslivet i Bykle, uten at det kan tilskrives ytre forhold. Næringsattraktiviteten har vært usedvanlig høy de tre siste årene.

Figur 78: Antall arbeidsplasser i Bykle.

Figur 79: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Bykle. Tre års glidende gjennomsnitt.

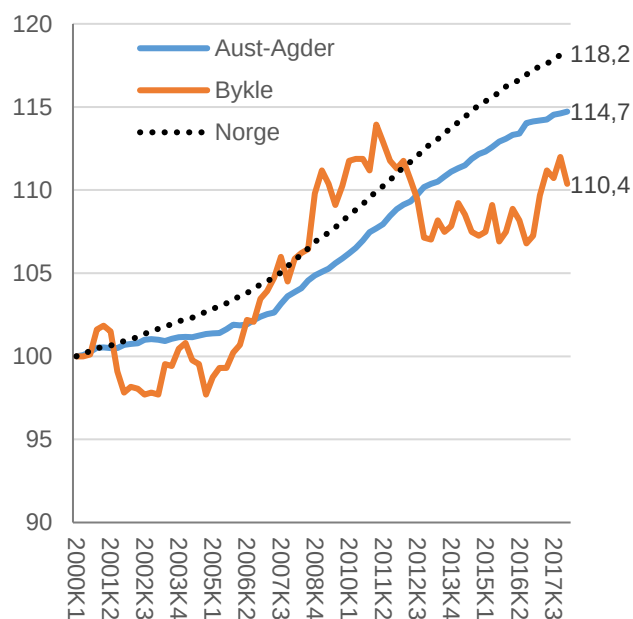
Folketall

Bykle hadde høy vekst i folketallet i perioden 2004-2011, men har de siste årene hatt svakere utvikling. Folketallet har vokst med 10,4 prosent siden 2000, noe som er under gjennomsnittet for landet og fylket sett over hele perioden.

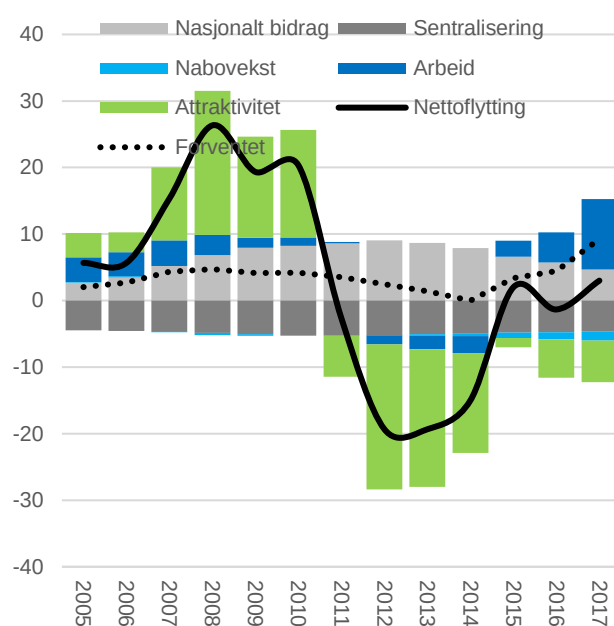
I den nederste figuren kan vi se at Bykle hadde høyere nettoflytting enn forventet i årene 2005-2010, men at utviklingen var svakere enn forventet i årene etter 2010.

Arbeidsplassveksten i Bykle bidro positivt fram til 2010. Så kom en periode der arbeidsplassveksten bidro svakt negativt. De tre siste årene har arbeidsplassveksten i Bykle blitt svært høy og bidrar nå positivt igjen.

Det ser ut til at mange de nye arbeidsplassene som har blitt skapt de siste årene, har blitt besatt av bosatte utenfor kommunen, for innpendlingen til Bykle har økt mye i samme periode. Det har vært lav arbeidsplassvekst i nabokommunene i perioden, og det er langt til større arbeidsmarked.

Figur 80: Folketallet i Bykle.

Figur 81: Analyse av drivkrefter for flytting i Bykle. Tre års glidende gjennomsnitt.

Kommuneplanen for Bykle kommune ble vedtatt av kommunestyret den 27. september 2017. Planen er for perioden 2016-2026 (Bykle kommune 2017).

Bykle kommunes kommuneplan peker blant annet på utfordringene til kommunen. Her pekes det blant annet på befolkningsvekst. Videre viser kommuneplanen et overordnet ønske om at personer fra Bykle som flytter ut for å studere, flytter tilbake etter endt utdanning. Dette er en målgruppe kommunen ønsker å få tilbake til kommunen og beholde. Videre ønsker også kommunen å få en økt trivsel blant sine innbyggere.

Kommunen har også utfordringer med rekruttering og tiltrekningskraft. Dette skyldes blant annet sesongbaserte arbeidsplasser. Kommunen ønsker derfor å jobbe for et variert og allsidig næringsliv innen den private sektoren. Videre er andre områder som hytteutbygging, landbruk og naturressurser viktige satsingsområder. Det samme er en videreutvikling av kommunens arealressurser.

Gjennom samtalen med kommunen kom det fram at det både var positive og negative utviklinger i kommunen. På den negative siden har det vært en kraftig reduksjon av varme senger i kommunen. Dette har bidratt til å svekke kommunen som reislivsdestinasjon. Årsaken til denne utviklingen skyldes både avgjørelser tatt av kommunen, og mindre heldige endringer innen næringslivet. Sistnevnte gjelder i hovedsak at samarbeidet og fellesskapsfølelsen innen næringslivet har blitt svekket. Dette har ført til at bedrifter har tenkt mer på egen utvikling og vinning enn å løfte fellesskapet og hente gevinster ut av dette. Denne trenden er, ifølge informanten, i ferd med å snu.

På den positive siden har nedgangen av varme senger ført til at det bygges flere hytter. Her utvikles det stadig nye prosjekter. Hyttebyggingen fører også med seg en verdiskapning, og det har vært en vekst innen detaljhandel i kommunen. Kommunen merker også en økt interesse for hus og boliger. Kommunen har tatt grep i forbindelse med tomter, og da gjerne i eieendommer med stor solrikdom.

Av positive hendelser i kommunen trekker informanten fram etableringen av Bykle vindu AS, som kom til kommunen på midten av 2000-tallet. Bedriften hadde utfordringer blant annet som en konsekvens av sin lokalisering. I den forbindelse ønsket Bykle kommune at bedriften skulle etablere seg i kommunen. Ved hjelp av et tilskudd fra kommunen flyttet Bykle vindu AS til Bykle kommune. Bedriften fikk dermed mer stabile arbeidsforhold og økte sin produktivitet per ansatt. Bedriften har også hatt en økning i antall ansatte de siste årene.

Kommunen etterstreber å være raske til å svare og hjelpe næringslivet. Dette vil også være sentralt i framtiden. Kommunen ønsker også å legge en mer langsiktig strategi i forbindelse med videre satsing. Bykle kommune kjente til rapporten Suksessfulle distriktskommuner. Denne var i hovedsak benyttet internt. Kommunen påpekte også viktigheten av den gjennomgangen man hadde fått av denne rapporten, og muligheten for dialog med andre kommuner som var i tilsvarende situasjon.

6.6 Sirdal

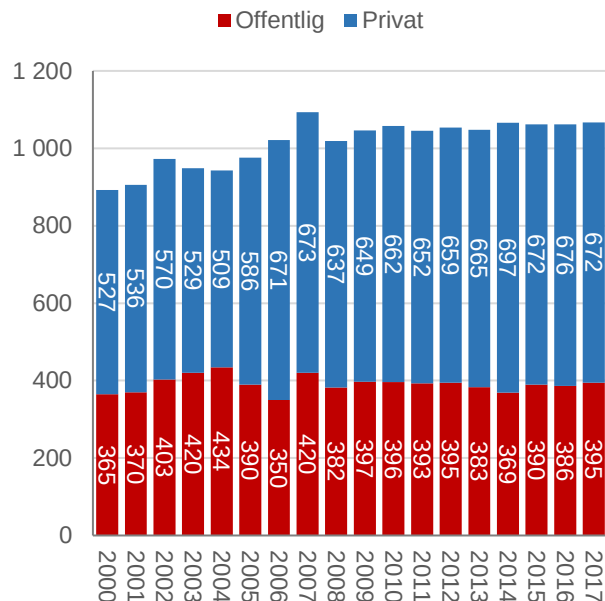
Sirdal hadde 1 845 innbyggere i andre kvartal 2018 og 1 067 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet Sirdal vokste mye fra 2004 til 2007. Etter en brå nedgang i 2008 har det blitt noe vekst igjen.

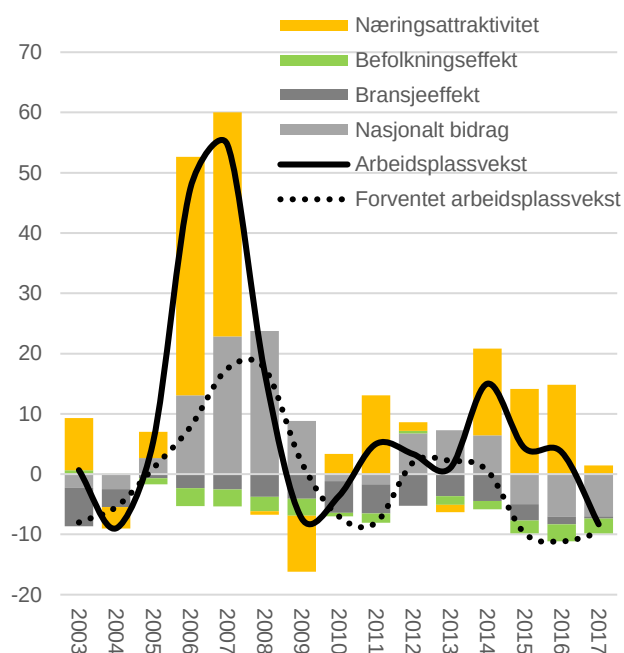
Bygg og anlegg er den største bransjen, og har hatt sterk vekst i antall arbeidsplasser i perioden. Det er også en del arbeidsplasser innen industri.

Innen offentlig sektor har det vært en liten vekst i antall arbeidsplasser siden 2000, men de siste årene har antallet vært nokså stabilt.

Veksten i næringslivet var langt bedre enn forventet i 2006 og 2007. Så kom et tilbakeslag i 2008 og 2009. Etter 2010 har Sirdal hatt positiv næringsattraktivitet de fleste årene. Ser vi hele perioden under ett, har Sirdal vært en attraktiv næringskommune. Det strukturelle betingelsene for å få vekst i næringslivet har ikke vært gode. Både bransjeeffekten og befolkningseffekten har virket negativ inn. Likevel har Sirdal hatt god vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet.

Figur 82: Antall arbeidsplasser i Sirdal.

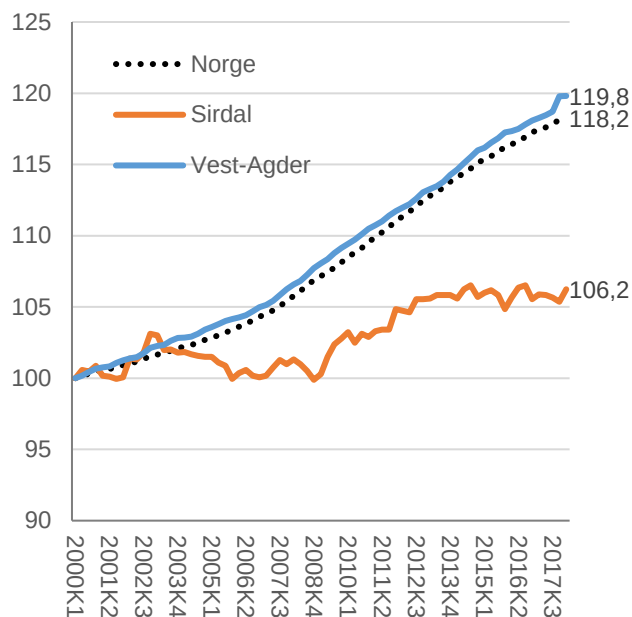
Figur 83: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Sirdal. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

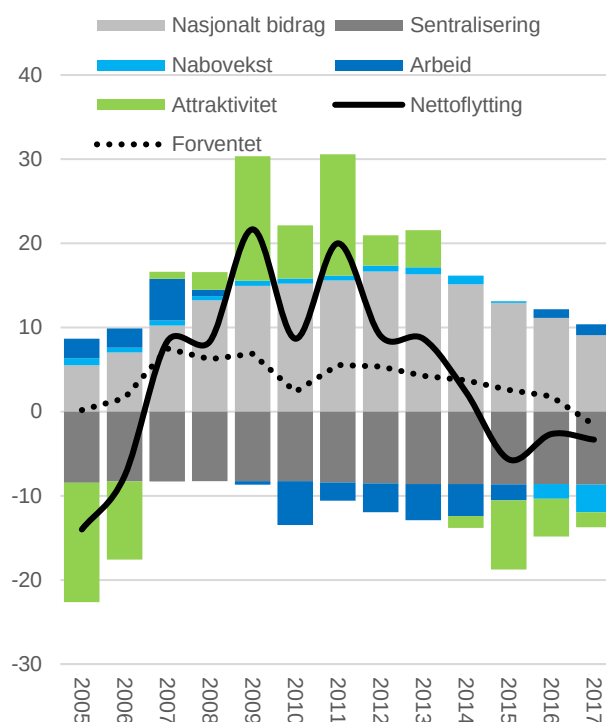
Sirdal har hatt vekst i folketallet i perioden 2008-2014, men sett over hele perioden 2000-2017 har veksten vært langt under gjennomsnittet for landet og fylket. Folketallet har økt med 6,2 prosent i Sirdal, mot 18,2 på landsbasis og 19,8 i fylket.

I den nederste figuren kan vi se at Sirdal hadde langt høyere nettoflytting enn forventet i årene fra 2007 til 2013. I de siste fire årene har flyttingen blitt lavere enn forventet.

I årene 2005-2008 bidro vekst i arbeidsplasser i egen kommune positivt til folketallsutviklingen. I mange av årene som fulgte var det imidlertid svak utvikling i arbeidsplasser. Veksten i arbeidsplasser i nabokommuner har bidratt marginalt positivt de fleste år, inntil i 2015. I de to siste årene i perioden har utvikling i arbeidsplasser i nabokommuner bidratt spesielt negativt. Det er et utslag av oljekrisen, hvor det forsvant mange arbeidsplasser i Rogaland.

Figur 84: Folketallet i Sirdal 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 85: Analyse av drivkrefter for flytting i Sirdal. Tre års glidende gjennomsnitt.

I kommuneplanens samfunnsdel (2018-2030) kommer det fram at kommunen har lav arbeidsledighet med mange små bedrifter og få konkurser (Sirdal kommune 2017). Kommunen har imidlertid behov for flere innbyggere og arbeidstakere. Dette medfører at boligbygging og boligareal er sentrale elementer i kommunens næringsutvikling. Det samme kan sies om etablering av næringsarealer.

Sirdal kommune står særdeles sterkt som vinterdestinasjon, men svakere som sommerdestinasjon. De om lag 4300 fritidsboligene legger mye av grunnlaget for den store vinteraktiviteten, i tillegg til store skianlegg.

Målsetningen til Sirdal kommune er at kommunen innen år 2030 har en netto økning på minst 80 arbeidsplasser og en årlig økning i nyetableringer. Videre ønsker kommunen å være Lister og Nord-Jærens foretrukne bymark/rekreasjonsområde. Kommunen kommer i den forbindelse med flere satsingsområder for å oppnå dette. Disse områdene omhandler blant annet:

- Verdiskapning basert på natur- og utmarksressursene
- Utvikle Sirdal som vannkraftsenter
- Økt fokus på arbeidsplasser som normalt har en stor andel kvinnelig ansatte
- Bruke deltidsinnbyggere som ressurs
- Til enhver tid tilby ledig opparbeidet næringsareal på flere områder i kommunen
- Videreutvikle Tonstad som kommunesenter

Som det kommer fram av satsingsområdene, er flere av disse sentrert rundt kommunes styrker og geografiske fordeler. I tillegg ønsker kommunen å satse på helårsturismen, og med dette også forbedre områder hvor kommunen ikke står like sterkt.

Ved samtalen med kommunen informerer kontaktpersonen i Sirdal kommune om flere etableringer. Både innen reiseliv og byggebransjen trekkes det fram en positiv utvikling. Kommunen trekker fram viktigheten av å spille på lag med næringslivet og det å bidra positivt inn mot næringsaktørene. Eksempelvis trekkes det fram at det er et stort antall politiske saker knyttet til planarbeid i kommunen. Fokuset på planarbeidet er for å tilrettelegge for hytter og næringsliv. Fra administrasjonens side har man et sterkt fokus på å ha en effektiv og god saksbehandling.

Sirdal kommune har også et godt virkemiddelapparat for å tilrettelegge for næringslivet. I 2016-2017 ga kommunen tilsagn på lån i størrelsesorden 10 – 11 millioner kroner. Dette er ifølge informanten risikokapital som kommer godt med for flere av etableringene. Blant de private aktørene er Sira-Kvina kraftselskap den største bedriften, med godt over 100 ansatte.

Videre rapporterer kommunen om flere positive synergier som en konsekvens av utbyggingen av kraftlinjen mellom Agder og Lyse. Dette har vært en viktig hendelse for arbeidslivet både innen betong, transport og entreprenører.

Av andre satsingsområder trekker informanten fram viktigheten av helårs arbeidsplasser. Sirdal kommune er en sterk vinterdestinasjon, men ønsker å legge til rette for helårsaktiviteter. Dette vil også kunne føre til flere arbeidsplasser. Eksempelvis gjennomføres det flere aktiviteter ved skisenteret som kan gjøre Sirdal til en mer attraktiv helårsdestinasjon. Dette vil være positivt for turistnæringen, men også for andre næringsaktører i kommunen.

6.7 Vikna

Vikna er en kommune med 4 627 innbyggere i andre kvartal 2018 og 2 597 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

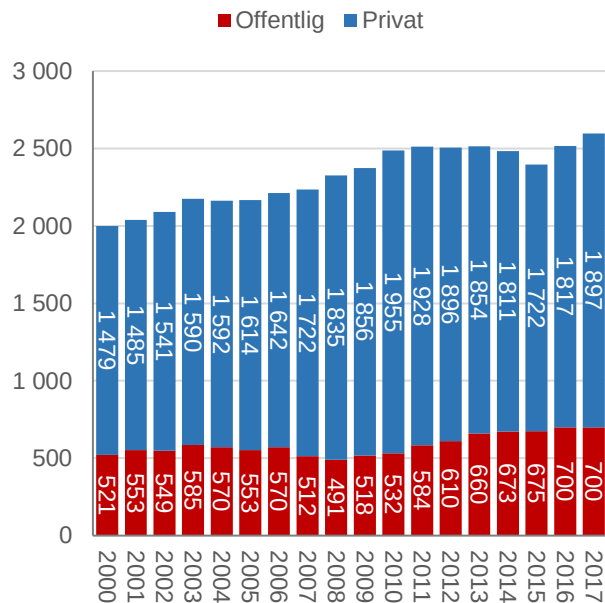
Antall arbeidsplasser i næringslivet i Vikna vokste i perioden fram til 2010, men gikk deretter ned. De siste tre årene har det igjen vært vekst.

De to største bransjene i Vikna er fisk og næringsmidler. Næringsmidler vokste sterkt fram til 2011, men har deretter gått noe ned. Fiske har økt i antall arbeidsplasser de siste årene.

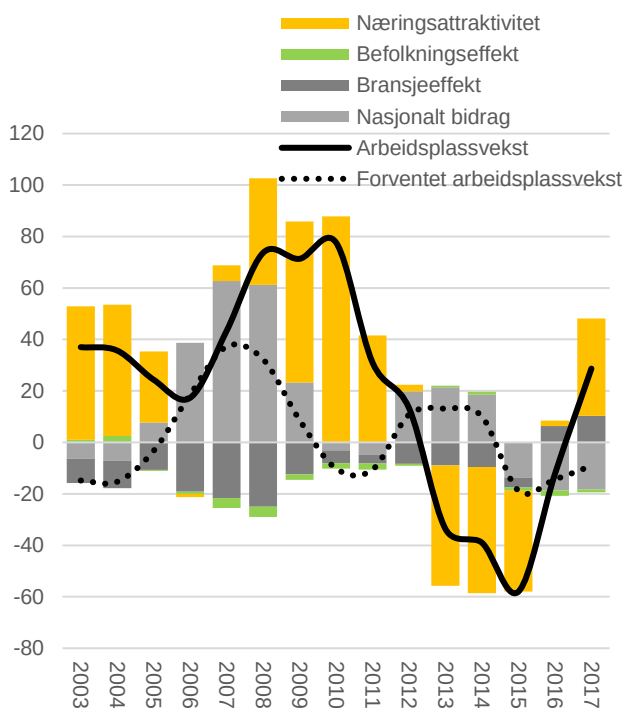
Tredje største bransje i kommunen er handel. Det er også en del arbeidsplasser i regionale næringer, og da spesielt transport og bygg og anlegg.

Offentlig sektor hadde svak utvikling i begynnelsen av perioden, men har etter 2008 hatt vekst i antall arbeidsplasser.

Vikna hadde positiv næringsattraktivitet stort sett i hele perioden fra 2003 til 2012. Deretter kom tre svake år med negativ næringsattraktivitet før Vikna igjen fikk positiv næringsattraktivitet. Hvis vi ser på hele perioden fra 2000 til 2017, har Vikna gjort det svært godt. De strukturelle betingelsene for vekst bidro negativt fram til 2015, men har blitt positive de siste to årene.

Figur 86: Antall arbeidsplasser i Vikna.

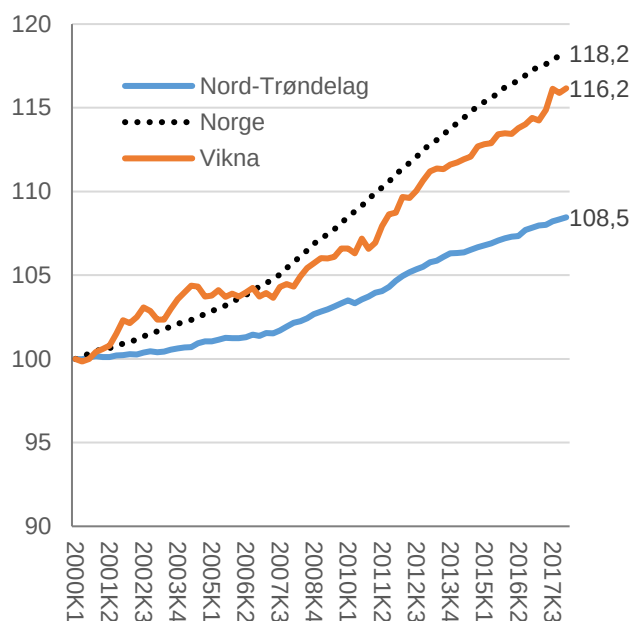
Figur 87: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Vikna. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

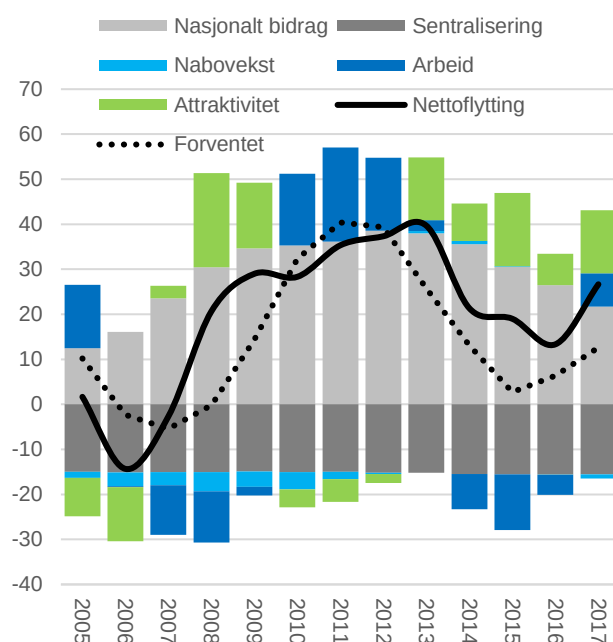
Vikna har hatt en vekst i folketallet på 17 prosent i perioden 2000-2018. Dette er litt under veksten på landsbasis, men sterkere enn det som inntil 2018 var Nord-Trøndelag fylke.

I den nederste figuren kan vi se at Vikna for det meste har hatt positiv bostedsattraktivitet. Det har vært bedre flyttetall til kommunene enn forventet de fleste årene.

Arbeidsplassveksten i egen kommune har vekslet mellom å bidra negativt og positivt til mulighetene for befolkningsvekst. Arbeidsplassveksten i nabokommuner har vært av mindre betydning, men har i sum bidratt noe negativt.

Figur 88: Folketallet i Vikna 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 89: Analyse av drivkrefter for flytting i Vikna. Tre års glidende gjennomsnitt.

Vikna kommune har en felles strategisk næringsplan med nabokommunene Nærøy kommune og Leka (Næring i Ytre Namdal IKS 2014). Denne næringsplanen gjelder for perioden 2015 – 2025. Ytre Namdal, som består av de tre nevnte kommunene, er en bærekraftig blå-grønn matregion preget av kunnskap, mangfold, samarbeid og utviklingsvilje. Regionen har fire konkrete delmål fram mot år 2025. Delmålene omtales i korte trekk nedenfor.

Det første delmålet som trekkes fram i næringsplanen for Ytre Namdal, er bærekraftig industri. For å oppnå dette ønsker kommunen å få til en vekst blant de ansatte i matproduksjonen, samt optimalisere sin arealforvaltning. Kommunen ønsker også å være Trøndelags mest attraktive arbeidsregion. Et annet delmål for Vikna kommune er å ha en bærekraftig industri. Styrking av innovasjonskraften i leverandørnæringer, etablering av offshorerelaterte arbeidsplasser, samt en økning av havneanløp er tiltak som skal bidra til dette.

Videre ønsker kommunen å ha en bærekraftig service. Dette ønsker man å sikre ved at TIFTs (Teknologiintensiv forretningsmessig tjenesteyting) kundeservicebedrifter har en prosentandel (20 %) med høyskoleutdanning. Videre ønsker kommunen å doble omsetningen innen reiseliv, samt øke varehandelen.

Til slutt ønsker kommunen å ha en bærekraftig kunnskap, som blant annet skal oppnås med et felles plan- og utviklingskontor og høyskoleutdanning innenfor strategiske næringsområder.

Av utfordringer trekker kommunen fram rekruttering, infrastruktur og bostedsattraktivitet som utfordringer for ulike næringsområder.

6.8 Gol

Gol er en kommune med 4 578 innbyggere i andre kvartal 2018 og 2 922 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

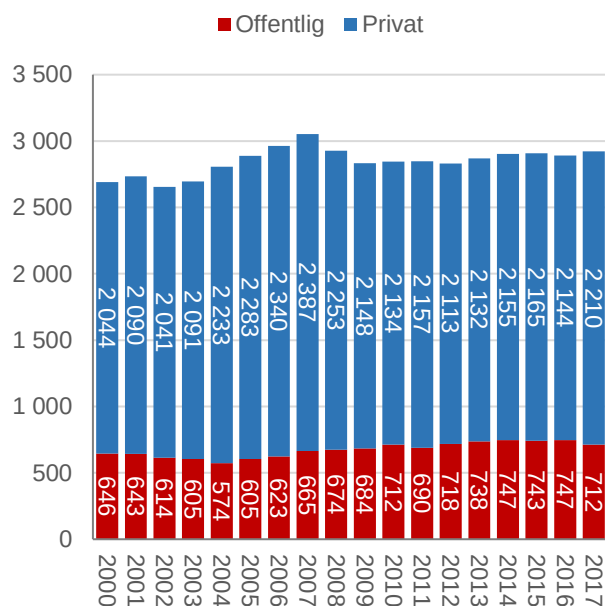
Antall arbeidsplasser i næringslivet i Gol økte sterkt fram til 2007, men ble redusert i de to årene som fulgte. Etter 2009 har antall arbeidsplasser vært relativt stabilt, men det har vært en liten økning i de siste årene.

Gol har mange arbeidsplasser i besøksnæringer, og spesielt innen handel. Det er også en del arbeidsplasser innen overnatting, men mange av arbeidsplassene har forsvunnet siden starten av perioden. Samlet sett har besøksnæringene gått noe ned.

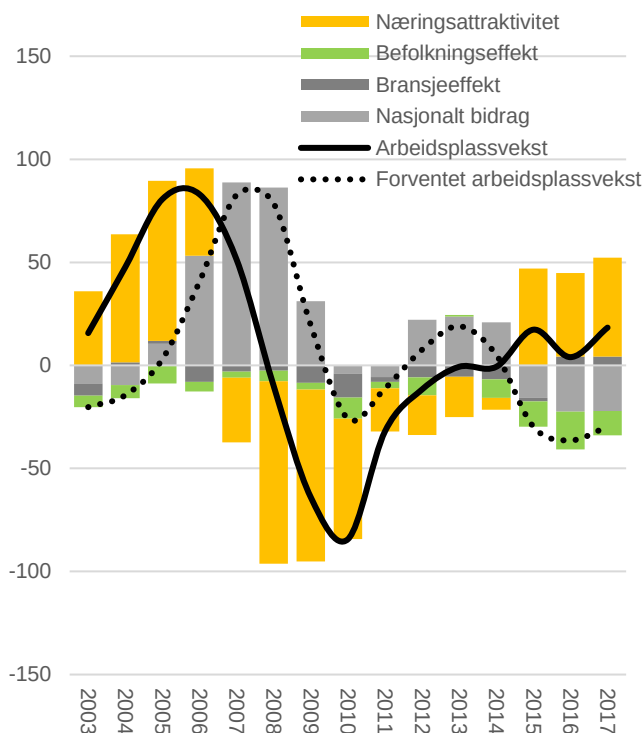
Regionale næringer har i samme periode økt mye, og er i dag større enn besøksnæringene. Bygg og anlegg har økt med 190 arbeidsplasser siden 2000, og er i dag nest største enkeltbransje etter handel.

Det er samlet sett færre arbeidsplasser innen basisnæringer, men det er en del sysselsetting innen bransjene næringsmidler, anna industri og landbruk.

Gol hadde høyere arbeidsplassvekst enn forventet fram til 2006, deretter lav næringsattraktivitet fram til 2014. De tre siste årene har næringsattraktiviteten blitt høy og positiv igjen.

Figur 90: Antall arbeidsplasser i Gol. Tre års glidende gjennomsnitt.

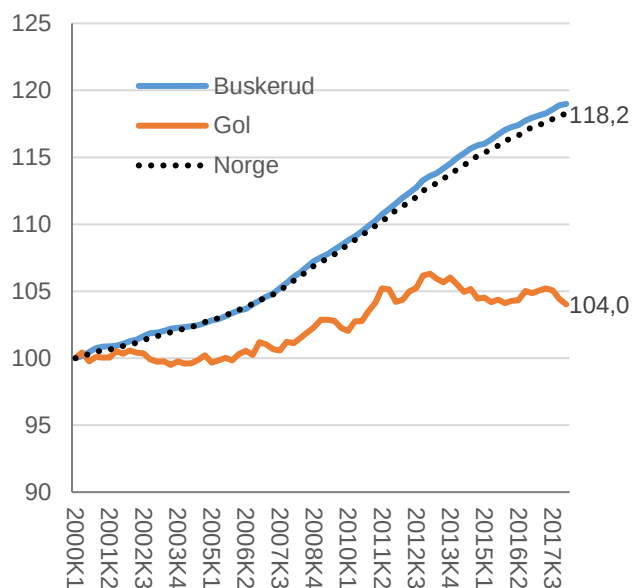
Figur 91: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Gol.

Folketall

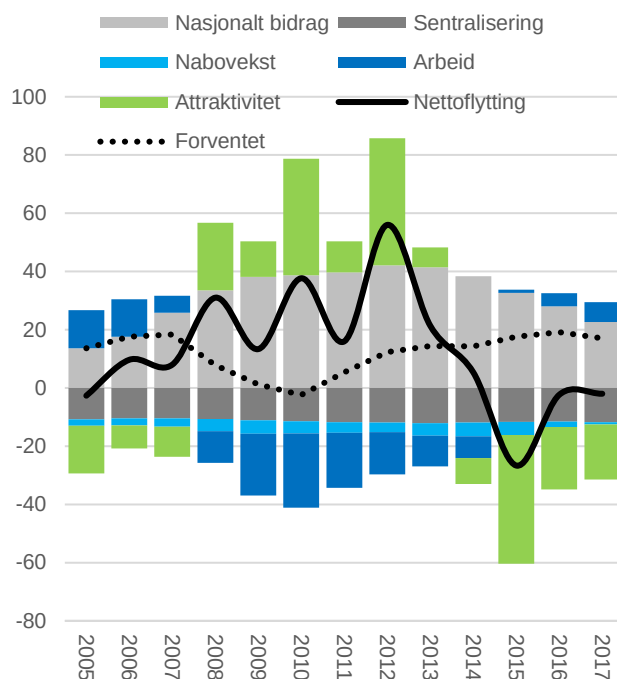
Gol har hatt en vekst i folketallet på fire prosent fra 2000 til 2018. Det er langt svakere enn veksten i landet og fylket. Gol hadde en periode med vekst fra rundt 2005 og til 2013, men veksten vedvarte ikke.

I den nederste figuren kan vi se at Gol hadde høy bostedsattraktivitet i årene mellom 2008 og 2013. Da var nettoflyttingen bedre enn forventet. Fra 2014 og til og med 2017 har bostedsattraktiviteten blitt svak.

Arbeidsplassveksten i egen kommune bidro negativt mellom 2008 og 2014. De tre siste årene har arbeidsplassveksten i Gol bidratt positivt.

Figur 92: Folketallet i Gol 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 93: Analyse av drivkrefter for flytting i Gol. Tre års glidende gjennomsnitt.

I Gol kommune sin næringsplan kommer det fram at kommunen ønsker å legge til rette for utvalgte satsingsområder i kommunen (Gol kommune 2014). Disse områdene er knyttet til reiseliv, landbruk, handel varer og tjenester, samferdsel/infrastruktur og kompetanse, innovasjon og utvikling. Disse temaene vil kort diskuteres nedenfor.

Gol kommune ønsker å være blant de 10 største reiselivskommunene i landet, samt være et helårs reisemål. For å få til dette vil kommunen ha fokus på de private hytteeierne og integreringen av dem, utvikle Gol som motordestinasjon og utvikle kommunen som arrangør for ulike arrangementer. Innen landbruk ønsker kommunen at denne næringen skal bidra til verdiskapning i kommunen og bevare det tradisjonelle kulturlandskapet. Kommunen ønsker dermed å legge til rette for produksjon av nisjemat, hindre gjengrodde områder og videreutvikle produkter som jakt, fiske og utmarksaktiviteter.

Når det gjelder handel, varer og tjenester, ønsker Gol kommune å videreutvikles som regionssenter for handel og service i Hallingdal. Regionsenteret skal ha varierte tilbud og sentrumsnære bosteder. For å få til dette ønsker kommunen å tilrettelegge for gode parkeringsmuligheter, legge til rette for aktører innen varehandel og videreutvikle sentrumsfunksjonen. Innen det fjerde satsingsområdet, som er samferdsel og infrastruktur, ønsker kommunen å tilrettelegge for en moderne infrastruktur. Her er fibernettet, effektive transportkorridorer og parkeringsplasser konkrete tiltak for kommunen.

Det siste målet for kommunen er knyttet til kompetanse, innovasjon og utvikling. Gol kommune ønsker at kompetansebedrifter og kulturnæringer skal få en sentral rolle i kommunen. Noen sentrale tiltak for å oppnå dette er klyngedanning, større bredde innen næringslivet, satse på Hallingdal næringshage og delta i et større innovasjonsprogram.

6.9 Sandøy

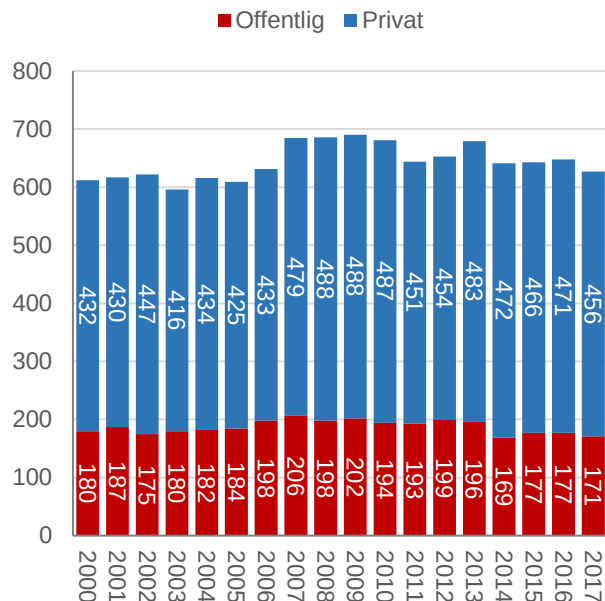
Sandøy er en kommune med 1 257 innbyggere i andre kvartal 2018 og 627 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet Sandøy vokste i perioden 2002-2007, men har deretter blitt redusert.

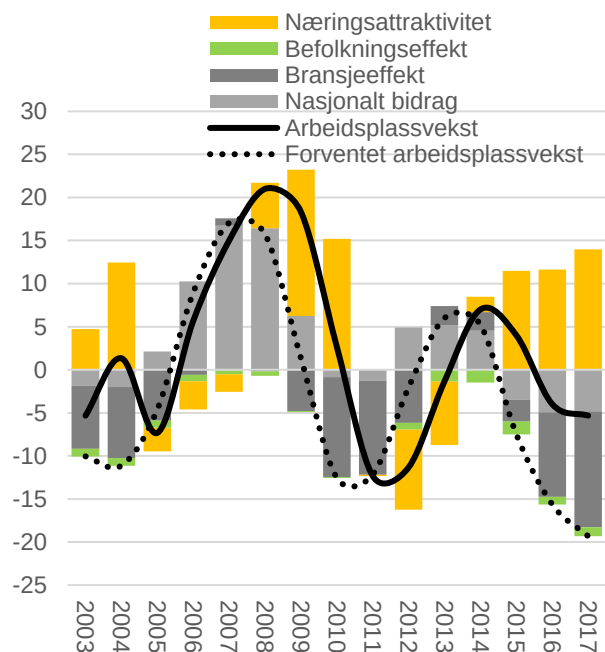
Det er mange arbeidsplasser innen verkstedindustri, og denne bransjen har hatt høy vekst siden 2000. Arbeidsplassene i verkstedindustrien utgjør nesten halvparten av arbeidsplassene i privat sektor totalt i kommunen. De andre bransjene i privat sektor er nokså små i sammenligning, men det er blant annet en del arbeidsplasser innen transport og fiske.

Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har gått litt ned de siste årene. Offentlig sektor har vokst i de fleste andre kommuner i samme periode. Sammenlignet med arbeidsplassutviklingen i offentlig sektor i resten av landet har arbeidsplassutviklingen i Sandøy dermed vært langt svakere de siste årene.

Veksten i næringslivet har variert mellom å være høyere og lavere enn forventet. Sandøy har en sårbar bransjestruktur, som vi kan se ved at bransjeeffekten har vært sterkt negativ i perioder.

Figur 94: Antall arbeidsplasser i Sandøy.

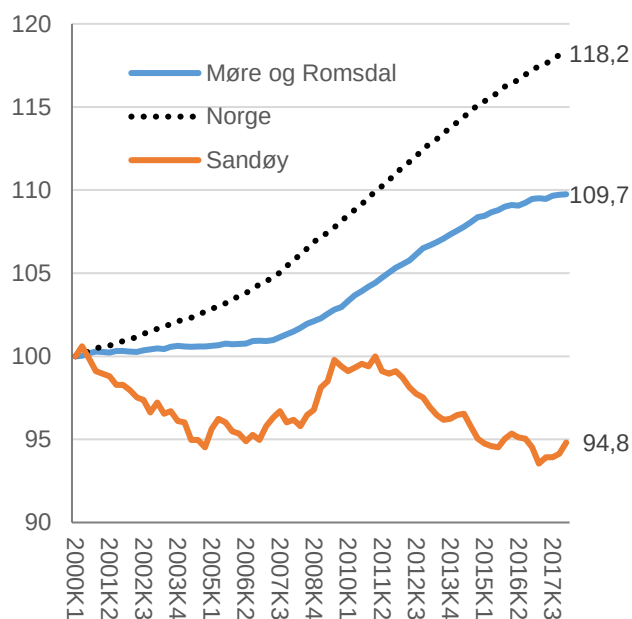
Figur 95: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Sandøy. Tre års glidende gjennomsnitt.

Folketall

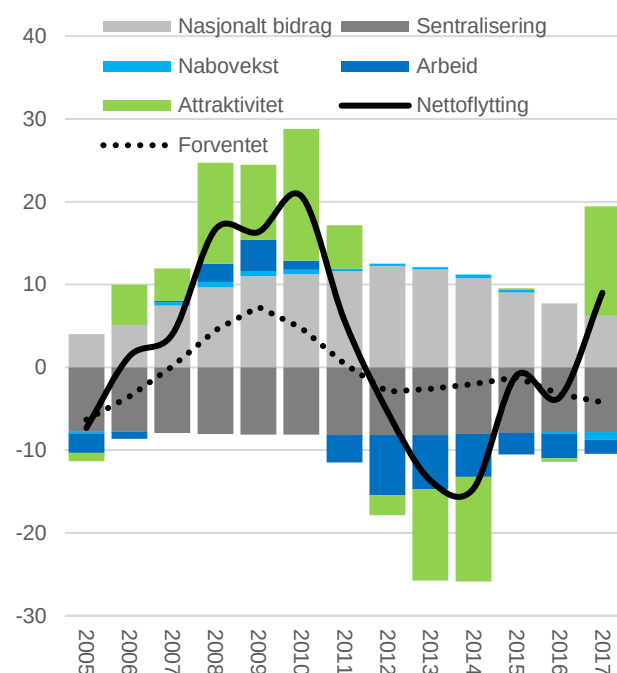
Sandøy snudde nedgang til vekst i perioden fra 2004 til 2011, men fikk deretter igjen en nedgangsperiode. Sett over hele perioden fra 2000 har folketallet blitt redusert med 5,2 prosent. I samme periode har det vært en vekst på 18,2 prosent på landsbasis.

I den nederste figuren kan vi se at Sandøy hadde høyere nettoflytting enn forventet i perioden fra 2006 til 2011. I disse årene framsto Sandøy som en attraktiv kommune for bosetting. Deretter fulgte en periode hvor nettoflyttingen var lavere enn forventet, og bostedsattraktiviteten var negativ. I 2015 ble imidlertid bostedsattraktiviteten igjen høy.

Arbeidsplassveksten bidro positivt til flyttetallene mellom 2007 og 2010. Fra 2011 har arbeidsplassveksten i Sandøy blitt lavere enn landsgjennomsnittet, noe som har bidratt negativt til flyttetallene.

Figur 96: Folketallet i Sandøy 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 97: Analyse av drivkrefter for flytting i Sandøy. Tre års glidende gjennomsnitt.

Kommuneplanens samfunnsdel setter målene for Sandøy kommune i årene fram mot år 2020 (Sandøy kommune 2011). Kommunen setter seg i den forbindelse seks mål. De seks målene er:

- Sandøy kommune skal som samfunnsbygger legge til rette for et inkluderende fellesskap.
- Sandøy kommune vil bidra til å oppbevare kulturlandskapet og legge til rette for en bærekraftig bruk av naturen vår.
- Sandøy kommune vil være med å bidra til nyskaping og legge samfunnsforholdene til rette slik at næringslivet kan utvikle seg.
- Sandøy kommune vil fremme gode livsvilkår for alle, med særlig fokus på unge i etablererfasen.
- Sandøy kommune vil fremme et mangfoldig kulturliv som kan heve trivselen og samholdet i lokalsamfunnet.
- Sandøy kommune skal, innenfor sine rammer, yte trygge og fleksible tjenester for innbyggerne.

Kommuneplanen viser også til ulike utfordringer for regionen. Utgangspunktet for disse utfordringene er Møre og Romsdal sin rapport om regionale utviklingstrekk på Sunnmøre. Noen av disse utfordringene er knyttet til demografiske utfordringer. Det er et betydelig overskudd av menn i regionen, samtidig som utdanningsnivået i regionen er under landsgjennomsnittet. Videre har regionen en svak kollektiv- og infrastruktur.

For Sandøy kommune er det en spesifikk utfordring at unge voksne flytter ut for å ta høyere utdanning og arbeid, mens en liten andel av disse kommer tilbake til kommunen. Sandøy kommune tar imidlertid grep i forbindelse med befolkningen og tilrettelegger kommunale utleieboliger og boligbygging i sentrumsnære områder. Videre nevnes innvandrerne som en stor ressurs for kommunen, samtidig som det er utfordringer med tanke på integrering og språk. Eldrebølgen vil også kunne by på utfordringer for kommunen.

6.10 Seljord

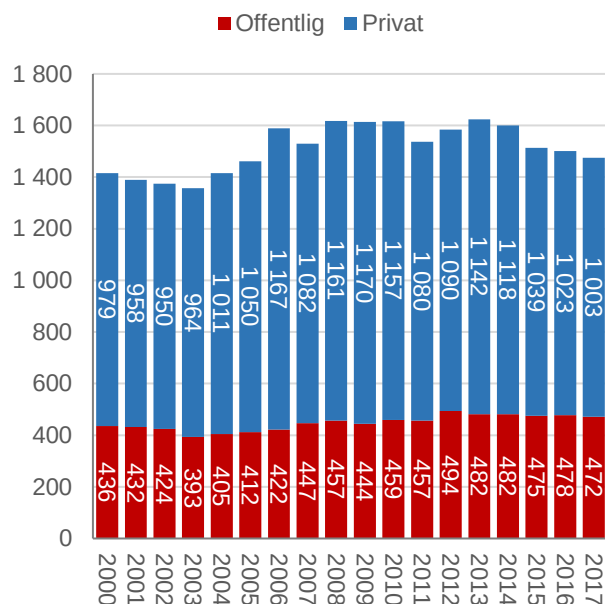
Seljord er en kommune med 2 952 innbyggere i andre kvartal 2018 og 1 475 arbeidsplasser i fjerde kvartal 2017.

Antall arbeidsplasser i næringslivet Seljord vokste fram til 2006. Utviklingen har vært svakere de siste årene, og fra 2013 har det vært en relativt stor nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet i Seljord.

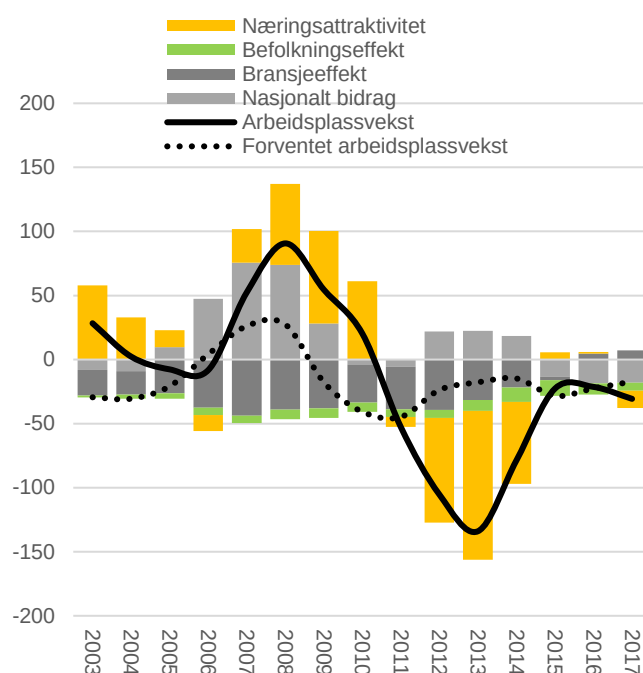
Seljord har mange arbeidsplasser i besøksnæringer, og spesielt innen handel. God vekst i besøksnæringer var bakgrunnen for at Seljord ble med blant de suksessrike distriktskommunene i 2012.

Det er videre en del arbeidsplasser i regionale næringer som bygg og anlegg og transport. Bygg og anlegg er også den bransjen som har økt mest de siste årene.

Veksten i næringslivet var bedre enn forventet i nesten alle årene fram til 2010. Da hadde Seljord høy næringsattraktivitet. Dessverre kom det en svak periode fra 2012 til 2014.

Figur 98: Antall arbeidsplasser i Seljord.

Figur 99: Analyse av drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet i Seljord. Tre års glidende gjennomsnitt

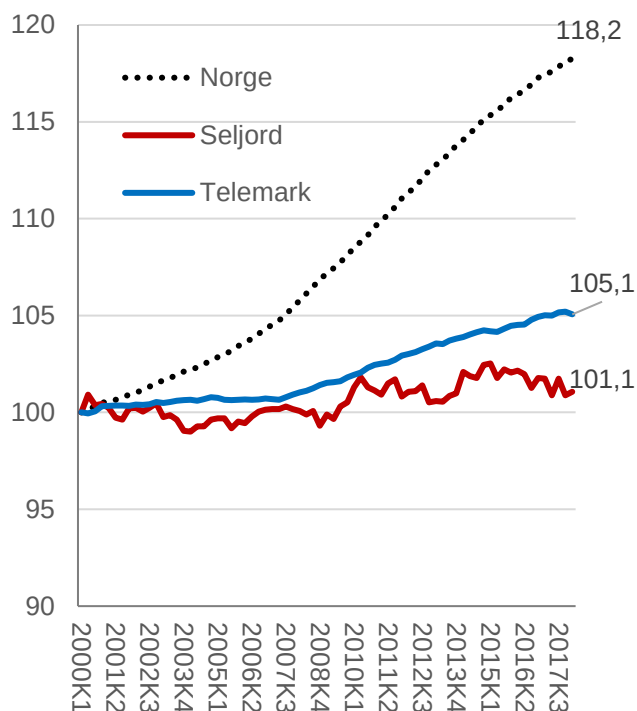
Folketall

Seljord har hatt en svak vekst i folketallet på 1,1 prosent fra 2000 til 2018. Det er betydelig lavere vekst enn Norge og Telemark. I samme periode har landet økt folketallet med over 18 prosent.

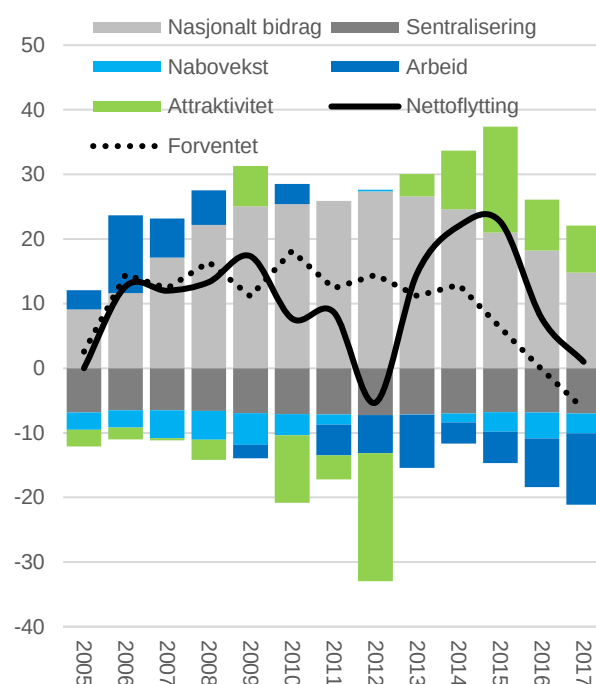
I den nederste figuren kan vi se at Seljord fikk et positivt bidrag til nettoflyttingen fram til 2010 som følge av god arbeidsplassutvikling. Denne positive arbeidsplassutviklingen skjedde hovedsakelig i besøksnæringene. Etter 2010 har arbeidsplassutviklingen i Seljord blitt langt svakere og har bidratt negativt til flyttetallene. Veksten i arbeidsplasser i nabokommunene har bidratt negativt de fleste årene i perioden.

Bostedsattraktiviteten til Seljord var stort sett negativ fram til 2012. Arbeidsplassveksten i næringslivet førte i liten grad til innflytting til Seljord, men i stedet til økt innpendling fra nabokommuner.

Fra 2013 og utover ble bostedsattraktiviteten til Seljord bedre og har vært positiv de siste fem årene.

Figur 100: Folketallet i Seljord 1.kvartal 2000-1.kvartal 2018.

Figur 101: Analyse av drivkrefter for flytting i Seljord. Tre års glidende gjennomsnitt.

I Seljord kommunes handlingsprogram til samfunnsdelen av kommuneplanen kommer det fram ulike målsettinger for kommunen (Seljord kommune 2017). Handlingsprogrammet er delt i tre hovedtemaer, med ulike mål, strategier og tiltak. Disse vil beskrives i korthet nedenfor.

Det første temaet er Seljord i vekst. Her er det tre mål. Disse målene er rettet mot en vekst i private arbeidsplasser, at kommunen skal være attraktiv å bo i, og at kommunen skal være en attraktiv arbeidsplass. Kommunens strategier rundt disse satsingsområdene er knyttet til blant annet samarbeid og tilrettelegging for næringslivet, bolig- og eiendomsutvikling, samt digitalisering og interkommunale samarbeid.

Det andre hovedtemaet i handlingsprogrammet er det gode livsløp i Seljord. Kommunen har i denne forbindelse fire mål. Disse er: gode barnehager og skoler, gode helse- og omsorgstjenester, meningsfulle kultur- og fritidsaktiviteter og godt bo- og nærmiljø. Strategiene for å nå disse målene er blant annet knyttet opp mot videreutdanning, kartlegginger og brukerundersøkelser, tilbud til innbyggerne og økte vedlikeholdsressurser.

Det tredje og siste området er bærekraftige Seljord. Dette omhandler en høy arealeffektivitet, økt kunnskap om klima- og miljøutfordringer, kommunen skal være trygg å bo i, sikre kjerneområder for landbruk m.m. I tillegg skal kommunen være kjent som en grønn og bærekraftig arrangementsbygd. Disse målene skal blant annet nås gjennom samarbeid med aktuelle samarbeidspartnere, styrket kapasitet, oppdatering av ROS og beredskapsplaner, veiledning og prosjektvirksomhet.

Gjennom intervjuet med Seljord kommune kom det fram at kommunen ikke ønsket en næringsplan. Årsaken til dette var en tanke om at det var mindre hensiktsmessig å planlegge for endringer man ikke kunne rå over. Dette skiller seg ut fra flere av de andre kommunene, som påpeker viktigheten av solide planer.

Seljord kommune trakk heller fram et fokus på det å reagere. Responstiden fra kommunens side overfor næringslivet sto svært sentralt. Den raske reaksjonstiden har også sikret kommunen flere etableringer, der andre kommuner ikke har reagert like raskt. Kommunen ønsker å vise for næringslivet at de er tilgjengelige ved behov og gi næringslivet en oppfatning av at kommunen ønsker å beholde dem.

Av næringer trekker informanten fram både service og handel som sterke. Kommunen venter også på en storetablering på Århusmoen. Denne etableringen vil trolig finne sted i november/desember 2019 og vil kunne være en betydelig etableringshendelse for Seljord kommune.

Videre trekkes næringsshagen og den lokale banken fram som positive aktører for næringslivet. Flere bedrifter har etablert seg i førstnevnte, mens banken trekkes fram som en viktig aktør med tanke på lån til bedrifter og etableringer.

Kommunen arbeider også med boligtomter som skal ut for salg. Utfordringene knyttet til boligutviklingen er nabokommunen Bø, som både erfarer en kraftig vekst, og er innenfor pendleravstand. Dette kan være en medvirkende årsak til at flere bosetter seg i Bø og pendler til Seljord.

Gjennom intervjuet med Seljord kommune kom det fram at kommunen hadde kjennskap til rapporten om suksessfulle distriktskommuner.

Referanser

- Aurland kommune. (2009). *Kommuneplan 2008-2020*. Hentet fra: <https://www.aurland.kommune.no/kommuneplan-2008-2020.4849851-171538.html>.
- aurlandhavn.no. (2018). Hentet fra: <https://aurlandhavn.no>.
- Bjerknes, C. (2012). Slik ble Flå kommune reddet av Olav Thon. *Dagens Næringsliv*.
- Bykle kommune. (2017). *Kommuneplanen for Bykle 2016-2026. Samfunnsdelen*. Hentet fra: [http://bykle.custompublish.com/getfile.php/3955286.2245.mzipwjlnwabnz7/Kommuneplan%20for%20Bykle%202016%202026%20Samfunnsdelen\[1\].pdf](http://bykle.custompublish.com/getfile.php/3955286.2245.mzipwjlnwabnz7/Kommuneplan%20for%20Bykle%202016%202026%20Samfunnsdelen[1].pdf).
- Bø kommune. (2014). *Kommuneplan 2013-2025. Samfunnsdelen*. Hentet fra: <http://www.bo.kommune.no/handlers/fh.ashx?Filld=2453>.
- Difi. (2018). *Innovasjonsprisen*. Hentet fra: <https://www.difi.no/fagomrader-og-tjenester/innovasjon/hva-tilbyr-difi/innovasjonsprisen>.
- Evje og Hornnes kommune. (2018). *Kommuneplan 2018 - 2029*. Hentet fra: <http://www.e-h.kommune.no/kommuneplan-2018-2029.425669.no.html>.
- Flå kommune. (2017). *Strategisk næringsplan for Flå kommune 2017*. Hentet fra: <https://www.flaa.kommune.no/siteassets/flaa/plan--regulering/strategisk-naringsplan-fla/strategisk-naringsplan-fla.pdf>.
- Flå utvikling. (2018). *Eventyret Flå*. Hentet fra: <http://www.flå.no/eventyret-flå/>.
- Frøya kommune. (2014). *Strategisk næringsplan 2014-2018*. Hentet fra: https://www.froya.kommune.no/_f/p1/i83ada7c9-7e9f-4ee9-b455-c11410451e8b/strategisk-naringsplan-2014-2018-vedtatt-11122014.pdf.
- Gamvik kommune. (2017). *Gamvik kommune. Planstrategi 2017–2019*. Hentet fra: <https://www.gamvik.kommune.no/globalassets/dokumenter/teknisk/planstrategi/vedtatt-kommunal-planstrategi.pdf>.
- Gol kommune. (2014). *Næringsplan for Gol kommune 2014-2018*. Hentet fra: <https://www.gol.kommune.no/siteassets/gol/teknisk-og-eigedom/naring/vedteke-naeringsplan-for-gol-kommune.pdf>.
- Hemsedal kommune. (2015). *Strategisk næringsplan. Vedtekten 18.6.2015*. Hentet fra: <https://www.hemsedal.kommune.no/siteassets/hemsedal/teknisk-eiendom-og-naring/strategisk-naringsplan/strategisk-naringsplan-hemsedal-kommune-2016-2022-.pdf>.
- Hitra kommune. (2014). *Kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2014-2026*. Hentet fra: <https://www.hitra.kommune.no/wp-content/uploads/sites/28/2015/10/Samfunnsplan-2014.pdf>.
- Høydahl, E. (2017). Ny sentralitetsindeks for kommunene. *Notater 2017/40*. Statistisk sentralbyrå.
- Kobro, L. U., Vareide, K. og Hatling, M. (2012). Suksessrike distriktskommuner. En studie av kjennetegn ved 15 norske distriktskommuner. *TF-rapport nr. 303*. Bø: Telemarksforskning.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018). Distriktsindeksen. Gjennomgang av sammensetning og vektning av indikatorer Kommunal- og moderniseringsdepartementet
- Lyngdal kommune. (2015). *Kommuneplan for Lyngdal 2014–2025*. Hentet fra: <https://www.lyngdal.kommune.no/no/teknisk-og-eiendom/arealplanlegging/kommuneplan/>.

- Meløy kommune. (2018). *Handlingsplan 2018*. Hentet fra: <https://www.meloy.kommune.no/globalassets/dokumentarkiv/plan-og-naring/meloy-utvikling/handlingsplan-2018-vedtatt141217.pdf>.
- Meløy Utvikling KF. (2016). *Strategidokument 2016-2018*. Hentet fra: <https://www.meloy.kommune.no/globalassets/dokumentarkiv/plan-og-naring/meloy-utvikling/strategidok.2016-2018.pdf>.
- Nordkyn utvikling KF. (2014). *Sluttevaluering av utviklings og omstillingsarbeidet [2007-2012]*. Hentet fra: https://www.innovasjon Norge.no/globalassets/regional-omstilling/verktoy/sluttevalueringer-eksempler/sluttevaluering_gamvik-kommune.pdf.
- Næring i Ytre Namdal IKS. (2014). *Strategisk næringsplan for Ytre Namdal 2015-2025*. Hentet fra: <http://nyn.no/wp-content/uploads/2014/11/strategisk-nringsplan-ytre-namdalen-2015-2025-strategisk-del-utkast.pdf>.
- Oxford Resarch (2017). *Evaluering av Utviklingsprosjekt Træna. Midtveisevaluering*. Kristiansand: Oxford Resarch.
- Sandøy kommune. (2011). *Kommuneplan for Sandøy kommune 2011-2023. Samfunnsdelen*. Hentet fra: <http://www.sandoy.kommune.no/getfile.php/1686265.682.eyeqvuteer/kommuneplan+samfunnsdelen+august.pdf>.
- Seljord kommune. (2017). *Handlingsprogram til samfunnsdelen av kommuneplan, Seljord kommune for perioden 2018- 2021*. Hentet fra: <http://seljord.kommune.no/siste-nytt/171110-handlingsprogram-til-samfunnsdelen-av-kommuneplan>.
- Sirdal kommune. (2017). *Kommuneplanens samfunnsdel 2018-2030*. Hentet fra: <https://www.sirdal.kommune.no/getfile.php/4025041.2531.bntjppbnwzkmnu/For+slag+til+Kommuneplanens+samfunnsdel+2018-2013.pdf>.
- Træna kommune. (2016). *Kommunal planstrategi for Træna kommune 2016-2020. Utfordringer, muligheter og prioriterte planoppgaver for perioden 2016–2020*. Hentet fra: http://www.trana.kommune.no/getfile.php/4054042.2542.qtmabn7ak7wb7t/Kommunal+Planstrategi+for+Tr%C3%A6na+kommune+2016+-+2020_+12-05-2016.pdf.
- Træna kommune. (2017). *Træna 2030. Kommuneplan. Samfunnsdel*. Hentet fra: <http://www.trana.kommune.no/getfile.php/4054055.2542.unpsjkslnlbbb7/2017.04.20+Samfunnsplan+vedtatt.pdf>.
- Vareide, K. (2018a). *Hvorfor vokser steder?*, Oslo, Cappelen Damm Akademisk/NOASP (Nordic Open Access Scholarly Publishing).
- Vareide, K. (2018b). *Tillitsmåling Midt-Telemark. TF-rapport nr. 422 Bø: Telemarksforskning*.
- Vareide, K. og Nygaard, M. O. (2015). *Hva betyr det for et sted å ha en høyskole? For befolkning, arbeidsplasser og kultur? TF-notat nr. 27/2015. Bø: Telemarksforskning*.